

Geografie Plzeňského kraje

Alena Matušková a kolektiv

2014

Tento studijní materiál vznikl v rámci řešení projektu Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost č. CZ.1.07/2.2.00/28.0290 „InRegion – Inovace výuky studijních oborů geografie a regionálního rozvoje s ohledem na potřeby trhu práce“.

Recenze:

Ing. Miloslav Michalec, Krajský úřad Plzeňského kraje

Vydala Západočeská univerzita v Plzni, 2014

ISBN 978-80-261-0461-2

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Geografie Plzeňského kraje

studijní opora vzniklá v rámci řešení projektu InRegion,
Plzeň, KGE FEK ZČU v Plzni

A. Matušková a kol., 2014

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

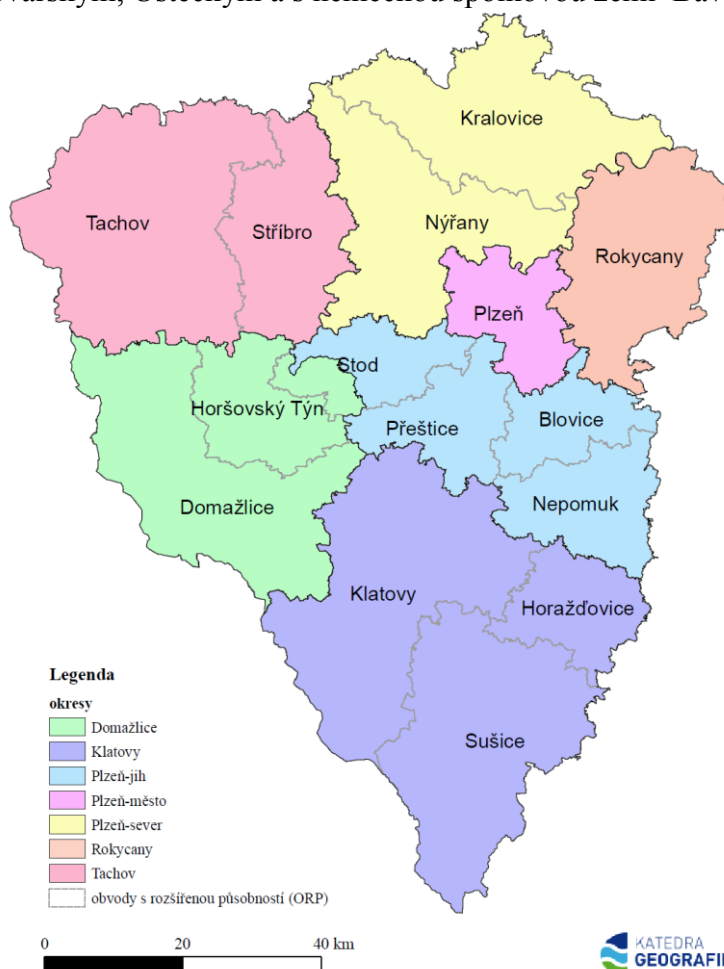
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obsah:

Název kapitoly	Autor	Strana
1 Úvod, mapy Plzeňského kraje pro potřebu výuky předmětu	Matušková	3
2 Přírodní potenciál Plzeňského kraje	Kopp	6
3 Přírodní limity a rizika na území Plzeňského kraje	Kopp	12
4 Obyvatelstvo a osídlení Plzeňského kraje	Matušková	17
5 Zemědělství Plzeňského kraje	Novotná	32
6 Venkovské oblasti Plzeňského kraje (jejich funkce a využití), metropolitní region Plzeň versus periferní regiony Plzeňského kraje	Novotná	45
7 Průmysl Plzeňského kraje	Rousová	55
8 Doprava v Plzeňském kraji	Rousová	62
9 Cestovní ruch Plzeňského kraje	Matušková	67
10 Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje	Kaňka	73
11 Strategie regionálního rozvoje Plzeňského kraje	Kaňka	77
12 Strukturální fondy EU na území Plzeňského kraje	Kaňka	81
13 Přeshraniční spolupráce a přeshraniční rozvoj na území Plzeňského kraje	Dokoupil	95
Kontrolní otázky	Kol. autorů	102
Literatura	Matušková	104
Další zdroje dat		109

1 Úvod

Vážení studenti, otevíráte učební oporu, která byla vytvořena v rámci projektu OP VK InRegion jako studijní text k předmětu Geografie Plzeňského kraje. Jejím obsahem jsou různá témata, zabývající se administrativně – správním územím Plzeňského kraje z pohledu geografie. Tento celek se rozkládá na rozloze 7561 km² (Statistická ročenka Plzeňského kraje, 2013), vznikl v současné podobě k 1. lednu 2000 a příslušné kompetence získal na základě zákona č. 129/2000 Sb. Od 1. 1. 2003 byl na základě zákona č. 314/2002 Sb. a podle vyhlášky Vyhláškou Ministerstva vnitra č. 388/2002 Sb. Plzeňský kraj rozdělen na 15 správních obvodů obcí s rozšířenou působností a 25 správních obvodů obcí s pověřenými úřady. Obecní úřady těchto obcí s rozšířenou působností a obcí s pověřenými obecními úřady převzaly výkon státní správy, kterou v předchozím období vykonávaly okresní úřady. Pověřenými obecními úřady jsou Blovice, Domažlice, Horažďovice, Horšovský Týn, Klatovy, Kralovice, Nepomuk, Nýřany, Plzeň, Přeštice, Rokycany, Stod, Stříbro, Sušice a Tachov. Na území kraje se rozkládá sedm okresů: Plzeň–město, Plzeň–sever, Plzeň–jih, Klatovy, Domažlice, Tachov, Rokycany (obr. 1). Plzeňský kraj sousedí s kraji Středočeským, Jihočeským, Karlovarským, Ústeckým a s německou spolkovou zemí Bavorsko.

Obr. 1: Administrativně – správní členění Plzeňského kraje

Zdroj: Digitální atlas socioekonomických aktivit Plzeňského kraje (2013)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Celek s názvem Plzeňský kraj existoval i dříve v minulosti. Poprvé to bylo již od poloviny 15. století, kdy zaujímal centrální část území dnešního Plzeňského kraje (Plzeňsko a oblast Českého lesa s podhůřím) a sousedil s kraji Loketským, Rakovnickým, Podbrdským, Prácheňským (území na hranici současného Plzeňského a Jihočeského kraje, pojmenování podle dříve správního hradu, dnes zříceniny Prácheň). V jiných hranicích, ale pod stejným názvem, existoval i v dobách Rakousko – Uherské monarchie. Velký rozsah měl např. v období let 1850–1855, kdy zaujímal i značnou část dnešního Jihočeského kraje. V poválečném období 1949–1960 existoval Plzeňský kraj v podobných (ale ne stejných) hranicích, jako je tomu v současnosti. V územně správním členění z let 1960–1990 existoval kraj Západočeský, který se rozkládal zhruba na území dnešního Plzeňského a Karlovarského kraje. A již jmenovanou reformou administrativně správního členění v roce 2000 vznikl opět Plzeňský kraj se staronovým názvem. Vývoj poukazuje na relativitu vymezení územně správních jednotek v čase. Při různých studiích, kdy používáme historická data, je nutné si tuto skutečnost uvědomovat a pracovat s územně správním vymezením, které platilo v dané době.

Území Plzeňského kraje nalezneme na velkém množství různých historických i současných mapách, samozřejmě zobrazené v různých měřítkách, různými vyjadřovacími prostředky (kartografickými znaky) a týkajícími se buď geografické situace obecně, nebo konkrétních témat.

Nejstarší mapou Čech byla mapa Klaudyánova z roku 1518, dalšími historickými mapami byly mapy J. Crigingera z 2. pol. 16. stol., či mapa Martina Vogta z první pol. 17. stol., dále mapy z prvního až třetího vojenského mapování Rakousko – uherské monarchie, Müllerovy mapy či mapy stabilního katastru. Některé, zejména ty nejstarší, nejsou běžně dostupné, k jiným (např. z vojenských mapování Rakouska – Uherska, Müllerovým mapám či částem map stabilního katastru) máme přístup i v digitální podobě na internetové stránce Staré a historické mapy z Čech, Moravy a Slezska - <http://www.staremapy.cz/>.

Obr. 2: Výřez z mapy I. vojenského (josefského) mapování - Čechy, mapový list č. 156
Zdroj: prezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska (2014a)

Obr. 3: Výřez z mapy stabilního katastru – jeden ze dvou mapových listů katastru obce Klabava

Zdroj: prezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska (2014b)

Pro představu zobrazení části území Plzeňského kraje na mapách v 18. a 19. století je na obrázku 2 výřez z mapy z prvního (tzv. josefského) mapování z 2. poloviny 18. století, zobrazující část území dnešního Plzeňského kraje v prostoru Plzně a jejího okolí, na obrázku 3 ukázka mapy stabilního katastru, konkrétně část katastru obce Klabava, ležící východně od Plzně. Na citované adrese jsou dostupné v digitální podobě zmapované různé historické mapy celého dnešního území Plzeňského kraje nebo jeho částí. Další historické mapy lze v digitální podobě nalézt na stránkách Digitální knihovny Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích (http://archiv.cbvk.cz/historicke_mapy/).

V současné době existuje nepřehledné množství obecných i tematických map, na kterých je území Plzeňského kraje znázorněno. Mapy jsou v klasické nebo digitální podobě. Základním zdrojem informací je bezesporu Státní mapové dílo ČR, ve kterém najdeme pro sledované území mapy velkých měřítek 1:5 000 a větší (např. katastrální a pozemkové mapy, technicko-hospodářské mapy, Základní mapu velkého měřítka – ZMVM), mapy středních měřítek (základní mapy ČR v měřítcích 1:10 000, 1:25 000, 1:100 000, 1:200 000), mapy územních celků (např. ORP 1:50 000, krajskou mapu 1:200 000), mapy České republiky a správního rozdělení ČR, v nichž je Plzeňský kraj součástí státního území (v měřítcích 1:200 000, 1:500 000, 1:1 000 000) a tematická mapová díla (např. silniční mapu ČR v měřítku 1:50 000).

Z digitálních mapových serverů, kde nalezneme různé potřebné mapy, můžeme pro běžnou orientaci doporučit např. webové stránky internetového portálu Seznam.cz v podobě map obecných, turistických a leteckých (www.mapy.cz), Informační portál České geologické služby (www.geology.cz/extranet/mapy/mapy-online/wms), stránky Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního (geoportal.cuzk.cz) či Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (drusop.nature.cz/mapa/) a mnohé další.

Při práci s GIS v rámci území Plzeňského kraje je nepostradatelnou pomůckou digitální model území ČR (Arcdata Praha. ARCČR 500. Digitální geografická databáze 1:500 000).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

2 Přírodní potenciál Plzeňského kraje

V souhrnném hodnocení přírodního potenciálu se zaměřujeme na nerostné bohatství, potenciál krajiny pro zemědělství a lesnictví, vodohospodářský potenciál, lokalizační předpoklady cestovního ruchu spojené s krajinným rázem. Tyto vlastnosti kulturní krajiny spolu s dopravní dostupností krajiny a přírodními limity buď přímo, nebo zprostředkovaně ovlivňují rozvojové šance daného území v socioekonomické oblasti.

Tab. 1: Souhrnné hodnocení přírodního potenciálu Plzeňského kraje

Typ potenciálu	Charakteristika
Nerostné bohatství	významný potenciál keramických a stavebních surovin, chybí palivo-energetické suroviny
Zemědělský potenciál	vzhledem k ČR celkově podprůměrná úrodnost půd, klimatické podmínky průměrné až podprůměrné
Lesohospodářský potenciál	příznivý v horských oblastech s vazbou na genové základny přirozených lesních porostů
Vodohospodářský potenciál	dostatek povrchových zdrojů, nutnost ochrany pramenných oblastí na rozvodí i vlastních toků, nedostatečný potenciál podzemních vod
Rekreační potenciál	v některých oblastech vyvážená venkovská krajina
Obnovitelné zdroje energie	kromě hydroenergetického potenciálu vodních toků má území v rámci ČR průměrný potenciál využití solární a větrné energie

Zdroj: vlastní zpracování J. Kopp

Hodnocení přírodních poměrů je dále podrobněji prezentováno po jednotlivých přírodních oblastech Plzeňského kraje. Pro účelové rozdělení regionu do šesti přírodních oblastí bylo využito geomorfologického členění území. Vymezení oblastí sice vychází z geomorfologických jednotek (tab. 2), ale prakticky se v mnoha případech jedná o hranice málo kontrastní.

Tab. 2: Vymezení přírodních oblastí na základě geomorfologického členění

Přírodní oblast	Geomorfologické jednotky přibližně vymežující oblast
Český les	celky Český les (bez severní části) a Všerubská vrchovina
Tachovsko-domažlická	celek Podčeskoleská pahorkatina (bez severní části)
Plzeňská centrální	podcelky Plzeňská kotlina, Kaznějovská pahorkatina (jižní část), Rokycanská pahorkatina, Kralovická pahorkatina (jihozápadní část)
Plzeňská obvodová	Poberounská subprovincie (na území regionu, ale bez Plzeňské centrální oblasti) a celek Tepelská vrchovina (jižní část)
Pootaví	západní část celků Blatenská pahorkatina a Šumavské podhůří
Šumava	celek Šumava (západní část)

Zdroj: vlastní zpracování J. Kopp

2.1 Charakteristika přírodních oblastí

2.1.1 Český les

Přírodní charakteristika

Český les je převážně členitá vrchovina, nejvyšší část tvoří hornatina (Čerchovský les, 1042 m). Na jihu se rozkládá sníženina Všerubské vrchoviny (rozvodí 500 m n.m.). Nejvýznamnější kotlinou je Kateřinská, odvodňovaná do povodí Dunaje. Pohoří je budováno

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

krystalickým jádrem, na obvodu s prekambričovými pararulami a amfiboly. Povrch je rozčleněn zaříznutými údolími v tektonických liniích. V půdním pokryvu převažují kambizemě (dystrické) a podzoly kambizemní, v depresích je též výskyt organozemí.

Klima je v nejvyšší části chladné a vlhké (Čerchov má roční průměry 4,3 °C, 1127 mm), významné rozdíly jsou v úhrnech srážek mezi západní návětrnou stranou (700–900 mm) a východními svahy (600–700 mm), v kotlinách se vyskytují inverze. Pramenná oblast leží na hlavním evropském rozvodí s dosti vysokým koeficientem odtoku, její přirozená retenční schopnost je malá. Převážně nesouvislé zvodnění při povrchu se projevuje výskytem mnoha rozptýlených pramenů. Převažuje zařazení do 5. jedlovo-dubového vegetačního stupně, nejvyšší polohy se rozkládají v 6. vegetačním stupni. Dnes tvoří pokryv porosty kulturních smrčů, v prostoru Čerchovského lesa je významnější zastoupení bukových porostů. Druhotně vytvořené louky jsou místy zrašelinělé, v nižších polohách se vyskytuje orná půda.

Přírodní potenciál

Reliéf vytváří přirozenou bariéru podél hranice, prostupnou v nižších částech hlavního evropského rozvodí. Vodohospodářsky je tato pramenná oblast významná. Vhodné podmínky jsou pro lesnictví. Limitujícím faktorem zemědělství je nepříznivé klima a chudé půdy. Rekreační potenciál je zatím nedoceněn, i když kvalita prostředí je vhodná. Chybí výraznější přírodní atraktivita. Zachování přírodního bohatství je podpořeno ochranou v rámci CHKO Český les.

2.1.2 Tachovsko - domažlická oblast

Přírodní charakteristika

Geologicky se jedná o tektonicky podmíněnou sníženinu na kyselých krystalických horninách pestré skladby. Významná jsou ložiska žulových pegmatitů. Převažuje reliéf charakteru členité pahorkatiny. Celek je oddělen tektonickými zlomy, výrazné rozhraní je především k Českému lesu. Nejnižší místo se nachází v kotlině u Horšovského Týna (372 m). Půdy jsou převážně kambizemě (typické), existuje i větší výskyt pseudoglejů a luvizemí.

Klima je mírně teplé (Domažlice 7,6 °C, 662 mm), vlivem srážkového stínu Českého lesa klesají místy srážky až pod 550 mm ročně. Odtokové poměry jsou ovlivněny reliéfem: přirozený výskyt zamokřených ploch, sdružování říční sítě. Charakteristiky odtokového režimu jsou průměrné. Potenciální vegetace náleží do dubovo-jehličnatého stupně. Lesy jsou reprezentovány kulturními bory a smrčiny. V krajině je zastoupení luk, orné půdy a lesů. Významnější rybníční soustavy mají vazbu na mokřadní plochy.

Přírodní potenciál

Přirozená dopravní prostupnost je výhodná ve směru brázdy. V oblasti se nacházejí celostátně významná ložiska žulových pegmatitů a stavebního kamene. Krajina má potenciál zemědělský, lesnický a rekreační podprůměrný. Limitujícím faktorem využití půd pro zemědělství je částečně výskyt zamokřených ploch.

2.1.3 Plzeňská centrální oblast

Přírodní charakteristika

Oblast představuje centrální plochou sníženinu sdruženou kolem Plzeňské kotliny. Geologicky je oblast typická výskytem permokarbonských sedimentů, částečně překrytých neogenními i kvartérními sedimenty. Geologická stavba podmiňuje významná ložiska

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

nerostných surovin (kaolin, keramické jíly, černé uhlí, štěrkopísky). V lokalitách s těžbou surovin je významně antropogenně přeměněný reliéf. Plzeňská kotlina je hydrografickým uzlem vějířovitě uspořádané říční sítě. Říční údolí před soutokem mají většinou široké údolní nivy. V půdním pokryvu jsou významně zastoupeny hnědozemě na spraších a těžších hlínách, dále fluvizemě, doplněné kabizeměmi a pseudogleji.

Oblast reprezentuje mírně teplou oblast s nejpříznivějšími charakteristikami klimatu v celém regionu (Plzeň 7,8 °C, 518 mm). V kotlinách jsou však předpoklady pro vznik inverzí. Jako klimatotvorný faktor působí vliv Plzeňské aglomerace. Pro malé vodní toky je typický nízký specifický odtok a nízký koeficient odtoku. Existuje náchylnost ke spojování povodňových vln v soutokové oblasti (podrobněji viz přírodní rizika). Specifické odtokové podmínky jsou v urbanizované části území. Zdroje povrchových vod jsou dostatečné, problémem je jejich kvalita. Zásoby podzemních vod jsou sice omezené, ale z hlediska místní potřeby využitelné a zřejmě nedocenené. Oblast je řazena do dubovo-jehličnatého vegetačního stupně s důležitým podílem vegetace říčních niv. Významným prvkem jsou azonální bory na písčích. Z hlediska antropogenní přeměny se jedná o nejpostiženější oblast v regionu se všemi důsledky na přírodní sféru.

Přírodní potenciál

Ložiska kaolinu a keramických surovin mají nadregionální význam. Výskyt dalších surovin, částečně (černé uhlí) je za hranicí rentabilnosti těžby. Zemědělský potenciál je vzhledem k regionu nadprůměrný, využitelný v příměstském zemědělství, celostátně spíše podprůměrný až průměrný v místech výskytu hnědozemí. V oblasti je dostatek povrchové vody, s menším potenciálem vod podzemních. Rekreační potenciál je omezený. Proběhla zde významná antropogenní přeměna krajiny. Nejvýznamnější limitující faktory využití půd jsou vázány na říční systémy: záplavová území, vysoká hladina podzemní vody a sklonitost údolních svahů. Široká říční údolí a kotliny jsou před soutokem v jádru Plzeňské kotliny přirozenými dopravními koridory.

2.1.4 Plzeňská obvodová oblast

Přírodní charakteristika

Oblast zaujímá široké území Poberounské subprovincie integrované říční soustavou směřující odvodnění k severovýchodu, kde je na hranici regionu zahlobbeno údolí Berounky až na 250 m n.m. V geologické stavbě převládají prekambriky a paleozoické sedimenty, v různé míře přeměněné, s průniky žulových těles a ojedinělými čedičovými výlevy. Horniny jsou zdrojem kameniva, štěrkopísků a cihlářských hlín. Reliéf má ráz pahorkatin s vrchovinami na obvodu (vrcholy 600–800 m). Fenomémem v severní části jsou kaňonovitá údolí vodních toků. Významnější sníženinou je Klatovská kotlina. Převažují půdy typu kambizemí, v povodí Radbuzy a Úhlavy je z hlediska potenciálu půd důležité zastoupení hnědozemí, na východě oblasti se častěji vyskytují pseudogleje.

Klimatické podmínky jsou vzhledem k regionu průměrné, směrem k Tepelské vrchovině a Brdům sledujeme přechod k chladnějšímu klimatu s vyšší srážkovou dotací. Nejsušší a nejteplejší je severovýchod oblasti. Vrchovinné části povodí mají lepší odtokové poměry, než nižší polohy s nízkým koeficientem odtoku. Odtok je nevyrovnaný s náchylností ke vzniku povodní. Podzemní vody lokálního významu. Výjimkou jsou minerální prameny (kyselky) v Konstantinových Lázních s celkovou kapacitou léčebných vod asi 250 l.min⁻¹. Převažuje výškový stupeň dubovo-jehličnatý, v povodí Střely s přechodem k dubovo-bukovému stupni. Významnější lesní komplexy jsou vázány na vyšší polohy, převažuje přeměna na ornou půdu.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Na sklonitých svazích dochází k rozvoji erozních jevů: plošná eroze ve Švihovské vrchovině, stržová v povodí Mže. Biogeograficky cennější části jsou okraje Brd a Křivoklátská vrchovina, zčásti pod ochranou CHKO Křivoklátsko a připravované CHKO Brdy.

Přírodní potenciál

Hluboce zaříznutá údolí řek představují dopravní překážku. Oblast má potenciál stavebních surovin. Část oblasti okolo centra a v Klatovské kotlině má relativně příznivé půdní podmínky pro zemědělství. Na východním okraji je nadprůměrný lesnický potenciál. Rekreační potenciál je vázán na hlubší říční údolí. Přírodní atraktivita jsou jen lokálního významu. Limitujícím prvkem je převážně vysoká hladina podzemní vody a příkré svahy údolních systémů.

Obr. 4: Opuštěný lom na černé uhlí Ovčín na Radnicku je dnes paleontologickou lokalitou světového významu

Zdroj: foto Matušková

2.1.5 Pootaví

Přírodní charakteristika

Oblast zahrnuje povodí Otavy s odstupňovaným reliéfem od členitých vrchovin Šumavského podhůří a Plánického hřebenu k plochému reliéfu Horažďovické pahorkatiny. Geologická stavba je tvořena krystalickými břidlicemi s vložkami krystalických vápenců při Otavě pod Sušicí. Říční nivy jsou zanášeny štěrkokopisky z horských úseků vodních toků. Nerostné zásoby představují krystalické vápence a ložiska zlata. Mezi převládajícím pokryvem kambizemí jsou významnějším prvkem rendziny a glejové fluvizemě při Otavě.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Klima je mírně teplé, pod vlivem srážkového stínu Šumavy (Sušice 7,2 °C, 606 mm). Více se projevují rozdíly v poloze a expozici jednotlivých míst. Charakteristiky odtoku se mění v podélném profilu povodí od vysokého specifického odtoku podhorských úseků až k velmi malé vodnosti území Horažďovicka. Otava, ovlivněná horským charakterem režimu, představuje stálé potenciální ohrožení pro úseky říční nivy. Oblast se nachází ve 3. až 5. vegetačním stupni. Krajina má relativně významné zastoupení lesních porostů, ve kterých převažují kulturní smrčiny. Příznivá struktura krajiny (včetně zastoupení rybníků a travnatých porostů) spolu s cennými fragmenty přirozených porostů (bučiny na vápencích, aluviální lesy, zonální bučiny) vytváří relativní stabilitu krajiny. Nepříznivým faktorem je zornění podhorských oblastí.

Přírodní potenciál

Dopravní prostupnost je v podhůří Šumavy omezená. Významnější potenciál tvoří ložiska vápenců. Zemědělství je omezeno chudými půdami a členitým reliéfem. Lesohospodářský potenciál lze označit jako podprůměrný. V podhorské oblasti je využitelný vodohospodářský potenciál. Rekreační potenciál hodnotíme jako významnější ve vazbě na vyváženou krajinu s vodními plochami. Limitujícím faktorem využití potenciálu krajiny jsou chudé půdy a povodňové riziko.

2.1.7 Šumava

Přírodní charakteristika

Západní část rozsáhlé hornatiny Šumavy je budovaná moldanubickým krystalikem. Charakteristickým znakem jsou zarovnané povrchy centrální části (Pláně), ze kterých vybíhají horské hřbety intenzivně rozčleněné říční erozí svahových toků. Na modelaci reliéfu se podílela též glaciální a periglaciální modelace. Nejvyšší vrcholy a zčásti i hlavní evropské rozvodí leží na německé straně. Nejvyšším bodem oblasti (a také Plzeňského kraje) je Velká Mokrůvka (1369 m). Základním půdním typem jsou podzoly (kambizemní), doplněné glejovými půdami a organozeměmi.

Klima je na velkém území výrazně chladné s vysokým úhrnem srážek (Horská Kvilda 3,7 °C, 1486 mm) a patrným oceánickým vlivem. Vysoký specifický odtok, dobrá retence i vysoký koeficient odtoku zakládají velký vodohospodářský význam oblasti z hlediska ochrany vodních zdrojů. Vegetační stupňovitost je zastoupena od 5. až po 7. smrkový stupeň. Přes hospodářskou přeměnu porostů je zčásti zachována přirozená vegetace. Nejzachovalejší společenstva hercynských pohoří jsou vázána na lokality rozsáhlých rašelinišť se subalpinskými prvky, na porosty klimaxových smrčín a horských bučin. Cenná je genová základna šumavského smrku. Odlesněné části oblasti jsou reprezentované luční vegetací se sukcesním vývojem.

Přírodní potenciál

Výrazná dopravní bariéra omezuje využití ploch. Specifické přírodní podmínky podmiňují základní legislativní limit – zájem ochrany krajiny zajištěných existencí CHKO a NP Šumava. Přirozený potenciál je zde pro lesnictví, včetně genetické základny. Šumava má vysoký rekreační potenciál nadregionálního významu (přírodní atraktivita, podmínky pro letní i zimní aktivní rekreaci). Oblast přirozené retence vody je významná z hlediska ochrany zdrojů a omezení extrémních hydrologických situací. Přírodní omezení využití území představují klima, příkré svahy a zamokřená území.

Obr. 5: Zarovnané povrchy ve vyšších nadmořských výškách jsou pro Šumavu charakteristické
Zdroj: foto Matušková

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

3 Přírodní limity a rizika na území Plzeňského kraje

Přírodní limity mají vliv na využití přírodního potenciálu, proto byly částečně již popsány v charakteristikách přírodních poměrů jednotlivých oblastí. Dále je uveden stručný souhrnný přehled a podrobněji vysvětleny regionální charakteristiky nejvýznamnějších limitů a rizik (extrémní srážky, sucha, povodně, zátěže životního prostředí).

Tab. 3: Souhrnné hodnocení přírodních limitů a rizik na území Plzeňského kraje

Přírodní limity a rizika	Popis
Přírodní limity: v horských oblastech	nepříznivé klima, na plochem reliéfu vysoká hladina podzemní vody, v členitém reliéfu hornatin a vrchovin sklonitost svahů
Přírodní rizika	povodňové riziko v inundačních územích vodních toků, nepříznivé rozptylové podmínky v kotlinách a údolích
Dopravní propustnost	bariéra v pásmu pohraničních hor, významný vliv říčních údolí, kde rozhoduje jejich charakter (hluboká údolí – překážky, široká údolí – koridory)
Environmentální rizika	znečištění vodních toků a vodních nádrží, ohrožení půdní erozí, znečištění ovzduší v jádru Plzeňské aglomerace, degradace krajiny těžbou černého uhlí a kaolinu, zátěž z tranzitní dopravy

Zdroj: vlastní zpracování J. Kopp

3.1 Extrémní srážky a riziko sucha

Extrémně intenzivní srážky jsou iniciálním faktorem povodní, záplav, fluvialní eroze a sesuvů. Riziko intenzivních srážek nelze vyloučit v žádné oblasti Plzeňského kraje, protože zvláště přivalové srážky konvektivního původu nemají přímou vazbu na vlastnosti georeliéfu. Výskyt extrémních denních srážkových úhrnů je statisticky četnější v oblasti Šumavy.

Na území Plzeňského kraje bylo 25. 5. 1872 zaznamenáno historické maximum intenzivních srážek na území ČR. Hodnota 237 mm byla naměřena v Mladoticích za 1 hod., resp. 1,5 hod. (během odpoledne). Podle hydrologických důsledků je odvozováno, že se podobné intenzity srážek vyskytují průměrně jednou za 500 – 1000 let a jsou blízko fyzikální hranici možných srážek na našem území. Zároveň tento příklad ukazuje, že extrémní intenzity srážek ohrožují jakékoliv území v kraji, protože prakticky vznikají bez vazby na nadmořskou výšku lokalit.

Pro vznik následných rizikových procesů jsou rozhodující další fyzickogeografické podmínky (sklonitost svahů, propustnost půd, hydrogeologické vlastnosti hornin) a vlastnosti ovlivněné činností člověka (vegetační kryt, způsob obhospodařování pozemků, antropogenní tvary, změny hydrografické sítě, zástavba v záplavovém území). Zkušenosti z povodní v srpnu 2002 ukazují, že právě antropogenní ovlivnění odtokových podmínek může podstatně ovlivnit míru škody způsobenou extrémní odtokovou situací.

Mezi podstatné fyzickogeografické faktory ovlivňující rozvoj regionu patří i pravděpodobnost výskytu sucha (klimatického a odtokového). Nejrizikovější se z hlediska náchylnosti na výskyt sucha jeví severovýchodní až střední část Plzeňského kraje (východní část povodí Střely, např. Kralovicko).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

3.2 Povodňové riziko

Povodně ohrožují záplavová území podél velkých i malých toků Plzeňského kraje. Od 19. století až dodnes nemá v Plzeňském kraji obdoby povodňová situace ze srpna 2002, s výjimkou povodní v letech 1845 a 1872. Průtok v místě profilu dnešní stanice Bílá Hora na Berounce v Plzni se při povodni v březnu 1845 odhaduje přes $1000 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$. Přitom 13. 8. 2002 byl ve stejném místě zjištěn průtok $858 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$. Povodeň v roce 1845 způsobila značné škody a částečně i pobořila městské hradby v Plzni. Další významná regionální povodeň vznikla na počátku září 1890. Značné škody, které tehdy způsobila (v Plzni zatopeno 240 domů), byly podnětem k zahájení projektů na regulaci toků na území Plzně.

Jednou z nejtragičtějších povodní za posledních 200 let byla povodeň v květnu 1872. Mohutná povodňová vlna v noci z 25. na 26. května, provázená prudkou průtrží mračen, se přehnala středním a dolním povodím Berounky, na Plzeňsku bylo zasaženo především Manětínsko, Kralovicko a Rokycansko. Povodeň přišla tak rychle, že lidé nestihli ani odejít z domů, a vyžádala si tak celkově nejméně 237 obětí. Škody přitom vznikaly nejen v místech vodních toků a pod protrženými rybníky, ale též přímo v krajině, kde se voda ze srážek nestihla vsakovat.

Plzeňskému kraji se nevyhýbají ani tzv. bleskové povodně zasahující relativně malé území v důsledku lokálních dešťových přívalů. Mezi příklady patří povodně na Bradavě (1925), Klabavě (1995) nebo v dolní části povodí Úslavy a Úhlavy (1975). Povodeň z 30. 4. 1975 si vyžádala jednu lidskou oběť a způsobila škody kolem 100 mil. Kč.

Níže položená místa na vodních tocích Plzeňského kraje mají výhodu delšího předstihu v případě, že vzniká regionální povodeň v oblasti výše položené části povodí. Postupová doba povodňové vlny je ovlivňována nejen příčinnými faktory povodně (průběh a rozložení intenzity srážek, nasycenost povodí), ale též charakteristikou říční nivy a manipulací na vodních nádržích (tab. 4).

Problematická místa jsou u soutoku dvou a více rozvodněných toků, kde dochází ke sčítání povodňových vln a může vznikat povodňová vlna s dalšími nebezpečnými projevy dále po toku. Z hlediska tvorby povodňových vln a jejich změn v říčních nivách je nejproblematictější místem v Plzeňském kraji území města Plzně. V Plzeňské kotlině dochází k soustředění odtoku čtyř řek do jediného koryta Berounky. Při povodňových situacích omezuje úzký profil na počátku zahloubeného kaňonu Berounky za městem odtok vody z kotliny. Přejít z širokého záplavového území do ústí kaňonu za povodní nepříznivě ovlivňuje podélné profily hladiny toků na území Plzně. V soutokovém uzlu může navíc za určitých podmínek docházet ke sčítání povodňových vln, což zvyšuje extrému kulminace na Berounce a zvýšení rozsahu záplav ve městě. To se projevilo i při extrémní povodni v srpnu 2002, kdy byla povodňová vlna Berounky složena z extrémních průtoků čtyř plzeňských řek. Další povodně postihly kraj i v posledních letech. Např. od vzniku nádrže Hracholusky v roce 1964 bylo nejvíce vody vypouštěno do koryta Mže při lednové povodni v roce 2011. Při kulminaci odtoku z nádrže 15. 1. 2011 mezi 19:00–20:00 dosáhl průtok pod přehradou $145 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$. Od roku 2002 si povodně v Plzeňském kraji vyžádaly 3 lidské životy.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tab. 4: Postupové doby povodňové vlny

Tok	Úsek		Délka (km)	Postupová doba (hodin)
Otava	Rejštejn	Sušice	17	2–4
	Sušice	Katovice	30	4–7
	Katovice	Písek	38	6–10
Berounka	Plzeň	Liblín	36	4–7
	Plzeň	Zbečno	83	7–12
	Plzeň	Beroun	101	10–18

Zdroj: Povodňový plán České republiky, MŽP (2013)

3.3 Environmentální rizika

V Plzeňském kraji jsou velké vnitřní rozdíly v kvalitě životního prostředí. Na jedné straně se v jádru Plzeňské aglomerace koncentrují zátěže životního prostředí spojené se soustředěním průmyslové výroby, dopravy a obyvatelstva. Na druhé straně najdeme v periferních částech kraje oblasti s vysoce kvalitním prostředím, které vykazuje jen malé stopy negativních dopadů lidské činnosti.

V průběhu 90. let 20. stol. se u většiny hlavních toků Plzeňského kraje pozitivně projevilo postupné snižování znečištění komunálními i průmyslovými odpadními vodami a změny ve způsobu zemědělského hospodaření. Přesto jsou vodohospodářsky významné toky stále při hodnocení některých znečišťujících látek klasifikovány v kategorii znečištěných nebo silně znečištěných vod (III. – IV. třída jakosti).

Mezi hlavními toky vykazuje celkově dobrou kvalitu vody řeka Mže, u které se částečně projevuje samočištění v nádrži Hracholusky. Nad touto nádrží je kvalita vody pod vlivem zdrojů znečištění z povodí značně horší, než na dolním toku u Plzně. Podobný vliv na jakost vody má i nádrž České údolí na Radbuze, ovšem větší živinová zátěž Radbuzy a také nevhodné technické parametry nádrže jsou příčinou značného zatížení ekosystému nádrže fosforem.

Hlavním bodovým zdrojem znečištění v regionu jsou odpadní vody města Plzně, které procházejí přes moderní čistírnu odpadních vod s výpustí do Berounky pod soutokem s Úslavou. Přes uvedené zatížení však v současné době nedochází k významnému zhoršování jakosti vody v Berounce pod Plzní, tak jako tomu bylo v minulosti. Většinu organického znečištění produkovaného městem a procházejícího přes ČOV je schopna Berounka odbourávat vlastními samočisticími procesy. Kaznějovský potok spolu s Vejprnickým potokem patřily v minulosti především vlivem chemické výroby mezi nejvíce znečištěné toky v České republice.

Potenciální ohrožení erozí orné půdy je zejména v oblastech většího rozšíření orné půdy, například na jižním Plzeňsku, Nýřansku, Touškovsku nebo na Kralovicku. Smyvem orné půdy se do vodního prostředí dostávají další látky, především ty, které jsou aplikované v zemědělství. Typickým problémem je splach živinových látek (fosforu a dusíku) do vodních ekosystémů. Také na Plzeňsku jsou významné vstupy fosforu a dusíku ze zemědělských ploch do povrchových i podzemních vod. Nejvíce jsou zatížena povodí Úhlavy a dolní Mže.

V minulosti Plzeňský kraj v centrální oblasti výrazně významně zasáhla zejména podpovrchová těžba černého uhlí. Většinu přímých vlivů těžební činnosti lze dnes považovat za vlivy dočasné. Trvale však byl narušen reliéf, změněno hydrogeologické prostředí i

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

odtokové poměry některých lokalit. V poddolovaných územích Nýřanska a Radnicka vznikly haldy nebo došlo k poklesům, které dodnes ovlivňují možnosti využití krajiny.

Povrchové a podzemní vody na Plzeňsku mohou být znečištěny v souvislosti s plošně rozsáhlou těžbou kaolínu, keramických jíílů a šterkopisků. Těžbou keramických surovin jsou nejvíce zasažena okolí Horní Břízy, Třemošné a Chlumčan. Unikátní starou zátěž představují haldy po těžbě kyzových břidlic u Hromnic. Jejich vyluhováním vzniklo tzv. „červené jezírko“ s extrémně kyselou vodou, jejíž celková mineralizace dosahuje 1,2 g/l. Podle chemické analýzy z roku 1989 bylo v jednom litru vody rozpuštěno mimo jiné 54 mg hliníku, 52 mg železa a 2,6 mg zinku.

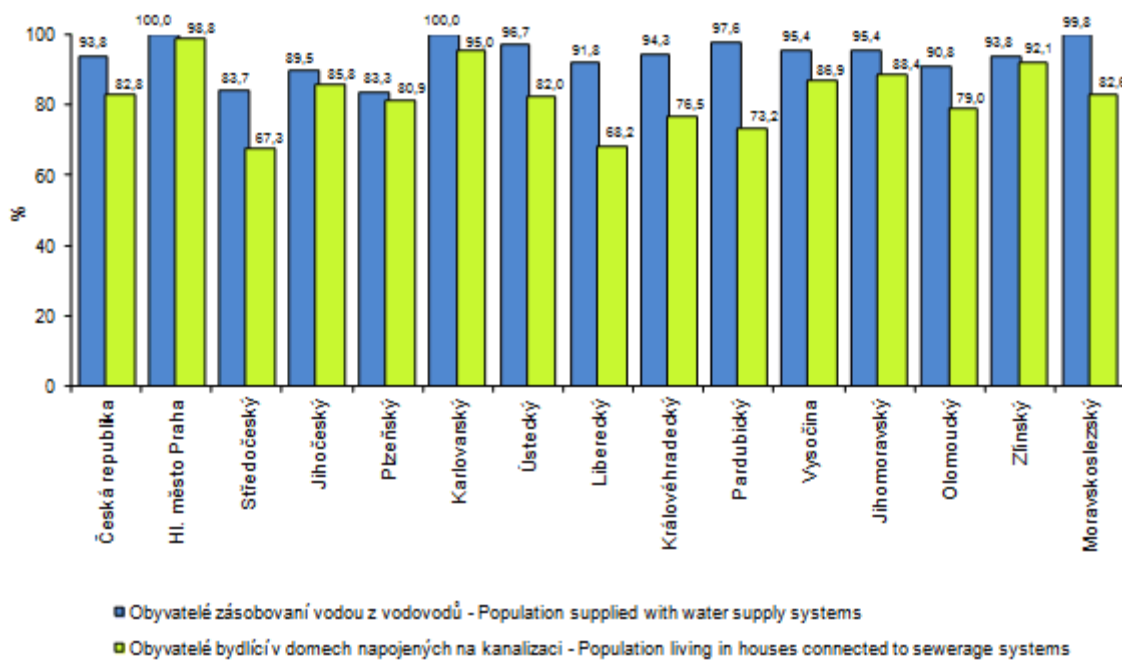
Území města Plzně a jeho nejbližší okolí bývá v rámci celé ČR pravidelně řazeno do oblastí se zhoršenou kvalitou ovzduší. Je to dáno velkou koncentrací jak velkých a středních, tak i malých zdrojů emisí a dále též koncentrací automobilové dopravy. Mezi nejvýznamnější provozovatele velkých zdrojů znečištění patří Plzeňská teplárenská, Plzeňská energetika a dále například Škoda Kovárny. Rozptyl znečišťujících látek ve městě je silně ovlivňován reliéfem Plzeňské kotliny, který omezuje provětrávání města. Vzhledem k převládajícímu směru proudění vzduchu je přenosem znečištění z plzeňských velkých zdrojů dále nejvíce postižena západní část Rokycanska. Rokycansko je navíc také oblastí s vlastními zdroji znečištění a omezenou možností provětrávání. V minulosti dokonce negativně ovlivňovaly emise z hrdkovny v Ejpovicích kvalitu ovzduší v Plzni.

Silniční komunikace jsou významným zdrojem hlukové zátěže. Nejvíce frekventované úseky jsou kromě obchvatu dálnice D5 na radiálních dopravních osách Plzeňského kraje. Na nejzatíženějších komunikacích v Plzni přitom již přesahuje průměrná frekvence dopravy přes 50 tis. vozidel za den.

3.4 Hlavní problémy životního prostředí Plzeňského kraje

1. Ovzduší ve městech a zejména v krajském městě Plzni je nejvíce ovlivněno emisemi z dopravy, která produkuje zejména NO_x .
2. I přes výrazné navýšení separace využitelné složky komunálního odpadu se nedaří snižovat množství odpadů ukládaných na skládky. K řešení může výrazně přispět zprovoznění spalovny odpadů ZEVO Chotíkov.
3. Stálým problémem je řešení výskytu řas a sinic v rybnících a nádržích. Statisticky na nízké úrovni je stav odkanalizování a likvidace odpadních vod v malých sídlech. Stále není dostatečně dořešena problematika zásobování pitnou vodou jak z hlediska počtu napojených obyvatel, tak i z hlediska kvality pitné vody.
4. Současný trend urbanizace krajiny přispívá mnohdy k likvidaci přirozených ekosystémů a migračních koridorů a tím i k narušení ekologické stability krajiny, zejména v příměstské krajině Plzeňské aglomerace.
5. Specifickým problémem je stabilizace koncepce ochrany přírody v souladu s potřebami obcí na území NP Šumava.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 6: Podíl obyvatel zásobovaných vodou a napojených na kanalizaci pro veřejnou potřebu v roce 2013. Plzeňský kraj má relativně nízkou úroveň ve srovnání s ostatními kraji.

Zdroj: Český statistický úřad

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

4 Obyvatelstvo a osídlení Plzeňského kraje

4.1. Z historie osídlení

Historie území současného Plzeňského kraje je velice dlouhá. První nálezy osídlení pocházejí již z období doby kamenné. Nejdříve byly osídlovány centrální oblasti dnešního kraje, tedy oblast Plzeňské pahorkatiny, a to zejména v blízkosti řek. První nálezy, dokladující zde život člověka, pocházejí ze středního paleolitu (250 – 40 tis. let př. n. l.) a pocházejí z dnešní Plzně – Doubravky, Vochova a Újezdu nad Mží. Pozůstatky po lovcích z doby mladšího paleolitu (40 – 10 tis. let př. n. l.) byly nalezeny na současném území vlastního města Plzně, zejména na Roudné, v Liticích a Křimicích. Pozdější zemědělské obyvatelstvo využívalo ke své obživě nejen nejnižší oblasti kolem řek, ale i vyšší polohy v pahorkatinách a vrchovinách k pasteveckému chovu dobytka (Plzeňsko, 2008).

Z doby bronzové 2. tis. let př. n. l. – 8. stol. př. n. l. je doloženo osídlení např. ve Vochově nebo Plzni – Hradišti. Některá opevněná centra, např. již jmenovaná Plzeň – Hradiště, ale i Rokycany – Zdár či Okrouhlé hradiště u Kostantinových Lázní, byla plošně velmi rozsáhlá a měla významný vojensko-strategický a obranný charakter. V době železné a bronzové se osídlení centrálních částí dnešního území kraje postupně významně rozšířilo a nabývalo plošný charakter (Břicháček, P., Matušková A., 2008). Ani Plzeňsku se nevyhnulo postupné střídání kmenů a příslušníků různých národů. Byli to např. Keltové, Bójové, příslušníci některých germánských kmenů, ale archeologické nálezy dokladují i pobyt Římanů.

Slovanské osídlení na Plzeňsku se rozšiřovalo až od konce 7. století a spíše v 8. století n. l. K nejstarším lokalitám patří Bezemín, Plzeň – Bukovec a další části dnešní Plzně s okolím, Zbůch.

Významnými sídelními lokalitami byl v 10. stol. hrad Stará Plzeň (první písemná zmínka je z roku 976, do dnešních dob toto osídlení připomíná rotunda sv. Petra a Pavla ve Starém Plzenci) a oblast dnešní části Plzně - Doubravky (zdejší kostelík sv. Jiří zde stojí asi 1000 let).

K rozšíření osídlování území dnešního kraje přispěla ve 12. století tzv. vnitřní kolonizace, spojená se zakládáním klášterů (např. Plasy, Kladruby, Chotěšov), kolem kterých se začalo rozvíjet osídlení. Od konce 13. století začala postupně vznikat města, která vytvořila základní rámec současného sídelního systému.

Města byla zakládána různými subjekty nebo se postupně vyvíjela z trhových osad. Zásadní význam pro rozvoj sídelního systému na území dnešního kraje mělo především založení královského opevněného města Plzně v roce 1295, dále i zakládání dalších královských měst (v roce 1240 Stříbro, Domažlice a Klatovy, kolem roku 1260 Sušice). Dalšími královskými městy byl Tachov a Horažďovice.

Významnými sídly z pohledu obranného a správního byly hrady. První zmínka o pohraničním hradu Přimda je z roku 1121 v Kosmově kronice. Zejména od 13. století vznikaly mnohé další. Z těch nejnámějších je nutné uvést např. Krašov u Kralovic, Starý Herštejn u Pivoně, Potštejn u Žinkov, Prácheň u Horažďovic, hrady Zbiroh na Rokycansku, Domažlice, Krasíkov u Bezdruzic, Litice v Plzni, Klenová na Klatovsku, Velhartice na Sušicku, později Kašperk na Šumavě, Radyně u Plzně, Libštejn na Berounce, Rábí u Horažďovic, Švihov.

V pozdějších stoletích se staly významnými prvky v osídlení zámky. Některé z nich vznikaly přestavbou dřívějších hradů (např. Bezdruzice, Zbiroh), další vznikaly během doby v různých stavebních slozích. K dochovaným patří například renesanční Kaceřov, renesančně přestavěný Horšovský Týn, a mnoho dalších vystavěných či přestavovaných v různých stavebních slozích, existujících v dnešní době v různých podobách od velmi zachovalých a

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

udržovaných až po zdevastované a sloužících různým účelům (Kozel, Nebílovy, Trpisty, Křimice, Malesice, Manětín, Liblín, Březina, Mirošov, Trhanov, Lužany, Nečtiny, Žinkovy).

V různých částech kraje se dochovaly také památky lidové architektury, tedy památky na venkovské osídlení v minulosti. V oblasti Plzeňska můžeme tak vidět tzv. selské baroko a zachovalé návsní vesnice (např. Koterov, Bolevec - dříve samostatné vesnice, dnes části města Plzně), na Podbrdsku zaujmou četné roubené stavby (např. v obcích Strašice, Dobřív, Sirá), na Tachovsku lze spatřit hrázděné domy (Plzeňsko - příroda, historie, život, 2008; Šumava - příroda, historie, život, 2003; Český les - příroda, historie, život, 2006).

Obr. 7a: Lidová architektura - roubená stavení (Podbrdsko)

Zdroj: foto Matušková

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 7b: Lidová architektura - hrázděný dům (Stříbrsko)

Zdroj: foto Matušková

4.2 Současný stav osídlení Plzeňského kraje a stabilita obyvatelstva

K 30.6.2012 žilo na území Plzeňského kraje na rozloze 7 561 km² celkem 572 016 obyvatel, průměrná hustota činila 76 obyv./km². Obyvatelstvo je v současnosti rozloženo velmi nerovnoměrně. Nejvíce lidí je koncentrováno do Plzně a plzeňské aglomerace, zhruba asi 1/3 celkového počtu. V řadě měst a obcí v této části kraje převyšuje hustota obyvatel 100 a dokonce i 150 obyv./km² (obr. 8). Vysokou hustotu zalidnění lze vysledovat podél hlavních komunikačních tahů, zejména podél dálnice D5, a to i mimo aglomerované území. Plzeňská aglomerace zaujímá území okresu Plzeň–město a zasahuje do okresů Plzeň–sever, Plzeň–jih a Rokycany.

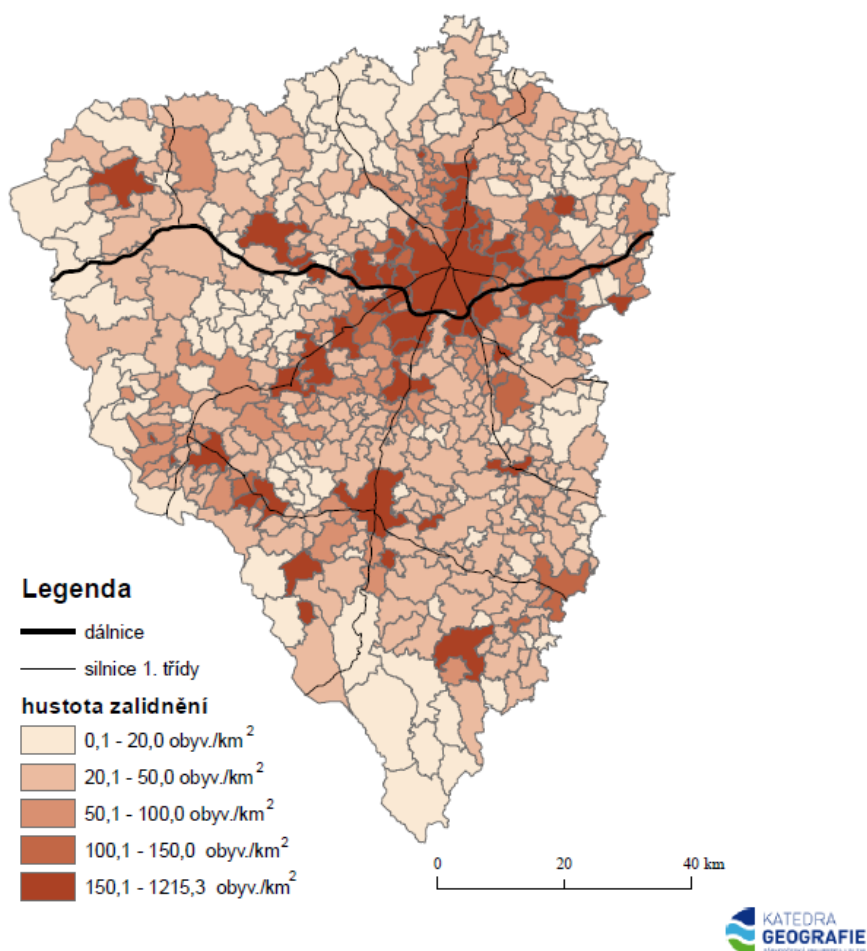
Dalšími centry osídlení jsou větší města – Klatovy, Domažlice, Tachov, Stříbro, Sušice, Horažďovice. V blízkosti samotné Plzně žádné velké město nevzniklo, je zde však několik center, která mají městský charakter.

Rozsáhlé, zejména pohraniční oblasti kraje a dále některé venkovské (hlavně periferní) oblasti mají velmi nízkou hustotu obyvatelstva. Nejnižší je v pohraničních částech západní Šumavy a v Českém lese, ale i v dalších místech převážně západní části kraje. Kromě méně příhodných přírodních podmínek pro život obyvatel se zde projevuje stále vliv historických událostí. Oblast patřila k tzv. Sudetům, její české obyvatelstvo bylo v roce 1938 po Mnichovské dohodě vyháněno z odtrženého pohraničí. Po II. světové válce bylo převážně z tohoto území naopak odsunuto německé obyvatelstvo. Ačkoli následně proběhlo několik vln doosídlování pohraničí (organizovaných politickými a státními orgány tehdejší republiky), dosídlit pohraničí na původní početní stav obyvatel se již nikdy od té doby nepodařilo. V nemalé míře k tomu přispělo i vytvoření pohraničních pásem při hranicích se SRN, kde byl omezen pobyt a pohyb obyvatelstva a hlavně likvidovány armádou i celé vesnice, vytvoření

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

tzv. „železné opony“ a fakt, že do západních, zejména pohraničních oblastí socialistického Československa tehdejší vláda příliš neinvestovala prostředky na rozvoj hospodářství. Oblast byla chápána jako území při hranici s nepřátelským státem, jako „Pevná hráz socialismu a míru“, kde bylo lokalizováno mnoho vojenských posádek a kde stagnoval rozvoj hospodářství.

Nízká hustota zalidnění je i v tzv. vnitřních periferiích kraje. Jsou to území, lemující krajskou hranici, např. severní Zbizožsko, Kralovicko, Žihelsko, Nečtinsko a jiná, kde obyvatelstvo nachází obživu většinou jen v primárním sektoru nebo musí dojíždět daleko za prací, protože zde není výraznější průmyslová činnost ani možnost zaměstnání ve službách. Dřívější průmysl severního Plzeňska a Radnicka (chemický, hutnický, těžební) zde již dávno zanikl.

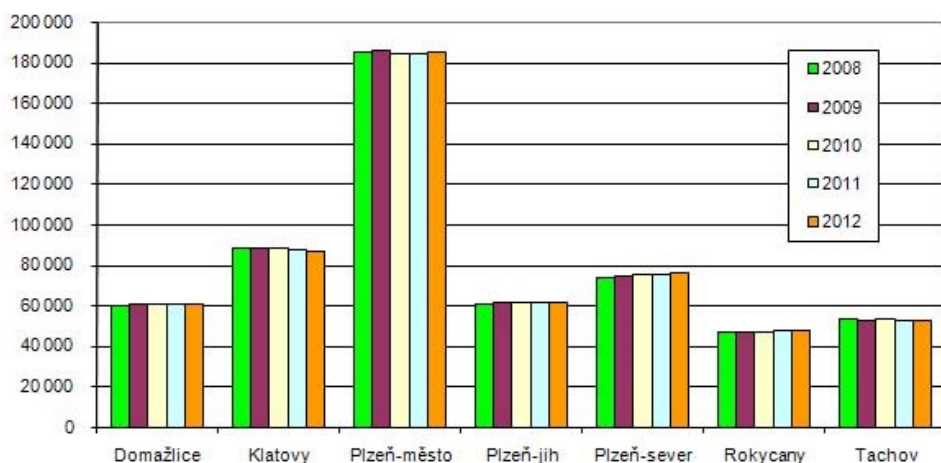

Obr. 8: Hustota zalidnění v Plzeňském kraji (2012)

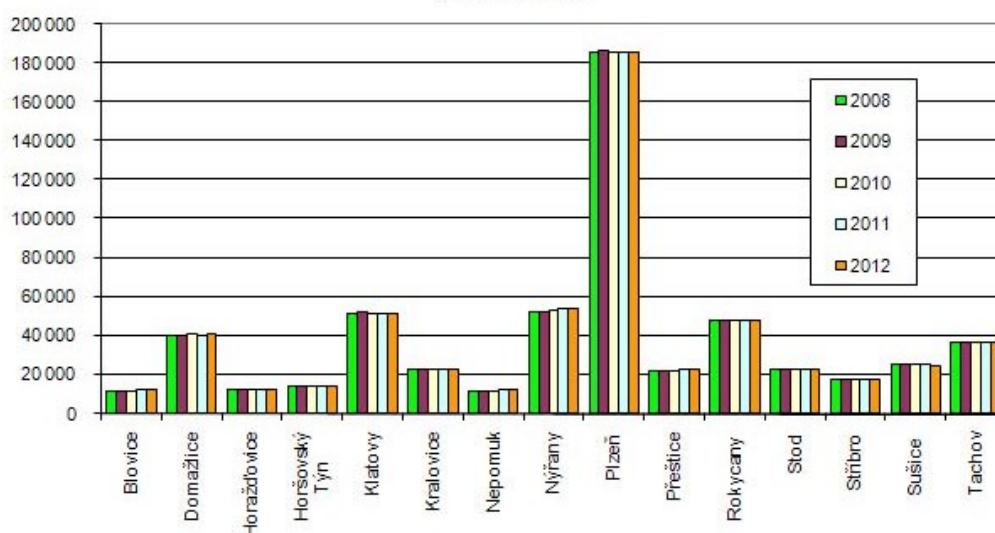
Zdroj: Digitální atlas socioekonomických aktivit Plzeňského kraje (2013)

Z pohledu administrativních jednotek v kraji je opět nejvyšší počet obyvatel v okrese Plzeň–město (obr. 9) a v ORP Plzeň (obr. 10). Změny počtu obyvatel v administrativních jednotkách ve vybraných letech 2008–2012 jsou jen nepatrné.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 9: Počet obyvatel v okresech Plzeňského kraje v letech 2008 až 2012 (k 31. 12.)
Zdroj: Obce Plzeňského kraje (2012, 2013)

Obr. 10: Počet obyvatel ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností Plzeňského kraje v letech 2008 až 2012 (k 31. 12.)
Zdroj: Obce Plzeňského kraje (2012, 2013)

Odras historických událostí lze sledovat i na stabilitě obyvatelstva kraje. Z pohledu statistického tuto skutečnost lze vyjádřit (jako jedním z možných způsobů) podílem rodáků, tedy osob, které se v obci narodily a stále žijí. Z kartogramu na obrázku 11 je jasně patrný vysoký podíl rodáků v centrální části kraje, na Klatovsku, ale také např. na Domažlicku, kde po dlouhé generace žilo české obyvatelstvo.

I po více než šedesáti letech od druhé světové války a poválečném odsunu německého obyvatelstva z českého pohraničí je souvislost mezi jmenovanými historickými událostmi a stabilitou a identifikací obyvatelstva se svým územím jasně patrná. Nově příchozí obyvatelstvo, které postupně nahrazovalo v poválečném období odsunutě obyvatelstvo německé, si nedokázalo vytvořit k novému bydlišti většinou významnou citovou vazbu, nebyl tu generacemi posilovaný vztah k půdě, ani identifikace s místními hodnotami. Docházelo k častým migracím, dokonce k několika migračním vlnám.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 11: Podíl rodáků v Plzeňském kraji (2012)

Zdroj: Atlas Sčítání lidu, domů a bytů (2011), Plzeňský kraj

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 12: Mapa správního rozdělení protektorátu (21. 9. 1939)

Zdroj: Fronta.cz (2014)

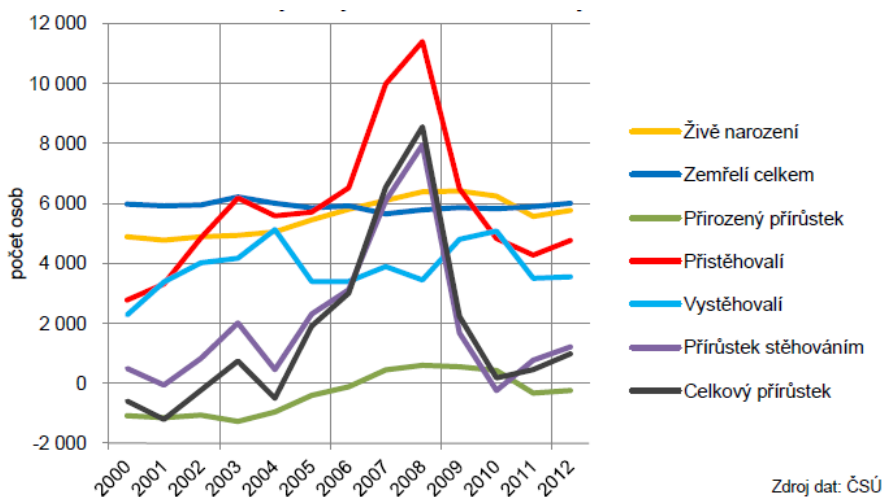
Na výřezu z mapy správního rozdělení protektorátu z roku 1939 (obr. 12) je znázorněna tehdejší státní hranice a jsou zde vyznačena území, která byla odtržena od Československa a připojena k Německé říši (v rámci Plzeňského kraje) s odůvodněním, že zde žila převaha německého obyvatelstva. Při porovnání s mapou předchozí (obr. 11) je patrné, že tato území velmi korespondují s oblastmi, kde je dodnes nízký podíl rodáků v populaci. Je to převážně Tachovsko a Střibersko, ale také oblasti v těsném zázemí Plzně, např. Nýransko a Stodsko, protože státní hranice po odtržení Sudet vedla v těsné blízkosti Plzně.

4.3 Dynamika a vývoj počtu obyvatelstva Plzeňského kraje

Plzeňský kraj měl v roce 1869 celkem 557 878 obyvatel. Počet obyvatel vzrůstal až do 30. let minulého století, kdy přesahoval 700 tisíc. Při Sčítání lidu, domů a bytů v roce 1950 bylo zjištěno cca o 200 tisíc osob méně (528 354) (Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005, 2006). Od této doby pomalu rostl až na současných více než 572 tis. obyvatel v roce 2012 (střední stav, Statistická ročenka Plzeňského kraje 2013). K výraznějšímu výkyvu

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

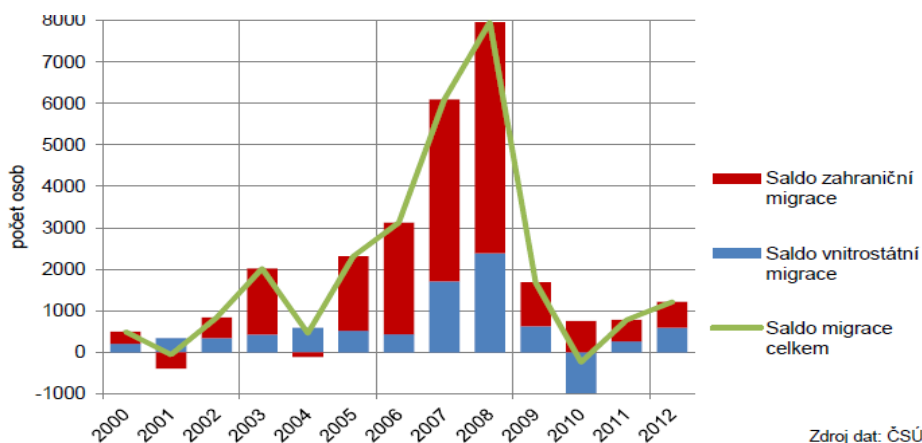
došlo v nedávném období (zhruba léta 2005–2010) počet obyvatel stoupl o několik tisíc, a to díky kladnému přirozenému přírůstku (kdy se do období reprodukce dostaly silné ročníky žen ze 70. let) a také díky přistěhovalectví (obr. 13). Kladné migrační saldo bylo způsobeno převážně zahraniční migrací (obr. 14). Podle posledního vývoje lze předpokládat, že v nejbližších letech bude počet obyvatel kraje opět spíše stagnovat a ovlivňován bude především migrací.

Zdroj dat: ČSÚ

Obr. 13: Pohyb obyvatelstva Plzeňského kraje v letech 2000 - 2012

Zdroj: Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+ přílohy – grafy (2013)

Zdroj dat: ČSÚ

Obr. 14: Saldo migrace v Plzeňském kraji v letech 2000 - 2012

Zdroj: Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+ přílohy – grafy (2013)

Projekce obyvatelstva v krajích ČR do roku 2050 (ČSÚ, 2014) předpokládá, že v letech 2020 – 2050 se budou přirozené úbytky obyvatelstva řádově v počtech jednotek tisíc osob (v roce 2050 bude např. předpokládaný úbytek činit 2589 osob) a migrační saldo bude sice kladné, ale nepřevyšující cca 2000 osob. Celkové přírůstky/úbytky se tak budou pohybovat kolem nuly (tab. 5, obr. 15).

Hodnoty porodnosti se budou pohybovat nejčastěji mezi 8 – 9 ‰ a hodnoty úmrtnosti porostou vzhledem ke stárnutí populace a budou přesahovat až 12 ‰ (oproti současnému stavu, kdy se pohybují pod hranicí 11 ‰). Populace kraje bude nadále stárnout. Předpokládá

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

se, že očekávaná délka života dosáhne v roce 2015 83,2 let u mužů a 87,8 let u žen (oproti současným 75,4 a 81 letům). Průměrný věk obyvatelstva vzroste z dnešních cca 42 let na cca 48 let v roce 2050 (obr. 16). Očekávaná úhrnná plodnost, pohybující se kolem hodnoty 1,5 dítěte na jednu ženu nezajistí ani přirozenou reprodukci obyvatelstva.

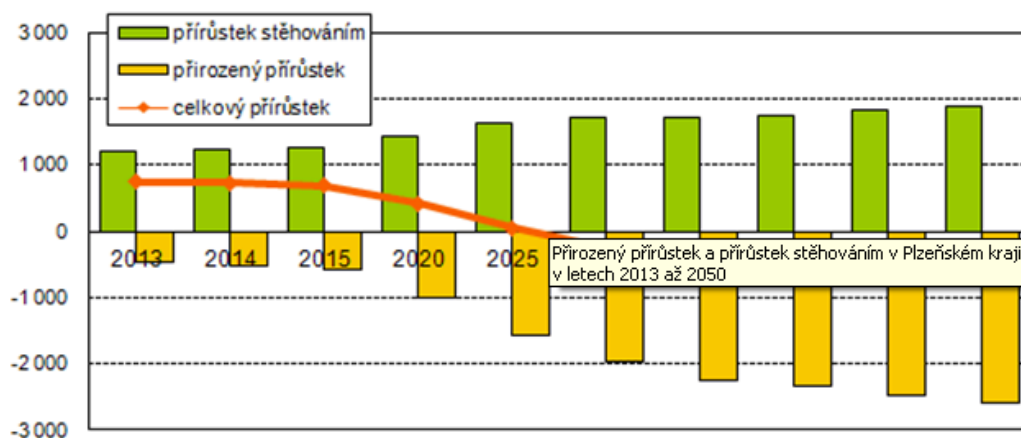
Tab. 5: Projekce obyvatelstva Plzeňského kraje do roku 2050

	2012/2013 ¹⁾	2020	2030	2040	2050
Živě narození	5 564	4 997	4 395	4 819	4 574
Zemřelí	6 132	6 010	6 349	7 161	7 163
Přirozený přírůstek	-468	-1 013	-1 954	-2 342	-2 589
Saldo migrace ²⁾	1 213	1 434	1 714	1 755	1 889
Celkový přírůstek	745	421	-240	-587	-700
Porodnost (‰)	9,9	8,7	7,6	8,4	8,1
Úmrtnost (‰)	10,7	10,4	11,0	12,5	12,6
Úhrnná plodnost	1,45	1,46	1,47	1,50	1,53
Naděje dožití (roky)					
muži	75,4	77,2	79,8	81,5	83,2
ženy	81,0	82,6	84,9	86,4	87,8

¹⁾ reálná data

²⁾ odhad na základě předběžných údajů za 1.-3. čtvrtletí 2013

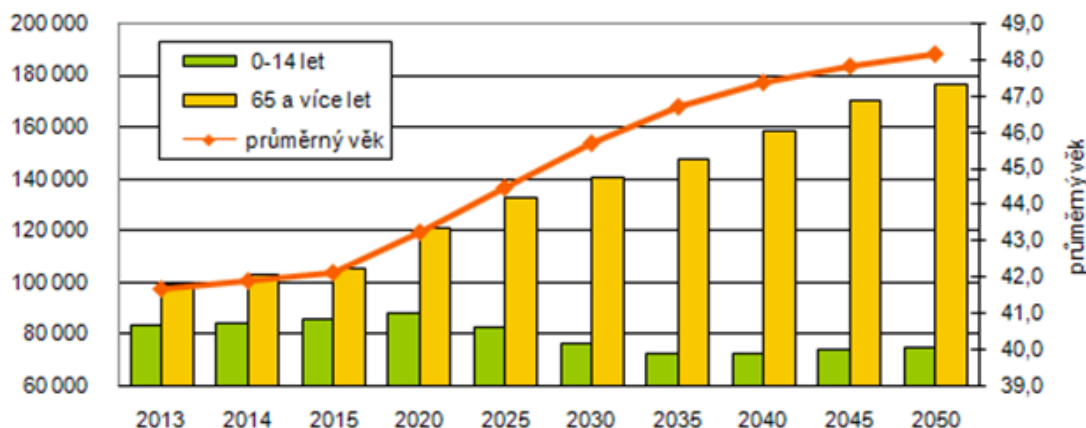
Zdroj: Projekce obyvatelstva Plzeňského kraje do roku 2050 (2014)

Obr. 15: Přirozený přírůstek a přírůstek stěhováním v Plzeňském kraji v letech 2013 až 2050

Zdroj: Projekce obyvatelstva Plzeňského kraje do roku 2050 (2014)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 16: Vývoj průměrného věku a počtu osob v předproduktivním a poproduktivním věku (k 1.1.)

Zdroj: Projekce obyvatelstva Plzeňského kraje do roku 2050 (2014)

4.4 Vybrané charakteristiky struktury obyvatelstva Plzeňského kraje

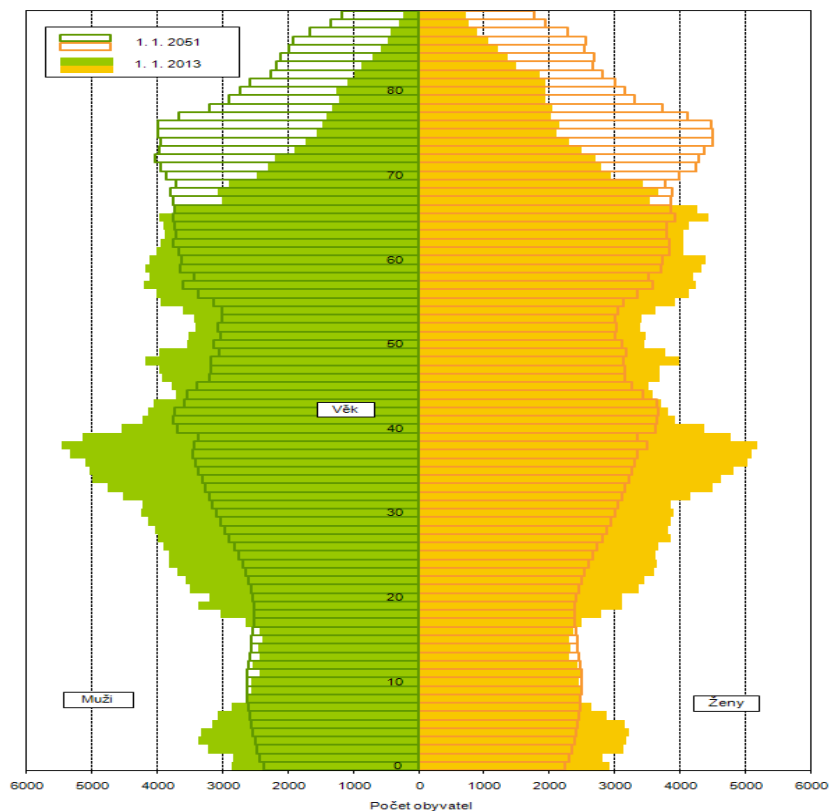
V Plzeňském kraji je dlouhodobě vyrovnán početní stav mužů a žen (s velmi mírnou převahou žen). Jak již bylo uvedeno, obyvatelstvo kraje stárne. Lze to dokladovat nejen předpokládanou nadějí na dožití, ale také poměrem počtu lidí v předproduktivním a poproduktivním věku (obr. 16). Podrobnější rozložení početního stavu obyvatelstva i poměr mužské a ženské části populace ukazuje věková pyramida (obr. 17). Je v ní názorně vidět neustále se zmenšující počet obyvatel v generacích u základu pyramidy a zvyšování početního stavu starších ročníků. Z dlouhodobého pohledu lze vysledovat i značné výkyvy v počtu obyvatel jednotlivých generací, které způsobily vlivy různých událostí ve společnosti (války, krize, populační politika) na demografické chování lidí.

Index stáří je ukazatel, který dává do poměru počet obyvatel v poproduktivním věku ku počtu obyvatel předproduktivního věku, tedy dětí. Jeho hodnoty, převyšující číslo 1 (nebo 100 v procentuelním vyjádření), poukazují na převahu seniorské složky v populaci a z toho na odvozované vyšší ekonomické zatížení společnosti, neboť senioři mají v souhrnu samozřejmě vyšší oprávněné požadavky na čerpání výdajů na sociální a zdravotní zabezpečení než ostatní obyvatelstvo (zejména důchody, vyšší náklady na léčení).

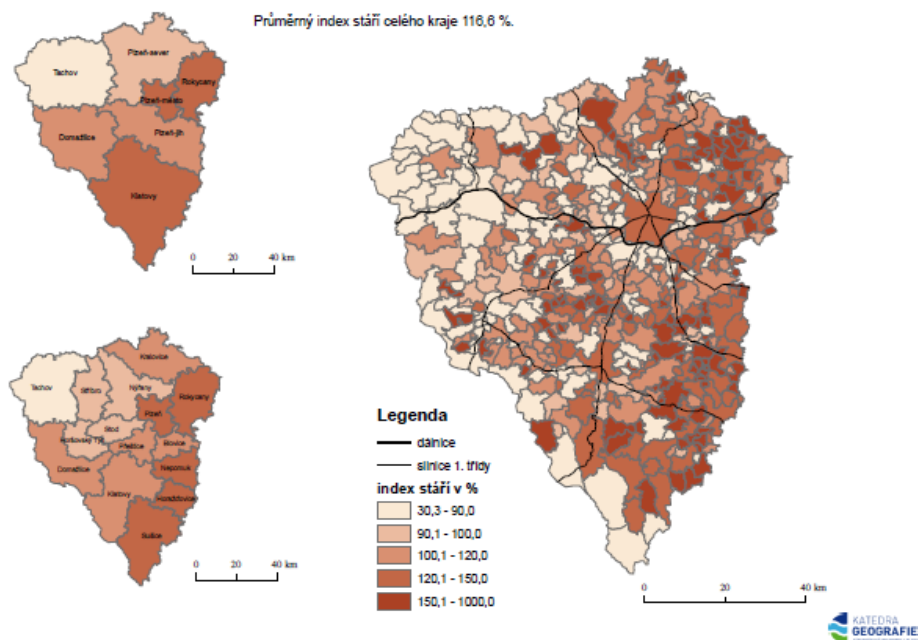
Z hlediska Plzeňského kraje je nejvyšší index stáří v Plzni a pák spíše ve východní části kraje v ORP při hranici s Jihočeským krajem. Nejnižší index stáří a obecně nejvýhodnější věková struktura obyvatelstva je v okrese Tachov (obr. 18).

Další pohledy na strukturu obyvatelstva mohou být z hlediska kulturních a ekonomických znaků. V následujících kartogramech a kartodiagramech je názorně vidět struktura obyvatelstva podle národností, vzdělanosti, náboženské příslušnosti, ekonomické aktivity a zaměstnanosti v různých odvětvích.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

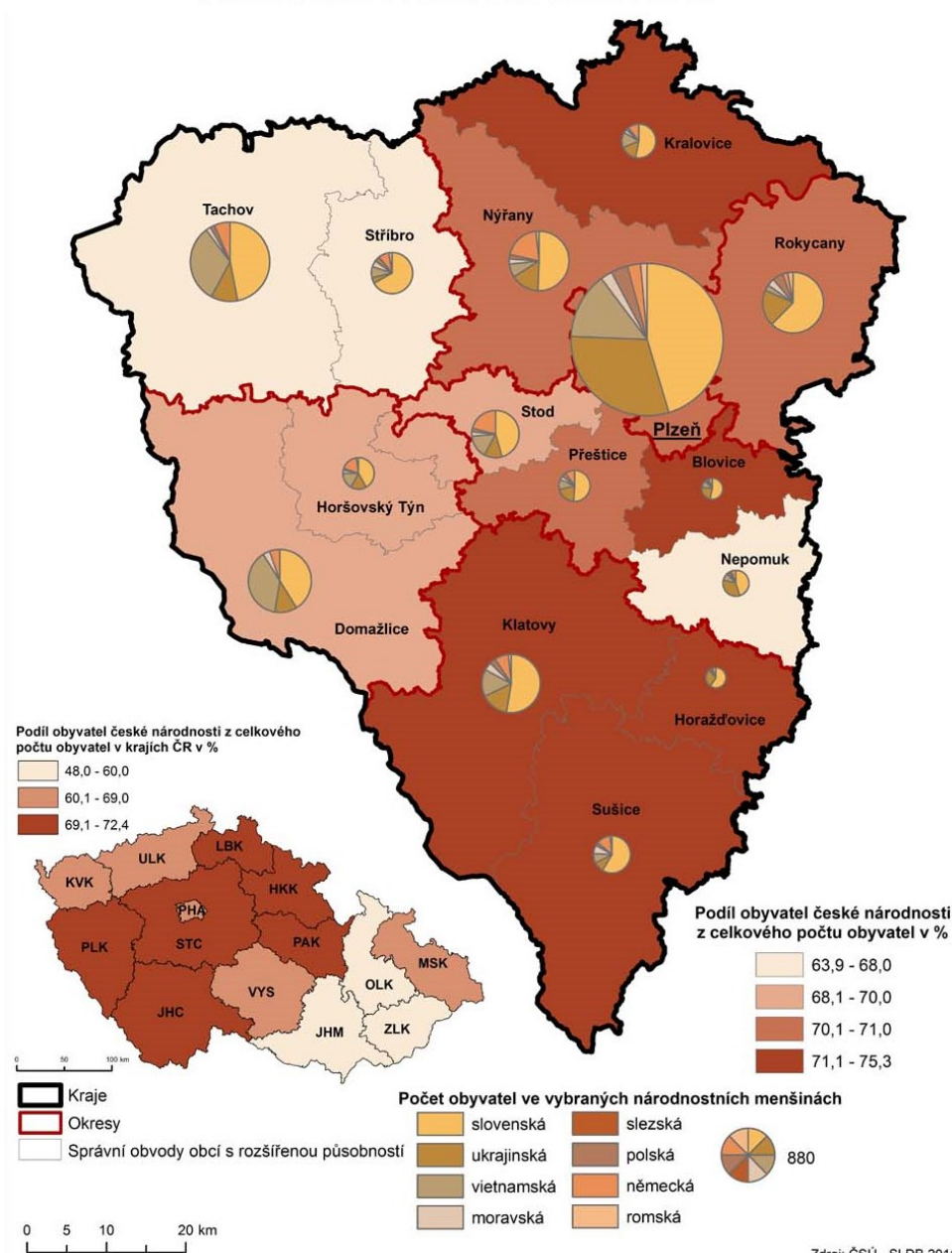

Obr. 17: Věkové složení obyvatelstva Plzeňského kraje v roce 2013 a 2051
Zdroj: Projekce obyvatelstva Plzeňského kraje do roku 2050

Obr. 18: Index stáří obyvatelstva Plzeňského kraje v roce 2011
Zdroj: Digitální atlas socioekonomických aktivit Plzeňského kraje (2013)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

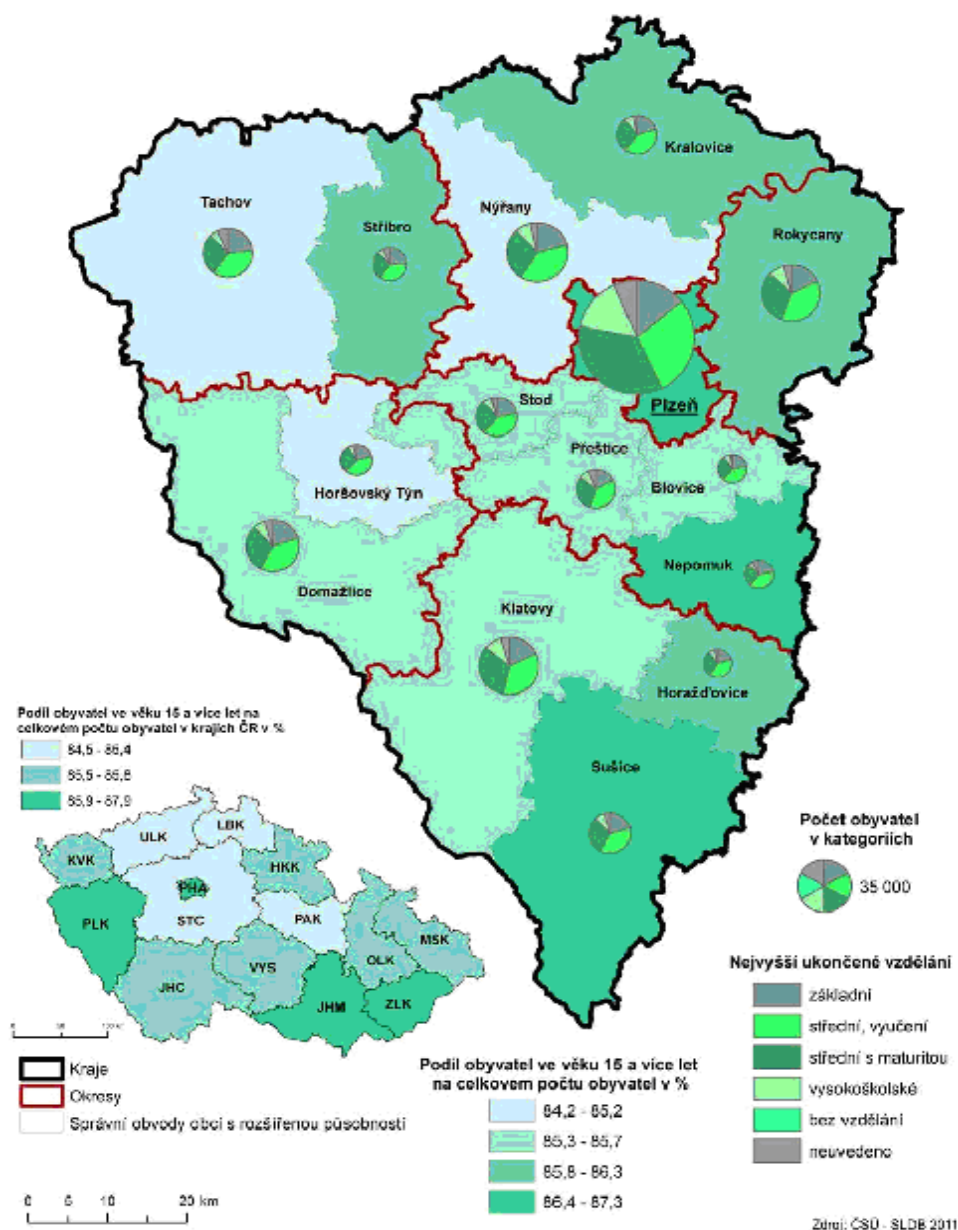
Obr. 19: Obyvatelstvo Plzeňského kraje podle národnosti (2011)

Zdroj: Atlas Sčítání lidu, domů a bytů 2011, Plzeňský kraj

Nejvíce homogenní skladbu mají v kraji (z národnostního pohledu) okres Klatovy a ORP Kralovice (obr. 19). Historické události nejvíce ovlivnily národnostní skladbu obyvatelstva západních částí kraje, zejména Tachovska. V rámci různých vln doosidlování se sem stěhovalo mnoho obyvatel národnosti slovenské, romské, rumunské, ukrajinské, ale žije zde i německá menšina a příslušníci jiných národností.

Pestrou skladbu obyvatelstva Plzně ovlivňuje příliv migrantů za prací. Příslušníci jiných národností zde postupně získávají i trvalý pobyt. V kraji žije též téměř 25 tis. cizinců, zejména ukrajinské, slovenské a vietnamské národnosti (SLDB, 2011).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

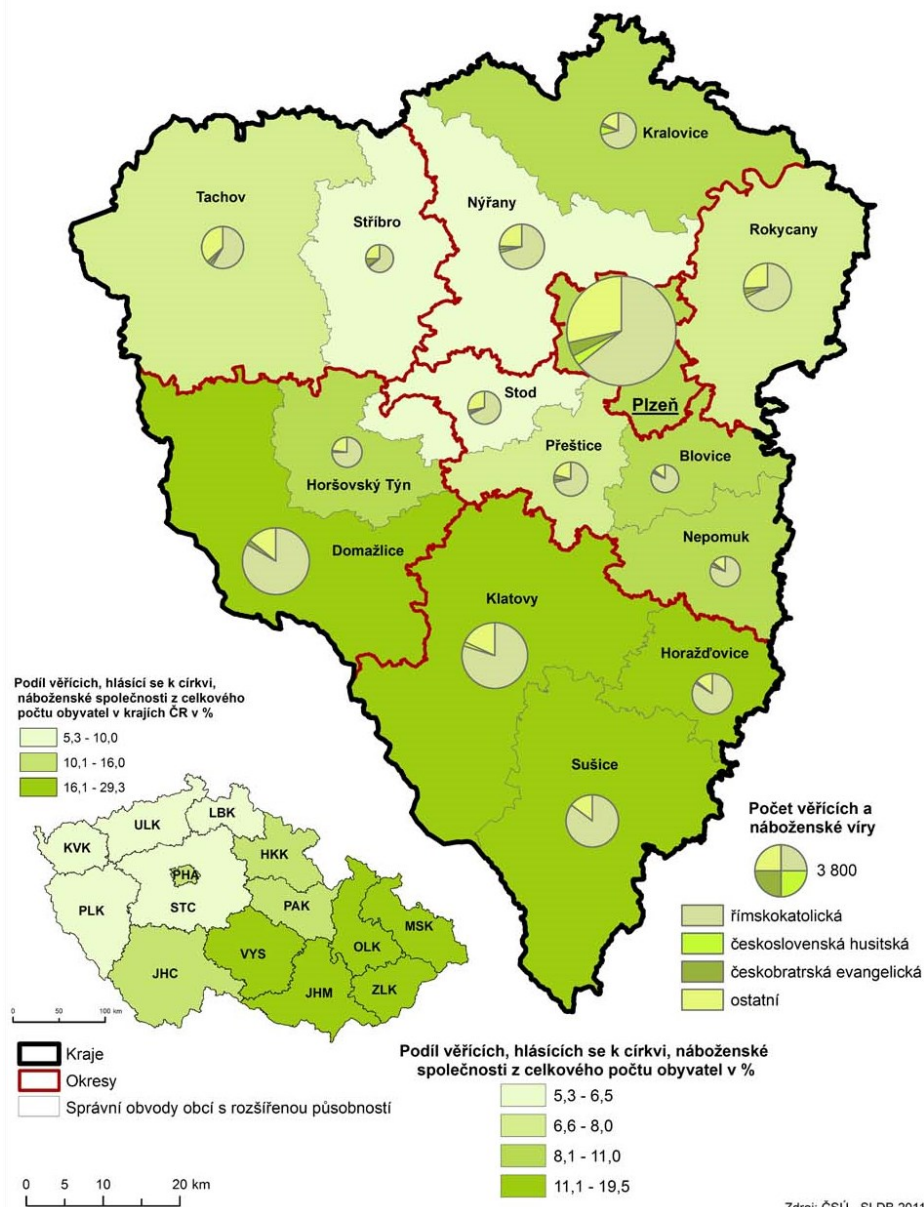

Obr. 20: Obyvatelstvo Plzeňského kraje podle vzdělání (2011)

Zdroj: Atlas Sčítání lidu, domů a bytů 2011, Plzeňský kraj

Kvalitní vzdělanostní struktura obyvatelstva je důležitým předpokladem rozvoje každého regionu. V roce 2011 mělo podle SLDB v Plzeňském kraji 18,1 % obyvatel (nad 15 let věku) základní vzdělání (včetně neukončeného), více než 1/3 obyvatelstva bylo vyučeno, 30,9 % mělo vzdělání středoškolské (včetně různých podob nástavbového vzdělání) a 10,4 % dosáhlo vzdělání vysokoškolské. Rozdíly ve vzdělanosti jsou jak z pohledu pohlaví (ženy převažují v první a třetí jmenované skupině, muži ve druhé a čtvrté), tak z pohledu regionálního (nejvyšší podíl vysokoškolsky vzdělaných je ve velkých městech, konkrétně v Plzni 15,8 % v obcích do 199 obyvatel 5,8 % - viz Sčítání lidu, domů a bytů 2011 – Plzeňský kraj – analýza výsledů, 2013).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

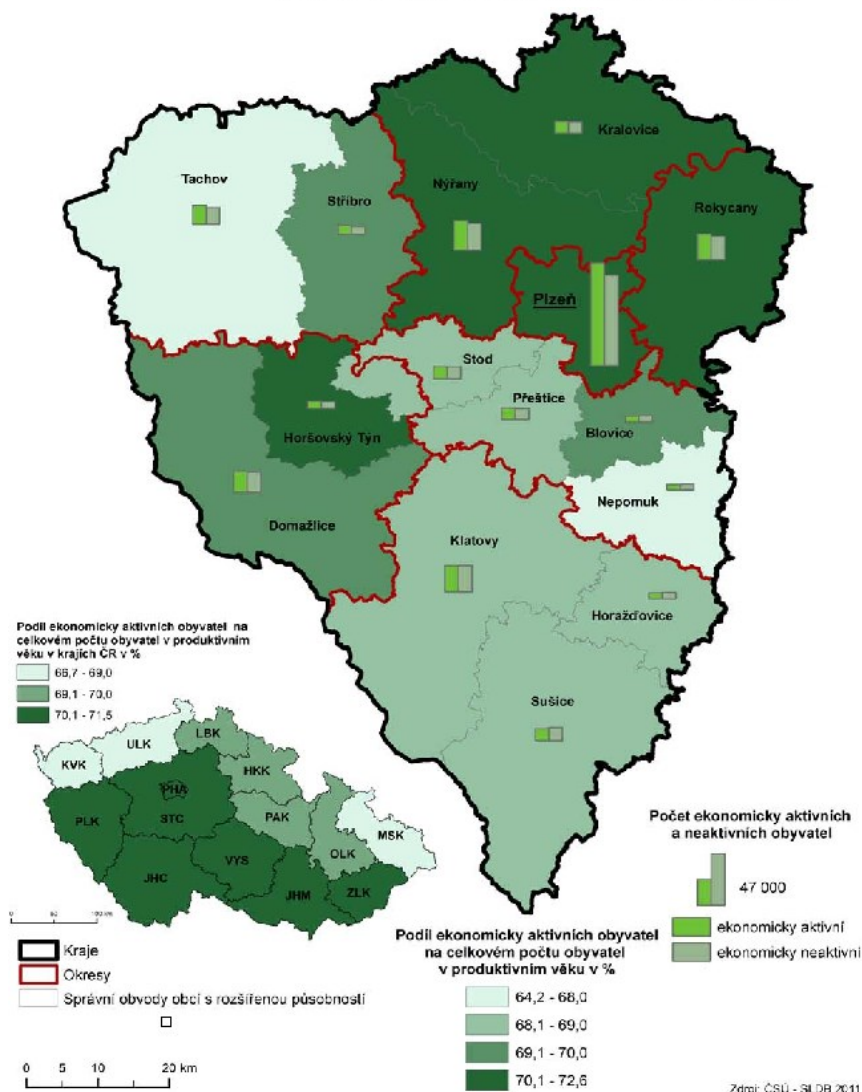

Obr. 21: Obyvatelstvo Plzeňského kraje podle náboženské víry (2011)

Zdroj: Atlas Sčítání lidu, domů a bytů 2011, Plzeňský kraj

Údaje o náboženské struktuře obyvatelstva kraje jsou jen velmi orientační. Odpověď na otázku, směřující k náboženské orientaci obyvatelstva, byla v rámci SLDB 2011 dobrovolná. Mnoho lidí na tuto otázku tedy neodpovídalo, protože považuje náboženskou příslušnost za svoji osobní záležitost. Podíl věřících v kraji (podle spádových oblastí ORP) byl tak zjištěn nejvíce do 20 % z celkového počtu obyvatel sledované jednotky. Nejvyšší religiozita obyvatelstva je podle těchto neúplných informací tradičně na Domažlicku, dále na Klatovsku (ORP Klatovy, Sušice a Horažďovice) a Kralovicku, nejnižší, do 10 % byla zjištěna na Nýřansku, Stříbrsku a Stodsku.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 22: Obyvatelstvo Plzeňského kraje podle ekonomické aktivity (2011)

Zdroj: Atlas Sčítání lidu, domů a bytů 2011, Plzeňský kraj.

Podíl ekonomicky aktivních obyvatel není ve všech částech Plzeňského kraje stejný. Nejvyšší ekonomickou aktivitu mají okresy Plzeň–město, Rokycany a Plzeň–sever a dále ORP Horšovský Týn. V těchto oblastech je těžiště ekonomické činnosti kraje, zejména je zde vysoké zastoupení průmyslu a služeb.

Na obrázku 22 je kartogramem znázorněn podíl ekonomicky aktivních osob v kraji podle ORP, pohybující se v těchto jednotkách v rozmezí zhruba 64 – 73 % z celkového počtu obyvatel v produktivním věku. Kartodiagramem je vyjádřen podíl ekonomicky aktivních a ekonomicky neaktivních osob.

Nezaměstnanost se pohybovala v Plzeňském kraji (podle okresů k 31. 12. 2013) mezi 8,54 % na Tachovsku a 5,55 % v okrese Plzeň–jih (ČSÚ, 2014).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

5 Zemědělství v Plzeňském kraji

Cílem této kapitoly je charakterizovat zemědělství v Plzeňském kraji. Nejprve se zaměříme na přírodní a socioekonomické podmínky a jejich diferenciaci v Plzeňském kraji, neboť tyto podmiňují zemědělskou činnost.

Datovými zdroji pro tuto kapitolu jsou data ze Strukturálního šetření v zemědělství 2010, která byla doplněna údaji ze standardních statistických zjišťování.

Základními otázkami této kapitoly jsou:

- co je charakteristické pro zemědělství v Plzeňském kraji;
- jaké je postavení kraje v rámci zemědělství České republiky;
- jaký byl vývoj zemědělství v Plzeňském kraji;
- jak se Plzeňský kraj diferencuje z hlediska zemědělského využívání a produkce.

Zemědělství je činnost, jejímž prostřednictvím se produkují potraviny, krmiva nebo i jiné produkty. Představuje cílené pěstování rostlin a chov domestikovaných zvířat (hospodářských zvířat). Charakteristickým rysem zemědělské výroby je vázanost na zemědělskou půdu – především ornou půdu, dále na louky a pastviny, vinice a chmelnice a sady a zahrady. Zemědělská výroba se dělí na rostlinnou a živočišnou výrobu. Zemědělství má také důležitou funkci v péči o krajinu, tato funkce se v postindustriální společnosti rychle zvyšuje.

Zemědělská výroba se uskutečňuje z velké části v přírodním prostředí a v souvislosti s tím lze toto odvětví diferencovat podle přírodních podmínek. Na diferenciaci zemědělství se nejvíce podílí půdní a klimatické podmínky. Zemědělská výroba na území ČR se diferencuje do zemědělských výrobních oblastí v rámci zemědělských výrobních typů. Rozlišujeme typ kukuřičný, řepařský, obilnářský, bramborařský a píceňářský. Zemědělské výrobní oblasti na území Plzeňského kraje ukazuje mapa na obrázku 25.

Při hodnocení přírodních předpokladů zemědělské půdy využíváme klasifikaci do bonitovaných půdně ekologických jednotek (BPEJ). Podle BPEJ lze každý zemědělský pozemek zařadit do klimatického regionu, do hlavní půdní jednotky, určit sklonitost a expozici pozemku, hloubku půdy a skeletovitost.

Z hlediska trvale udržitelného rozvoje jsou zemědělsky problémová území zařazována do méně příznivých oblastí (Less Favoured Areas – LFA), které členíme na horské oblasti - stanovené dle čl. 18 Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999, méně příznivé oblasti - stanovené dle čl. 19 Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999 nebo na oblasti se specifickými omezeními - stanovené dle čl. 20 Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999.

Některé dotace do zemědělství jsou podmíněny zařazením území do méně příznivých oblastí. Méně příznivé oblasti (LFA – Less Favoured Areas) se člení na:

- horské oblasti typu HA;
- horské oblasti typu HB;
- ostatní méně příznivé oblasti typu OA;
- ostatní méně příznivé oblasti typu OB;
- oblasti se specifickými omezeními typu S.

Toto vymezení bylo provedeno na základě Nařízení vlády č. 75/2007 Sb., o podmínkách poskytování plateb za přírodní znevýhodnění v horských oblastech, oblastech s jinými znevýhodněními a v oblastech Natura 2000 na zemědělské půdě. Obce, jejich katastrální území, popřípadě katastrální území částí obcí, které leží v oblastech LFA, jsou explicitně uváděny v příloze k tomuto nařízení (obr. 26).

Význam zemědělství v rámci národního hospodářství, podobně jako u průmyslu, vyjadřujeme pomocí zaměstnanosti v těchto odvětvích (počet zaměstnaných a jejich

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

procentový podíl na ekonomicky aktivních), hodnotou zemědělské výroby ve finančním vyjádření nebo podílem rozlohy zemědělské půdy na celkové ploše území.

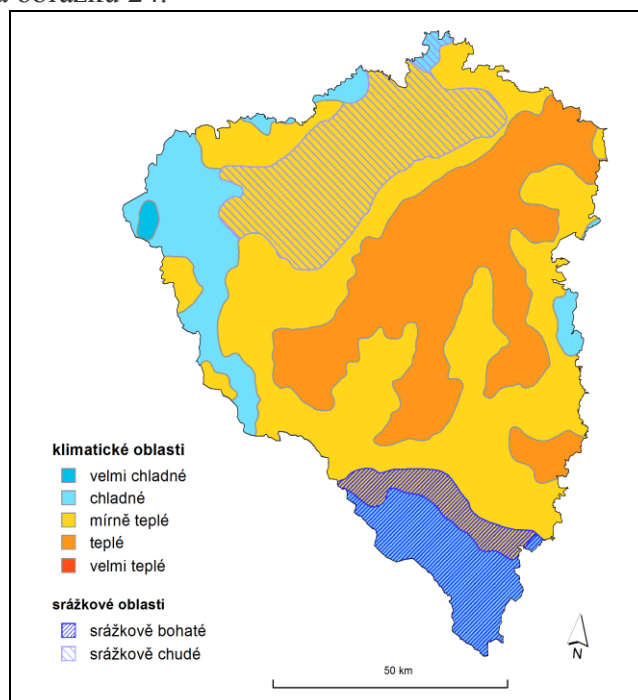
Pro posouzení velikosti a zaměření rostlinné výroby využíváme objem sklizně – roční výnosy, dále rozlohu orné půdy, rozlohu osevních ploch. Intenzitu rostlinné výroby jsme schopni vyjádřit pomocí tzv. hektarových výnosů, což je podíl objemu příslušné sklizené plodiny na jednotku osevní plochy. Jednotkou, ve které se udávají hektarové výnosy, je tuna na hektar (t/ha).

Pro posouzení velikosti a zaměření živočišné výroby využíváme počty kusů hospodářských zvířat. Intenzitu živočišné výroby analyzujeme pomocí tzv. indexů chovu. Uvedeme například index intenzity chovu skotu, což je podíl počtu kusů skotu na zemědělské půdě (udává se na 100 ha zemědělské půdy). Intenzitu chovu prasat (drůbeže) vyjadřujeme podílem počtu prasat (drůbeže) a rozlohy orné půdy (udává se na 100 ha orné půdy). Jednoduchým ukazatelem intenzity zemědělské výroby je také ukazatel míry zornění, který udává podíl orné půdy na zemědělské půdě, nejčastěji se prezentuje v procentech.

Vhodným ukazatelem koncentrace zemědělské výroby je Lorenzova křivka. Při jejím vytváření se na osu x vynášejí kumulované četnosti počtu obyvatelstva a na osu y kumulované četnosti pracujících v zemědělství. Lorenzovou křivkou můžeme vyjadřovat i jiné jevy, například koncentraci výnosů nebo chovu. Lorenzovu křivku pak můžeme doplnit tzv. Giniho koeficientem.

5.1 Charakteristika zemědělství v Plzeňském kraji

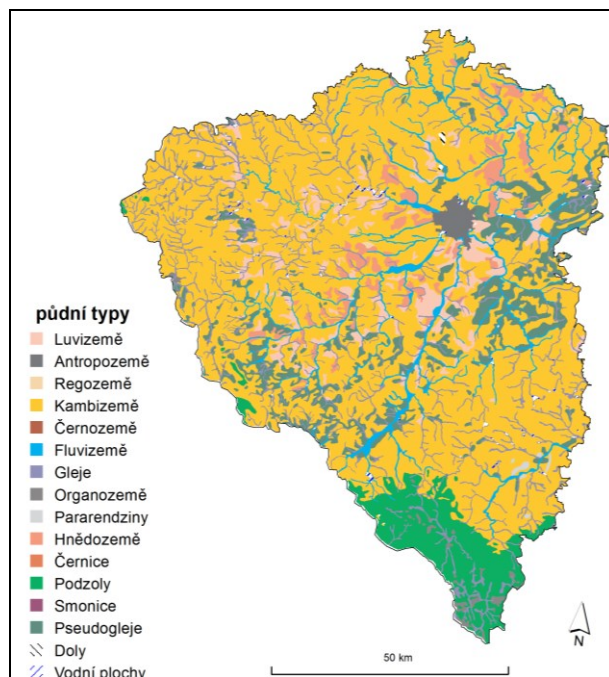
Pěstování plodin je podmíněno fyzicko-geografickými předpoklady území, především klimatickými a půdními podmínkami. Diferenciace klimatických podmínek v Plzeňském kraji ukazuje mapa na obrázku 23. Diferenciace půdních podmínek v Plzeňském kraji vyjadřuje mapa půdních typů na obrázku 24.

Obr. 23: Klimatické oblasti v Plzeňském kraji

Zdroj: Cenia (2013)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 24: Půdní typy v Plzeňském kraji

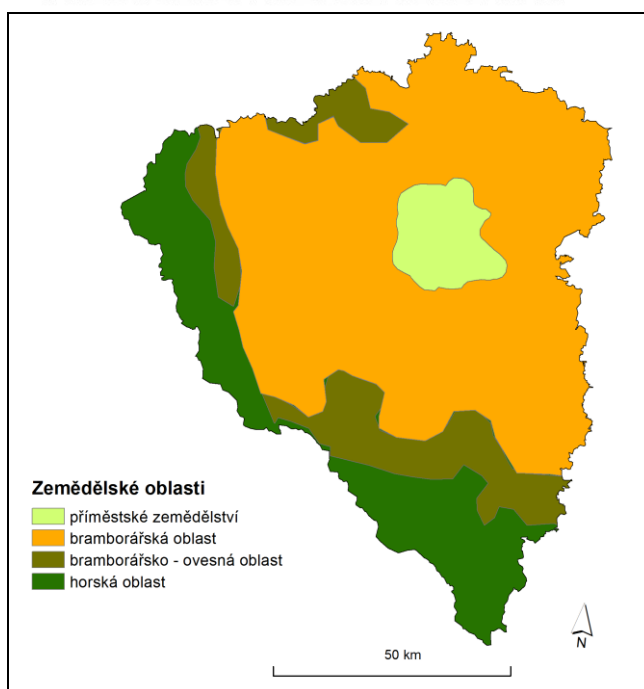
Zdroj: Cenia (2013)

Spolu s ekonomickými předpoklady lze území ČR rozčlenit do pěti zemědělských výrobních oblastí (obr. 25) a jedenácti podoblastí.

- výrobní oblast kukuřičná – má podoblasti K1, K2, K3 nachází se v nejteplejších nížinách, velké zastoupení má orná půda, oblast je vhodná pro pěstování nejnáročnějších plodin – kukuřice na zrna, pšenice, teplomilná zelenina a ovoce (v ČR jen Dolnomoravský a Dyjskosvratecký úval);
- výrobní oblast řepařská – má podoblasti R1, R2, R3, velké zastoupení má orná půda, oblast je vhodná pro pěstování obilovin a cukrové řepy (v ČR Polabí, Hornomoravský úval);
- výrobní oblast bramborářská – má podoblasti B1 a B2 – vhodná pro pěstování brambor, žita, píce, vyšší zastoupení mají louky a pastviny, plošně nejrozsáhlejší oblast – pokrývá pahorkatiny a vrchoviny – tvoří velkou část Plzeňského kraje;
- výrobní oblast bramborářsko-ovesná – má podoblast B3, vhodná pro pěstování brambor na sadbu, velké zastoupení mají louky a pastviny – nejvyšší polohy vrchovin – jihozápadní a západní část Plzeňského kraje;
- výrobní oblast horská – má podoblast H1 a H2 – malý podíl orné půdy, velké zastoupení mají louky a pastviny pěstují se nenáročné plodiny oves, brambory – větší rozsah luk, pastvin a lesních ploch – oblasti hraničních pohoří.

V atlasech jsou zpracovány i jiné klasifikace do zemědělských výrobních oblastí.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

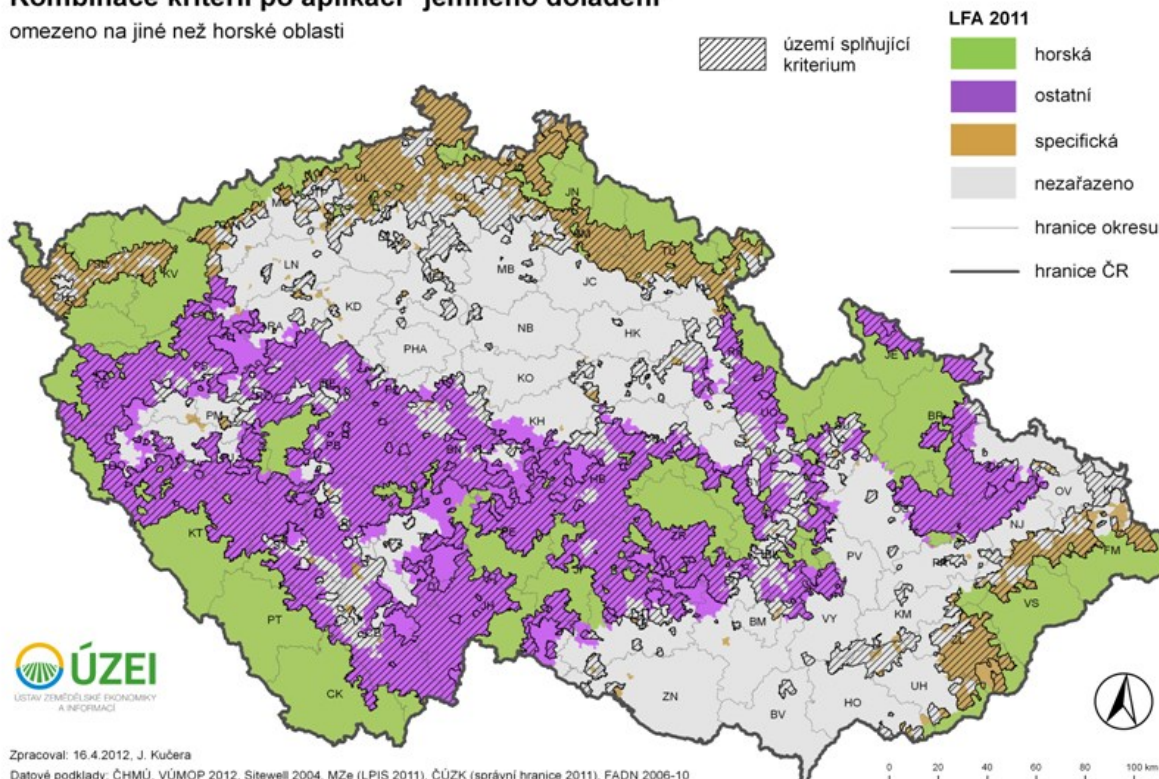

Obr. 25: Zemědělské výrobní oblasti v Plzeňském kraji

Zdroj: Cenia (2013)

Kombinace kritérií po aplikaci "jemného doladění"

omezeno na jiné než horské oblasti

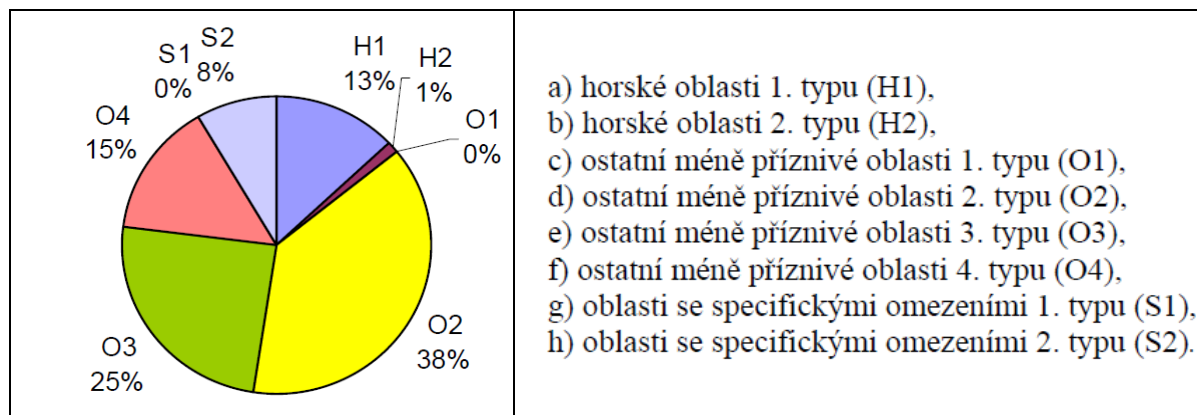

Obr. 26: Méně příznivé oblasti v ČR

Zdroj: Spolek pro obnovu venkova (2013)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Velká část Plzeňského kraje, kromě centrální části (širšího okolí Plzně), spadá do méně příznivých oblastí pro zemědělství (obr. 27).

Obr. 27: Podíl jednotlivých typů LFA v Plzeňském kraji

Zdroj: Koncepce ochrany přírody a krajiny Plzeňského kraje 2005

5.2 Postavení zemědělské výroby kraje v rámci zemědělství celé České republiky

Plzeňský kraj je jedním z krajů ČR, kde zemědělská půda je podprůměrně zastoupena (tab. 6). Zemědělská půda představuje 50,3 % plochy kraje, v celé ČR je to 53,7 %, více zemědělské půdy mají kraje Vysočina, Středočeský, Pardubický, Jihomoravský a Královéhradecký (ČSÚ, 2011). Také stupeň zornění je v Plzeňském kraji podprůměrný, orná půda se podílí na zemědělsky využívané půdě 68,1 %, v celé ČR je to pak 71,1 % (ČSÚ, 2011). Podíl zemědělství na celkové hrubé přidané hodnotě je však v Plzeňském kraji s hodnotou 3,9 % nad republikovým průměrem (2,4 %) a je v této hodnotě pátý po krajích Jihočeském, Pardubickém, Královéhradeckém a Vysočině (Postavení venkov v Plzeňském kraji 2009).

Zaměstnanost v zemědělství se v kraji neustále snižuje. Svědčí o tom hodnoty porovnání podílu zaměstnaných v zemědělství, myslivosti a lesnictví na celkovém počtu zaměstnaných v kraji. Podle výsledků výběrového šetření pracovních sil byla v roce 2000 hodnota tohoto podílu v kraji 6,8 %, zatímco v roce 2007 klesla na 5,2 %, v roce 2008 dosáhla dokonce 4,8 % a 4,4 % v roce 2010.

Tab. 6: Počty hospodářských subjektů a obhospodařovaná půda v krajích ČR v roce 2010

	celkem	podíl kraje na úhrnu ČR (%)	z celku vlastnictví (%)		celkem (ha)	podíl kraje na úhrnu ČR (%)	celkem (ha)	podíl kraje na úhrnu ČR (%)
			fyzické osoby	právnícké osoby				
Česká republika	22 864	100	86,5	13,5	3 483 500	100	3 008 090	100
v tom kraje:								
Hlavní město Praha	66	0,3	72,7	27,3	11 101	0,3	14 857	0,5
Středočeský kraj	3 031	13,3	85,2	14,8		Subjekty (podniky)	Obhospodařovaná zemědělská půda	z toho orná půda

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Jihočeský kraj	2 638	11,5	85,3	14,7	417 166	12,0	315 188	10,5
Plzeňský kraj	1 764	7,7	86,5	13,5	315 000	9,0	259 172	8,6
Karlovarský kraj	429	1,9	81,4	18,6	100 941	2,9	53 970	1,8
Ústecký kraj	1 324	5,8	87,4	12,6	217 913	6,3	182 497	6,1
Liberecký kraj	1 037	4,5	87,5	12,5	101 068	2,9	66 142	2,2
Královéhradecký kraj	1 535	6,7	87,6	12,4	224 805	6,5	191 591	6,4
Pardubický kraj	1 339	5,9	86,1	13,9	233 251	6,7	198 403	6,6
Kraj Vysočina	2 137	9,3	86,4	13,6	351 419	10,1	317 455	10,6
Jihomoravský kraj	3 448	15,1	87,6	12,4	363 173	10,4	354 248	11,8
Olomoucký kraj	1 173	5,1	83,3	16,7	247 629	7,1	207 878	6,9
Zlínský kraj	1 394	6,1	89,0	11,0	137 361	3,9	123 606	4,1
Moravskoslezský kraj	1 549	6,8	89,1	10,9	208 152	6,0	171 988	5,7

Zdroj: Agrocensus 2010 regiony - Strukturální šetření v zemědělství a metody zemědělské výroby.

Podle výsledků Strukturálního šetření v zemědělství 2010 lze uvést, že z celkového počtu zemědělských subjektů v České republice sídlí 7,7 % v Plzeňském kraji. Na celkovém krajském podílu se největším počtem podílí okres Klatovy, naopak nejnižší podíl je v okrese Plzeň-město. Vyšší podíl mají v Plzeňském kraji zemědělské subjekty na celostátní výměře obhospodařované zemědělské a orné půdy (9,0 % resp. 8,1 %). Je třeba si uvědomit, že jde o subjekty se sídlem v kraji, které mohou hospodařit i na půdě ležící mimo kraj, a naproti tomu v kraji mohou mít půdu i podniky sídlící mimo kraj.

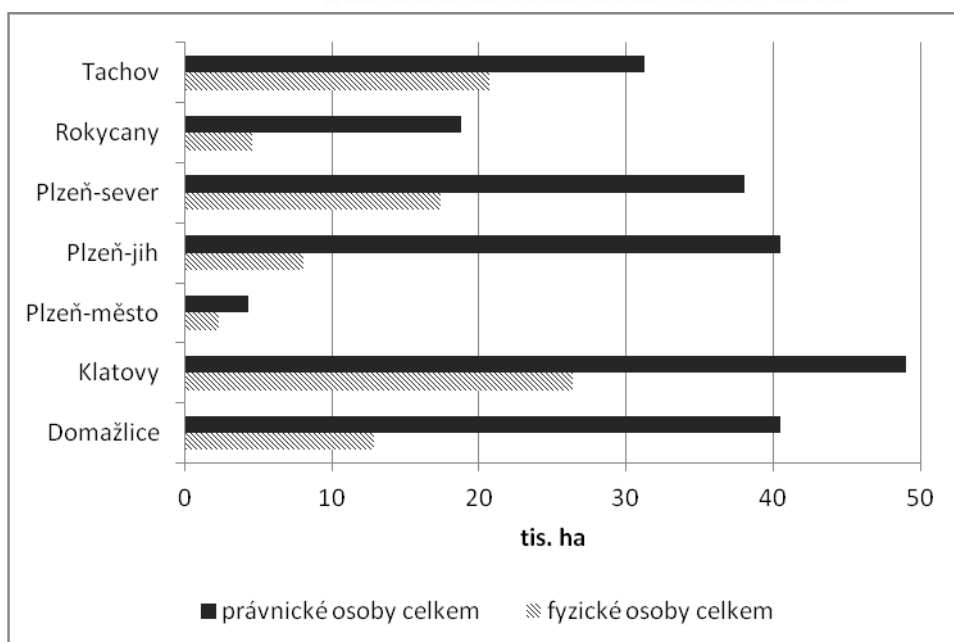
5.3 Zemědělské podnikání v Plzeňském kraji

V Plzeňském kraji hospodaří 1 764 subjektů na výměře 315 000 ha zemědělské půdy. Na jeden subjekt v kraji tak připadá 178,57 ha zemědělské půdy, což je nad republikovým průměrem (152,36 ha/1 podnik). Nejvyšší výměru na 1 subjekt podnikající v zemědělství dosahují okresy Domažlice (279,6 ha/podnik), Plzeň-sever (264,2 ha/podnik), naopak nejmenší průměrnou výměru mají subjekty v okrese Klatovy (106,8 ha/podnik). Republikový průměr je 152,4 ha/podnik.

Z hlediska rozdělení podle právních forem převažují v zemědělském podnikání fyzické osoby, na počtu podniků se v kraji podílejí 86,5 %, na výměře obhospodařované zemědělské půdy se podílejí jen necelou třetinou (29,4 %). Právnícké osoby, jejichž podíl na celkovém počtu zemědělských subjektů v kraji se pohybuje kolem 14 %, obhospodařují 70,6 % zemědělské půdy. Průměrná výměra těchto podniků dosahuje hodnoty 934,9 ha/podnik. Nejvyšší průměrnou výměru v podrobnějším členění mají v Plzeňském kraji akciové společnosti (1 839 ha/podnik), nejvíce v okrese Rokycany (obr. 6).

Z meziokresního srovnání vyplývá, že největší výměru má obhospodařovaná zemědělská půda v plošně nejrozsáhlejší okrese Klatovy (23,9 % z celkové výměry kraje) s členitým terénem v podhůří Šumavy. Naopak nejmenší podíl vykazují okresy částečně tvořící zázemí krajského města s průmyslovými zónami, a to Plzeň-město a Rokycany.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 28: Obhospodařovaná zemědělská půda fyzickými a právníckými osobami v okresech Plzeňského kraje k 30. 9. 2010

Zdroj: Agrocenzus 2010 - Strukturální šetření v zemědělství a metody zemědělské výroby

Z hlediska zaměření hospodařících subjektů převládají v Plzeňském kraji mezi fyzickými osobami zemědělské ekonomické subjekty s orientací na kombinaci rostlinné a živočišné výroby nebo na chov dobytka. Zemědělské podniky právníckých osob se z větší části zabývají rostlinnou výrobou – pěstováním plodin (Strukturální šetření v zemědělství 2007).

Tab. 7: Pracovníci v zemědělství podle věku v Plzeňském kraji (k 30. 9. 2007*)

	Pracovníci v zemědělství (fyzické osoby)					Přepočtený počet osob na plně zaměstnané (AWU)	Obhospodařovaná půda na 1 plně zaměstnaného pracovníka AWU (ha)	
	celkem	v tom podíl (%) osob ve věku					zemědělská	orná
		do 24 let	25 - 44 let	45 - 64 let	65 a více let			
Česká republika	191 939	5,9	34,0	52,3	7,8	133 957	26,3	19,2
Plzeňský kraj	11 854	4,6	33,0	56,5	5,9	9 326	33,6	22,2
Domažlice	2 002	4,6	33,7	58,7	2,9	1 695	32,7	23,2
Klatovy	3 402	3,9	33,0	55,0	8,0	2 577	28,5	14,3
Plzeň-město	566	4,1	32,2	58,5	5,3	442	37,7	27,6
Plzeň-jih	1 738	4,7	34,3	55,8	5,2	1 345	30,9	22,9
Plzeň-sever	1 930	4,2	32,7	59,1	3,9	1 657	33,7	27,9
Rokycany	1 107	6,5	32,3	53,0	8,1	781	31,3	24,1
Tachov	1 109	5,3	31,2	56,4	7,1	829	54,9	27,4

Zdroj: Strukturální šetření v zemědělství (2007)

Věková struktura pracovníků v odvětví zemědělství v Plzeňském kraji není zvláště příznivá, i když je relativně stabilní (tab. 7). Téměř dvě třetiny pracovníků jsou ve věkové

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

kategorii 45 až 64 let (56,5 %), tedy ve vyšším produktivním věku. Necelých 6 % tvoří kategorie pracovníků, kteří překročili věk 65 let. V kategorii 25 až 44 let pracuje téměř třetina (33 %) pracovníků, zastoupení mladých ve věku do 24 let dosahuje podílu 4,6 %. V okresech Plzeňského kraje je nejpočetněji zastoupena kategorie 45 až 64 let. Nejvyšší podíl pracovníků nad 65 let se projevuje v okresech Klatovy a Rokycany (cca 8 %), naopak nejnižší je v okrese Domažlice (2,9 %). Nejméně mladých lidí do 24 let pracuje v okrese Klatovy (3,9 %), naopak nejvíce v okrese Rokycany (6,5 %).

Přepočtený počet osob na plně zaměstnané činil v Plzeňském kraji 9 326 osob, ve srovnání s výsledky strukturálního šetření v roce 2005 dochází k poklesu o 10 %. Tento klesající trend se projevuje u všech okresů s výjimkou Plzně-města. Nejvyšší pokles vykazují okresy Domažlice (o 16,1 %) a Plzeň-jih (o 17,1 %).

5.4 Pěstování plodin v Plzeňském kraji

Pěstování plodin v Plzeňském kraji probíhá na zemědělské půdě, jež zaujímá 50,2 % rozlohy kraje (tab. 8). Z celkové výměry obhospodařované zemědělské půdy tvoří 68,0 % půda orná, se kterou úzce souvisí struktura osevních ploch. V meziokresním srovnání měly nejvyšší podíl na výměře orné půdy v okresech Plzeň-sever (81,7 %) a Rokycany (74,5 %), naopak nejnižší v okresech Klatovy (55 %) a Tachov (66 %).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tab. 8: Struktura druhů pozemků k 31. 12. 2011

ČR, kraje, okresy	Celková výměra území (ha)	v tom									
		Zemědělská					nezemědělská				
		celkem (ha)	v tom (%)				celkem (ha)	v tom (%)			
orná půda	ovocné sady a zahrady		trvalé travní	chmelnice a vinice	lesní pozemky	vodní plochy		zastavěné plochy a nádvoří	ostatní plochy		
Česko	7 886 598	4 229 167	70,9	5,0	23,4	0,7	3 657 431	72,7	4,5	3,6	19,2
Plzeňský kraj	756 098	379 930	68,0	3,5	28,5	0,0	376 167	79,7	3,1	2,6	14,6
Domažlice	112 340	60 047	66,9	2,4	30,7	-	52 293	81,9	2,5	2,4	13,2
Klatovy	194 566	89 884	55,0	3,4	41,6	-	104 682	80,3	3,1	2,0	14,6
Plzeň-město	26 141	12 658	72,0	12,5	15,5	-	13 483	48,6	4,5	9,5	37,4
Plzeň-jih	98 995	59 366	71,8	3,8	24,4	-	39 629	75,5	3,8	3,7	16,9
Plzeň-sever	128 675	65 294	81,7	3,4	14,9	-	63 381	81,8	2,6	2,5	13,2
Rokycany	57 519	26 748	74,3	5,7	20,0	-	30 772	81,0	2,6	2,9	13,4
Tachov	137 861	65 934	66,2	2,0	31,8	0,0	71 928	83,1	3,5	1,5	11,9

Zdroj: Český statistický úřad (2012)

Tab. 9: Osevní plochy zemědělských plodin na orné půdě - 2011

ČR, kraje	Obiloviny	z toho			Luskoviny	Brambory	Cukrovka	Řepka	Pícniny na orné půdě	z toho Kukuřice na siláž
		Pšenice	Žito	Ječmen						
Česká republika	47,6	27,7	1,3	11,6	0,6	0,8	2,1	14,0	14,6	7,3
Plzeňský kraj	41,4	23,2	1,2	10,9	0,6	0,3	0,0	14,1	17,7	10,4

Zdroj: Český statistický úřad (2012)

Dominantní skupinou plodin pěstovaných ve všech krajích ČR jsou obiloviny, jejichž podíl na obhospodařované orné půdě činil v Plzeňském kraji 41,4 % (průměr ČR 47,6 %). Z obilovin jsou nejvíce zastoupeny pšenice a ječmen (tab. 9). Další významnou rostlinou produkci jsou olejnin. Podíl osevních ploch olejnin na orné půdě se pohyboval v Plzeňském kraji kolem 18 % (průměr ČR 17,2 %). V podílu osevních ploch pícnin na výměře orné půdy se hodnota podílu v Plzeňském kraji pohybuje kolem 17,7 % (průměr ČR 14,6 % - 2011).

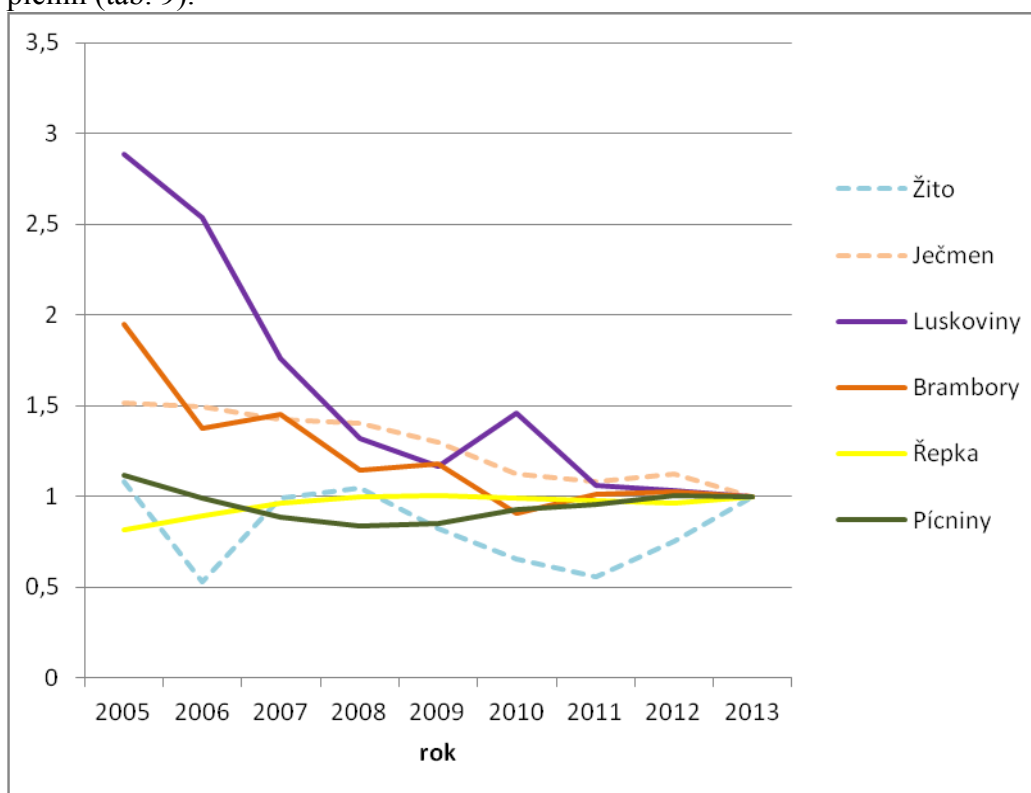
Z celkové vypěstované produkce je část realizovaná formou prodeje rostlinných výrobků. Zbývající menší množství sklizených plodin je použito jako krmivo či osivo. Největší zastoupení mezi rostlinnými produkty mají obiloviny. K prodeji je určeno okolo 55 % produkce. Největší množství realizované produkce připadá na prodej obchodním a zpracovatelským organizacím (95 %). Podíl přímého vývozu obilovin činil 0,6 % z celkového realizovaného objemu obilovin.

Podíl orné půdy ležící ladem byl v Plzeňském regionu v porovnání s republikovým průměrem téměř o polovinu vyšší (kraj 1 %; ČR 0,6 %).

Sledujeme-li vývoj využití ploch od roku 2005 (obr. 29), pak v Plzeňském kraji klesalo pěstování luskovin, brambor, mírně klesaly i plochy ječmene. Naopak zvýšily se plochy řepky a v posledních letech i pícnin. Plochy věnované pěstování pšenice jsou ve sledovaných letech

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

podobné. Nadprůměrné hektarové výnosy jsou v Plzeňském kraji dosahovány u brambor a píce (tab. 9).

Obr. 29: Vývoj osevních ploch v letech 2005 – 2013

Zdroj: Český statistický úřad (2005 – 2013)

Tab. 10: Hektarové výnosy sklizně zemědělských plodin v roce 2012 (t/ha)

ČR, kraje	Obiloviny celkem	z toho			Luskoviny	Brambory	Řepka	Pícniny	Kukuřice na siláž
		Pšenice	Žito	Ječmen					
Česká republika	4,53	4,32	4,81	4,23	1,94	27,98	2,76	6,91	40,60
kraj:									
Hl. m. Praha	4,85	4,73	4,92	4,68	2,65	24,73	2,95	5,87	44,19
Středočeský	4,64	4,51	4,86	4,29	2,03	25,74	2,80	7,01	41,30
Jihočeský	4,44	4,50	4,90	4,20	1,91	30,65	2,88	7,14	40,44
Plzeňský	4,30	4,37	4,92	4,09	1,93	30,80	2,79	6,95	40,67
Karlovarský	4,38	4,55	4,98	4,23	1,74	31,89	2,88	6,13	40,48
Ústecký	4,65	4,52	4,66	4,35	2,44	24,43	2,74	6,58	42,16
Liberecký	4,30	4,40	4,92	4,15	1,96	31,10	2,79	6,94	40,88
Královéhradecký	4,77	4,56	4,95	4,30	2,14	27,75	2,77	7,11	41,75
Pardubický	4,80	4,47	4,82	4,30	2,33	30,18	2,82	6,94	41,53
Vysočina	4,45	4,53	4,92	4,25	1,94	29,79	2,90	6,87	40,78
Jihomoravský	4,09	3,28	3,94	3,70	1,44	19,41	2,28	6,11	34,46
Olomoucký	4,95	4,59	4,91	4,57	2,09	26,08	2,86	7,48	43,52
Zlínský	4,89	4,26	4,56	4,34	2,15	27,08	2,75	7,05	40,90
Moravskoslezský	4,51	4,31	4,74	4,19	1,77	28,01	2,74	6,71	41,26

Zdroj: Český statistický úřad (2012)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Zemědělství v okrese Domažlice lze charakterizovat spíše podprůměrným zastoupením obilovin, luskovin a okopanin, kukuřice na zrno zaujímal v okrese významnější postavení. Nadprůměrné je zastoupení olejin (zejména řepky) a pícnin na orné půdě. Z pícnin na orné půdě nejvyšší podíl ploch dosáhla kukuřice na zeleno a siláž a jetel červený.

Okres Klatovy je jeden z největších pěstitelů obilovin v kraji. V druhové skladbě obilovin se jedná zejména o pšenici (včetně pšenice špalda), ječmen a oves. V okrese Klatovy mají významný podíl i okopaniny, především brambory, dále pícniny na orné půdě (kukuřice na zeleno a siláž a jetel červený). Okres Klatovy má v rámci kraje nejvyšší podíl dočasných luk na orné půdě.

Pro okres Plzeň-jih je typické pěstování obilovin (zejména ječmene a kukuřice na zrno). Poměrně vyšší podíl zaujímají plochy luskovin, olejin vlivem vysokého zastoupení řepky, řepice a slunečnice na semeno.

V okrese Plzeň-sever jsou v rámci kraje největší plochy obhospodařované orné půdy. Struktura plodin na orné půdě se výrazně neliší od krajského průměru. Pěstují se zde obiloviny (pšenici a ječmen), nad krajským průměrem se pohybuje i podíl luskovin (hrách setý). Poměrně vysoké zastoupení mají i podíl pícniny na orné půdě, z nichž dominantní postavení má kromě kukuřice na zeleno a siláž i vojtěška.

Okres Rokycany má v Plzeňském kraji nejvyšší zastoupení obilovin, především ječmen. Plochou pícnin na orné půdě se též řadí mezi okresy s nejvyšším podílem těchto plodin (zejména pěstování kukuřice na zeleno a siláž, jetele červeného a vojtěšky). Naopak ze všech okresů je zde nejnižší zastoupení brambor a olejin.

Také v okrese Tachov se nejvíce na obhospodařované orné půdě pěstují obiloviny, zejména pšenice a ječmen. Plochy olejin řadí okres z hlediska podílu na orné půdě mezi přední okresy v kraji (jedná se především o řepku a řepici).

5.5 Chov hospodářských zvířat v Plzeňském kraji

Neméně důležitou činností v zemědělství je také chov hospodářských zvířat. V rámci ČR je chov skotu nejvíce rozšířen v krajích Vysočina, Jihočeském a Plzeňském kraji, dále Pardubickém a Královéhradeckém kraji (tab. 11 a 12). Statistika zjišťuje stavy hospodářských zvířat. Stavy hospodářských zvířat jsou počty užitkových hospodářských zvířat, která jsou k datu inventarizace v bezprostředním vlastnictví a držení zemědělských subjektů. V Plzeňském kraji se zemědělské subjekty zabývají chovem skotu, prasat, ovcí, koz, koní i drůbeže.

Na celkovém stavu skotu se v Plzeňském kraji čtvrtinou podílí počet dojných krav (25,8 % z celkového množství skotu) a počet skotu do 1 roku (26 %). Užitkových a plemenných jalovic od 1 roku do 2 let je 12,8 %. Ve srovnání s rokem 2005 došlo k celkovému zvýšení počtu skotu (o 1,5 %) především nárůstem počtu skotu od 1 roku do 2 let. Intenzita chovu skotu proti roku 2005 nepatrně vzrostla, a dosahuje 43 ks skotu/100 ha zemědělské půdy (tab. 12).

Tab. 11: Stavy hospodářských zvířat v krajích ČR k 1. 4. 2013

ČR, kraje		Koně	Skot	z toho krávy	Prasata	z toho prasnice	Ovce	Kozy	Drůbež
Česká republika		34 281	1 352 822	551 924	1 586 627	102 351	220 521	24 042	23 265 358
kraj:	Hl. m. Praha a Středočeský	6 657	150 700	56 872	301 893	18 698	23 692	3 598	4 999 268

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Jihočeský	4 975	210 476	84 822	148 360	10 067	27 821	2 833	2 734 994
Plzeňský	2 336	161 991	66 386	118 666	8 350	20 499	1 288	2 486 865
Karlovarský	1 629	39 205	18 444	1 691	168	13 268	1 587	174 609
Ústecký	2 345	36 246	14 988	85 362	5 033	14 757	2 191	1 464 569
Liberecký	2 152	45 035	19 883	20 689	1 663	17 979	2 571	55 917
Královéhradecký	2 370	100 588	41 195	85 277	4 547	16 303	1 661	2 289 073
Pardubický	2 420	113 402	44 679	147 085	9 653	13 727	1 312	3 364 310
Vysočina	1 427	211 000	83 162	247 277	17 097	14 706	2 606	348 964
Jihomoravský	1 656	59 506	23 678	173 734	10 252	9 342	1 042	3 029 128
Olomoucký	1 705	90 605	37 912	88 508	5 448	10 266	1 031	446 130
Zlínský	1 967	58 303	25 600	115 699	7 643	22 092	940	763 190
Moravskoslezský	2 642	75 765	34 303	52 386	3 732	16 069	1 382	1 108 341

Zdroj: Český statistický úřad (2013)

Tab. 12: Intenzita chovu hospodářských zvířat v krajích ČR k 1. 4. 2013

ČR, kraje	Koně na 100 ha ZP	Skot na 100 ha ZP	z toho krávy na 100 ha ZP	Prasata na 100 ha OP	z toho prasnic na 100 ha OP	Ovce na 100 ha ZP	Kozy na 100 ha ZP	Drůbež na 100 ha OP	z toho slepice na 100 ha OP
Česká republika	1	32	13	53	3	5	1	776	242
kraj: Hl. m. Praha a Středočeský	1	22	8	53	3	3	1	885	347
Jihočeský	1	43	17	47	3	6	1	871	252
Plzeňský	1	43	17	46	3	5		963	253
Karlovarský	1	32	15	3		11	1	323	218
Ústecký	1	13	5	47	3	5	1	805	192
Liberecký	2	32	14	32	3	13	2	85	5
Královéhradecký	1	36	15	45	2	6	1	1 197	741
Pardubický	1	42	16	74	5	5		1 702	338
Vysočina		51	20	78	5	4	1	110	19
Jihomoravský		14	6	49	3	2		856	130
Olomoucký	1	32	14	43	3	4		215	88
Zlínský	1	30	13	94	6	11		620	117
Moravskoslezský	1	28	12	31	2	6	1	646	254

Zdroj: Český statistický úřad (2013)

Nejpočetnější chov prasat vykazují v rámci Česka kraje Zlínský, Vysočina, Pardubický, Jihomoravský, a Středočeský. Plzeňský kraj je v přepočtu chovaných prasat na 100 ha orné půdy (intenzita chovu prasat) průměrný. Podíl Plzeňského kraje na celorepublikovém počtu prasat dosahuje hodnoty 7,6 %. Na celkovém počtu prasat se podílí v regionu zejména prasata na výkrm (56,3 %) a selata do 20 kg (32,5 %). Ve srovnání s rokem 2005 došlo k poklesu celkového stavu prasat v kraji o 3,1 %, zejména vlivem poklesu počtu prasat na výkrm (o 5,5 %). Stoupla však intenzita chovu prasat v absolutním vyjádření o 0,8 ks/100 ha orné půdy.

V chovu drůbeže se Plzeňský kraj s podílem 8,8 % se řadí v rámci republiky na čtvrté nejvyšší místo. Na celkovém počtu v regionu (stejně tak jako v ČR) se největší měrou podílí

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

chov kuřat na výkrm. Tvoří 62,2 % z celkového chovu drůbeže. Výrazný podíl na celkovém stavu drůbeže v kraji mají i nosnice včetně kuřic (16,8 %) a kuřata na chov (16,4 %). V porovnání roků 2005 a 2007 došlo v Plzeňském kraji k výraznému nárůstu (o 45,6 %), a to především zvýšením stavu kuřat na výkrm i chov.

Stavy ovcí a beranů jsou v Plzeňském kraji třetí nejvyšší v rámci ČR. Ve srovnání s rokem 2005 vzrostl tento počet o 10,3 %, a to zejména vlivem zvýšení počtu beranů a ovcí na výkrm (bez chovných) o 50 % při současném snížení ovcí chovných o 11,5 %. Stavy koz a kozlů v kraji nejsou zvláště významné, Plzeňský kraj se podílí na celorepublikovém stavu pouze 6,2 %. Ve srovnání s rokem 2005 se jejich počet nezměnil. Na chovu koní se Plzeňský kraj podílí v rámci republiky 6,9 %. Z celkového počtu koní v kraji tvoří téměř tři čtvrtiny koně tříletí a starší. Ve srovnání s rokem 2005 stavy koní vzrostly o 19,6 %, a to především v kategorii koní tříletých a starších. V chovu ostatních zvířat (králíků, kožešinových zvířat, zvěře spárkaté a včelstev) nemá Plzeňský kraj v rámci ČR výrazný podíl, stavy se pohybují se v rozmezí cca 3 až 7 %.

Při meziokresním srovnání je potřeba eliminovat okres Plzeň-město, neboť je v absolutních ukazatelích netypický pro hodnocení zemědělství v okresech (je tvořen převážně krajským městem a jeho zázemím). Největší podíl na stavech skotu v rámci kraje má okres Klatovy (30,5 %), za ním následuje okres Domažlice (20,5 %). V ostatních okresech jsou stavy skotu nižší. Podíl kraj je ve všech okresech v kraji podobný, krávy tvoří cca 40 % z celkového stavu skotu (v okrese Tachov 46,4 %). V přepočtu na 100 ha zemědělské půdy (intenzita chovu skotu) vyšších hodnot jsou dosaženy v okresech Klatovy, Domažlice a Rokycany.

Z celkového počtu chovaných prasat v kraji připadá největší podíl na okresy Plzeň-jih (18,8 %) a Plzeň-sever (23,1 %). V přepočtu na 100 ha orné půdy (intenzita chovu prasat) nejvyšších hodnot dosahují okresy Plzeň-jih, Rokycany a Tachov.

Nejvíce ovcí a beranů se chová v okrese Klatovy (55,1 % z celkového množství v kraji), kde jsou rozsáhlé plochy trvalých travních porostů (cca 35 % v kraji), jež jsou využívány jako pastviny pro ovce. V okrese Klatovy se chová také nejvíce koz (téměř polovinu chovu v kraji) i koní (34,6 % z celkového krajského množství).

Z retrospektivního pohledu je patrné, že po roce 2000 klesly v Plzeňském kraji stavy skotu. Stejná, ale intenzivnější tendence se projevila i u prasat, stavy se snížily až o 29,5 %. Oproti tomu vzrostly ve sledovaném období stavy ovcí a beranů (o 86,1 %) i stavy drůbeže (o 5,4 %). Stavy slepic přitom poklesly téměř o polovinu a tento propad je kompenzován narůstajícím chovem kuřat.

V celkové živočišné produkci Plzeňského kraje lze sledovat v delší časové řadě rozdílné tendence. V zásadě klesající trend má výroba hovězího masa včetně telecího. Naopak dlouhodobě vzrostla výroba masa vepřového, výroba mléka, především průměrná roční dojivost se výrazně zvýšila, podobně jako snůška vajec.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

6 Venkovské oblasti Plzeňského kraje (jejich funkce a využití), metropolitní region Plzeň versus periferní regiony Plzeňského kraje

Datovými zdroji pro vymezení venkova jsou informace ze Sčítání lidu, domů a bytů v letech 2001 a 2011, dále v omezeném množství informace srovnatelných časových řad (především za ekonomické a environmentální prostředí). Pozornost je také věnována analýze současného stavu, vývojovým tendencím populačního vývoje a trhu práce.

Základními otázkami této kapitoly jsou:

- Jak významnou roli v kraji zaujímá venkovský prostor, jaké jsou hlavní rozdíly mezi městským a venkovským prostorem kraje?
- Existují uvnitř venkovského prostoru kraje významné regionální rozdíly?

Pro posouzení postavení venkova v Plzeňském kraji v celostátním kontextu je zařazeno část mezikrajské srovnání, kde byl venkov v zájmu srovnatelnosti jednotlivých krajů vymezen jednotně pro všechny kraje a poněkud odlišně od kapitoly věnované venkovu v rámci Plzeňského kraje.

6.1 Vymezení venkova

Problematika venkova začíná být v popředí zájmu v době, kdy došlo k prudkému růstu měst v důsledku průmyslového rozvoje. Součástí změn, které s sebou přinesla industrializace a následná urbanizace, se stal mnohem zřetelnější rozdíl mezi venkovem a městem. I přes to, že dichotomie pojmů „město“ a „venkov“ existovala již od dob starověkých měst, teprve v období industrializace a urbanizace se stává tento jev předmětem mnoha vědních oborů od sociologie přes geografii až po ekonomii a architekturu. Cílem studií všech těchto oborů je teoretické zkoumání odlišného prostředí města a venkova a především pak praktické řešení logicky divergentního vývoje a velmi značných sociálních, kulturních a ekonomických disparit mezi venkovem a městem.

Hned na počátku zkoumání venkova narážíme na zásadní a obtížně řešitelný problém: nalezení hranice mezi venkovem a městem. Navzdory zřetelnému vnímání odlišností neexistuje jasná hranice mezi tím, co je ještě město, a tím, co je již venkov; neexistuje totiž ani jednoznačná definice těchto dvou pojmů. Problémy při hledání hranice a definice venkova jsou znásobeny obrovskou variabilitou venkovského osídlení v území, kde se setkáváme s odlehlými osadami či dokonce samotami, klasickými vesnicemi či příměstskými obcemi, které mohou být značně zasaženy suburbanizačními tendencemi. Samostatnou kategorií jsou malá města, městečka a městyse, které se často v mnoha ohledech daleko více podobají venkovu než městu. Charakter venkova je rozdílný i na úrovni jednotlivých regionů, kde se z mnoha důvodů (především historických) vyvinula velmi odlišná venkovská osídlení se svým nezaměnitelným rázem. Například středočeský venkov je zcela odlišný od venkova slezského či jihomoravského. K potížím při vymezení venkova přispívá i překrývání pojmu „venkovský“ region (prostor, území) s pojmy, jako jsou „periferní“ (okrajový, obvodový), „marginální“ (okrajový, mezní) nebo „rurální“ (venkovský, zemědělský, rolnický) region.

V současnosti neexistuje jednotná definice pojmu venkov. Za všeobecně uznávané definování venkova můžeme považovat vymezení OECD¹, které je založeno na podílu obyvatelstva, jež žije na území s hustotou zalidnění menší než 150 obyvatel/km². Podle této

¹ Tuto definici používá Eurostat

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

metodiky jsou venkovské oblasti definovány na dvou úrovních. Na úrovni lokální (tj. obce) je venkov definován jakožto území s hustotou menší než 150 obyvatel/km² (obr. 30). Na úrovni regionální pak definice vymezuje tři typy regionů (obr. 31):

- převážně venkovské, kde více než 50 % obyvatel regionu žije ve venkovských obcích;
- významně venkovské, kde ve venkovských obcích žije 15 – 50 % obyvatel regionu;
- výrazně městské, kde ve venkovských obcích žije méně než 15 % obyvatel regionu.

Tato definice však nebere v úvahu obyvatelstvo žijící v hustě osídlených venkovských oblastech a je někdy obtížně aplikovatelná s ohledem na místní (národní) specifika. Je proto užívána spíše jako nástroj mezinárodního srovnání.

Jiné přístupy k vymezení venkova vycházejí většinou z určení kvantitativních nebo kvalitativních ukazatelů, případně z jejich kombinace. Nejčastěji jsou venkov a periferní oblasti vymezovány na základě těchto ukazatelů:

- počtu obyvatel obce nebo hustoty zalidnění, případně kombinace těchto dvou ukazatelů (viz výše uvedená metodika OECD);
- statutu dané obce, dle právních norem příslušného státu²;
- charakteru a hustoty zástavby a architektonického rázu obce;
- podílu přírodních ploch nebo zastavěných ploch na celkové rozloze obce;
- zohlednění infrastruktury, občanské vybavenosti obce a dostupnosti služeb (z nekomerční sféry např. školství, zdravotnictví, sociální péče, kulturní a sportovní zařízení);
- institucionálního vybavení obcí (např. matriční či stavební úřad, pošta).

6.2 Hodnocení venkova

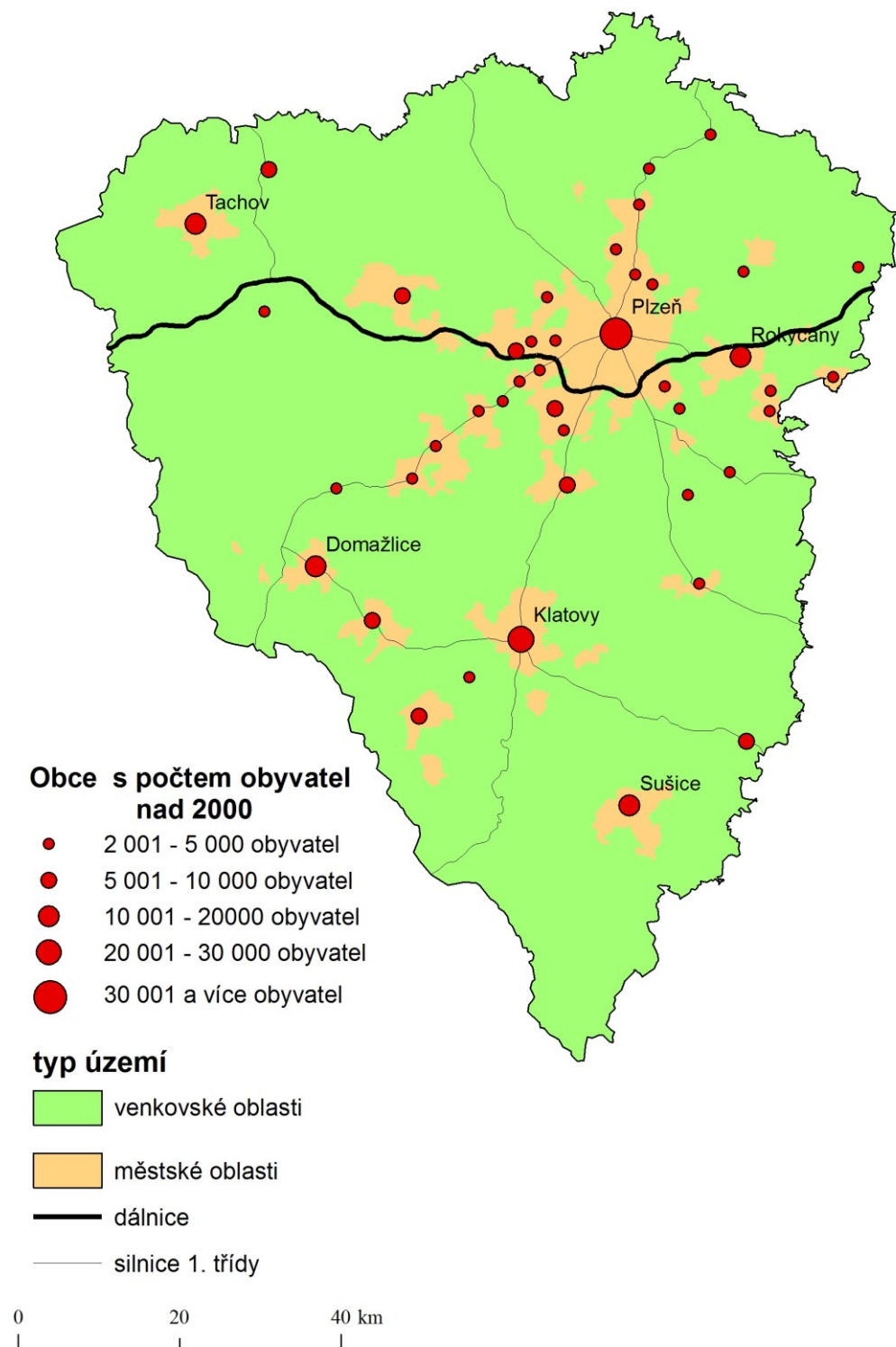
Pro hodnocení venkova pak má význam sledování mnoha ukazatelů, které naznačují možné specifika a problémy. Z tohoto hlediska je důležité sledovat ukazatele:

- dopravní dostupnosti nebo vzdálenosti od větších center (dobře dostupné a blízké obce nejsou někdy považovány za venkov, byť mají malý počet obyvatel nebo nízkou hustotu zalidnění);
- věkového složení obyvatelstva;
- přirozeného a migračního přírůstku či úbytku obyvatelstva;
- vzdělanostní struktury obyvatelstva;
- míry nezaměstnanosti;
- vyjížděky a dojížděky do zaměstnání;
- zaměstnanosti v sektorech a odvětvích (např. v zemědělství nebo v primárním sektoru obecně);
- intenzity bytové výstavby;
- dalších sociálních, ekonomických, demografických a environmentálních indikátorů.

Na podkladě těchto ukazatelů je možné zjišťovat problémy venkovských oblastí.

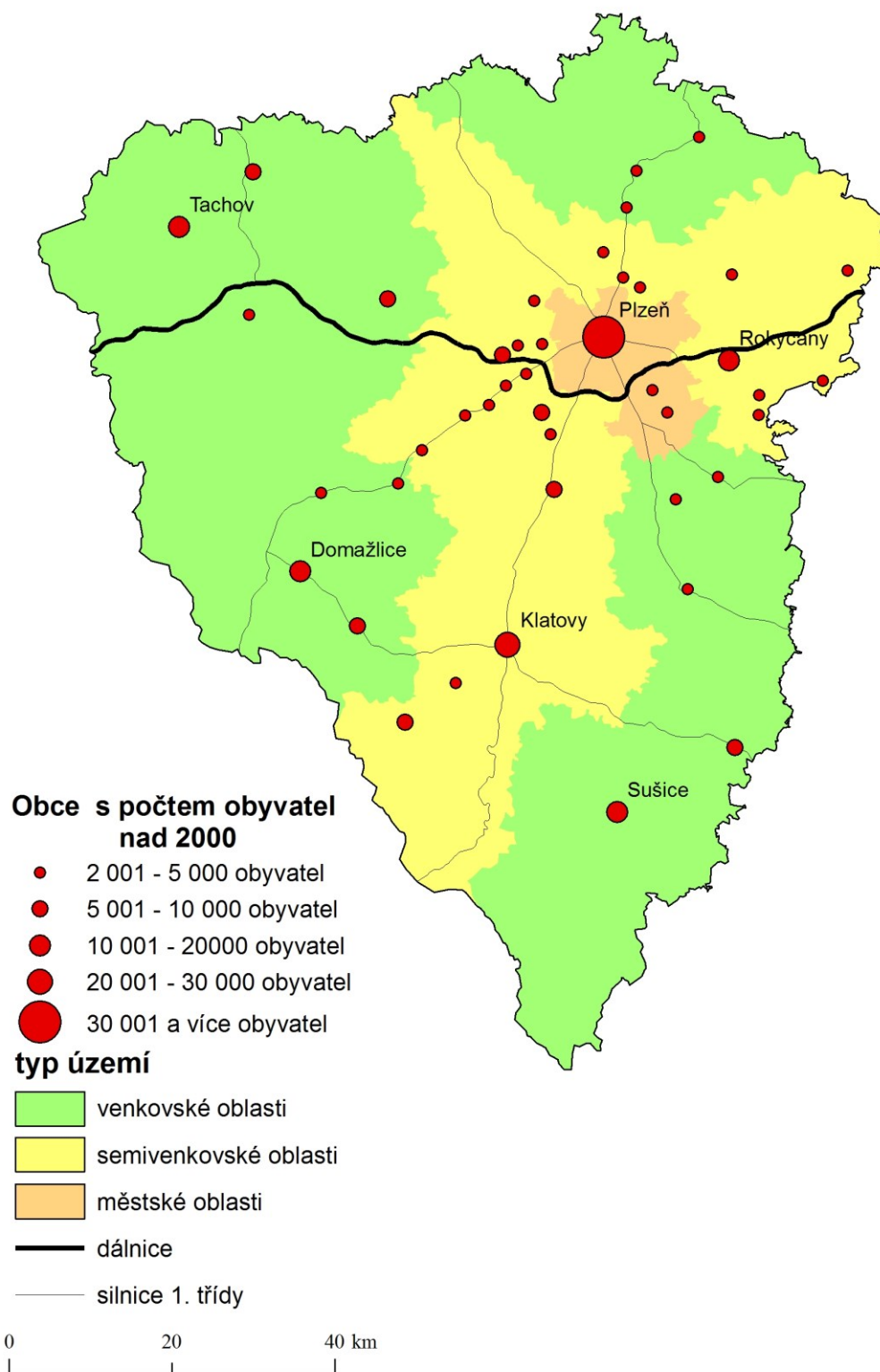
² V ČR je dle zákona 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, městem obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Existuje však mnoho měst i s mnohem nižším počtem obyvatel, která statut města získala v minulosti. Podle současného zákona o obcích mohou o statut města navíc požádat obce, které byly městem před datem 17. května 1954 bez ohledu na počet obyvatel. Zákon dále definuje pojem městys. Obce s tímto statutem lze těžko jednoznačně definovat jako venkovské nebo městské, svým významem se řadí mezi tyto dvě kategorie.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 30: Venkovské oblasti v Plzeňském kraji v roce 2011 – na lokální úrovni
Zdroj: vlastní zpracování

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 31: Venkovské oblasti v Plzeňském kraji v roce 2011 – na regionální úrovni
Zdroj: vlastní zpracování

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Podle vymezení na obr. 30 spadalo k 31. 12. 2011 do venkovského prostoru na lokální úrovni 91,4 % obcí, které představovaly 88,7 % výměry Plzeňského kraje a v nichž žilo 38,2 % obyvatel.

Do venkovského prostoru na regionální úrovni (obr. 31) spadalo 53,1 % obcí, které představovaly 61,6 % výměry Plzeňského kraje a v nichž žilo 33,3 % obyvatel, do semivenkovského prostoru na regionální úrovni spadalo 43,9 % obcí, které představovaly 34,9 % výměry Plzeňského kraje a v nichž žilo 34,2 % obyvatel.

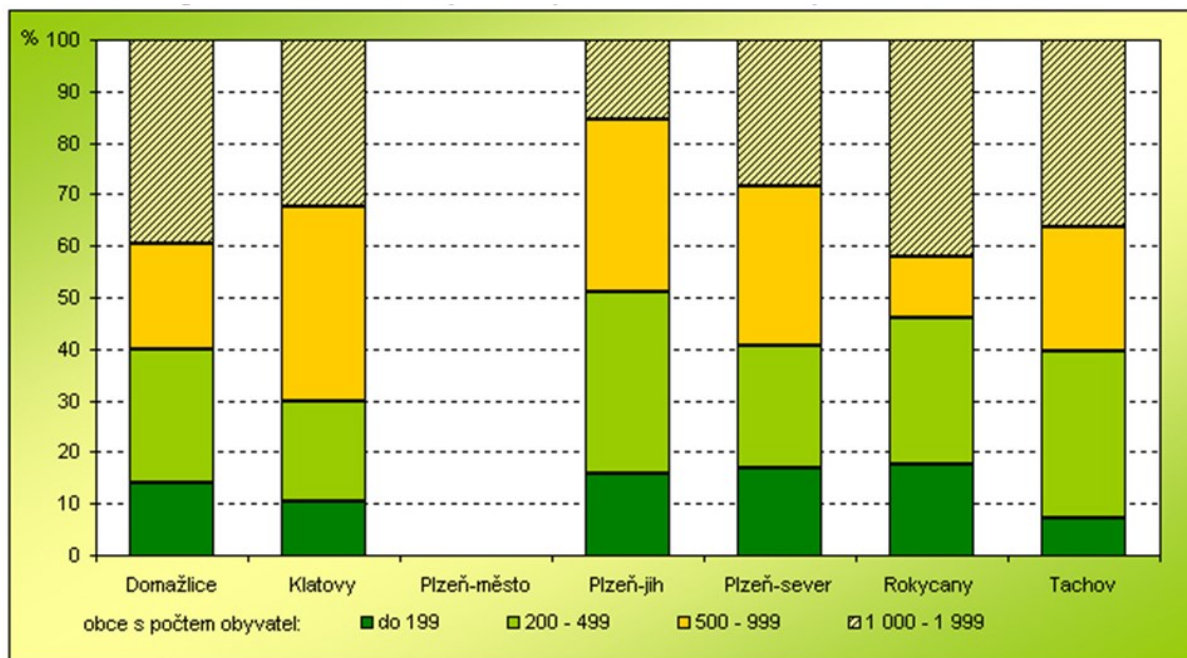
Pro vývoj osídlení na území dnešního Plzeňského regionu byly rozhodujícím kritériem přírodní podmínky a významná strategická poloha. První obyvatelé kraje se usazovali na místech s příznivými geografickými a klimatickými podmínkami - v úrodných pahorkatinách vhodných k zemědělskému využívání a při trasách významných obchodních cest, později také poblíž lokalit s přírodním bohatstvím (nerostné suroviny, vodní zdroje). K výraznému osídlování kraje došlo až od 7. století, kdy se centrem kraje stává hradiště ve Staré Plzni (předchůdce krajského města). Ke vzniku větších sídelních jednotek (řemeslných a manufakturních center) docházelo především v západní a severní části kraje, kde se nalézala relativně velká ložiska nerostného bohatství a rozvinutá manufakturní výroba. Ve východní, jižní i západní části kraje vlivem členitosti reliéfu vznikly většinou malé hospodářské usedlosti. Pro tyto oblasti je typická značná roztržitost sídelních jednotek (vesnic, osad a samot). Vývoj sídelní struktury postupně ovlivňovaly další okolnosti, jednalo se zejména o:

- stabilizaci zemské česko-bavorské hranice;
- vznik nových královských měst na význačných trasách obchodních cest;
- příliv obyvatelstva německé národnosti do českých měst;
- osídlování vylidněných a třicetiletou válkou zničených území německými přistěhovalci;
- rozvoj a budování železniční sítě v 19. století a další rozvoj průmyslu;
- vytvoření nejnižších článků územní samosprávy - obcí - v souvislosti se zrušením poddanství;
- zabavení velké části území především západně od Plzně po mnichovském diktátu;
- organizovaný odsun části německého obyvatelstva;
- osídlení měst, obcí a pohraničních okresů v poválečném období českým a slovenským obyvatelstvem;
- kolektivizaci zemědělství (vznik státních statků v nově osídlovaných územích při západní hranici).

Návrat k demokratickým principům v 90. letech vnesl změny i do samosprávy měst a obcí, a tím v konečném důsledku i do sídelní struktury Plzeňského regionu. Vývoj sídelní struktury Plzeňského regionu byl od 50. let provázen integračními procesy (slučování malých obcí) a po roce 1990 jak integračními, tak desintegračními tendencemi (oddělení malých obcí). Od roku 2003 se počet obcí stabilizoval na čísle 501. Plzeňský kraj měl k 31. 12. 2012 celkem 501 obcí, 1 539 částí obcí a 56 obcí se statutem města, 43 obcí má více jak 2000 obyvatel. Nejlidnatější obcemi jsou města Plzeň – 167 472 obyvatel, Klatovy – 22 424 obyvatel, Rokycany – 14 013 obyvatel, Tachov – 12 595 obyvatel, Sušice – 11 270 obyvatel a Domažlice – 11 104 obyvatel. V osmi obcích žije 5 – 10 tis. obyvatel (Nýrsko, Kdyně, Planá, Horažďovice, Dobřany, Nýřany, Přeštice a Stříbro), ve 29 obcích žije 2 – 5 tis. obyvatel a 459 obcí tvoří skupinu obcí o velikosti do 2000 obyvatel, z toho 66 obcí má velikost do 100 obyvatel a 173 obcí do 200 obyvatel (35 %). Rozložení velikostních skupin obcí do 2000

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

obyvatel v okresech ukazuje obrázku 32. V kraji pak celkově žilo 571 709 obyvatel (31. 12. 2012).

Obr. 32: Podíl obyvatel v okresech podle velikostních skupin obcí do 2000 obyvatel
Zdroj: Český statistický úřad (2013)

Věkovou strukturu obyvatel lze charakterizovat indexem stáří. Celkově ji lze v Plzeňském kraji charakterizovat západovýchodním gradientem. Nižší index stáří a tedy vhodnější věkovou skladbu obyvatelstva má západ kraje, především Tachovsko, než východ. Horší věkovou strukturu mají venkovské oblasti v Okresech Rokycany, Klatovy a Plzeň-jih.

Tab. 13: Obyvatelstvo podle věku (2010)

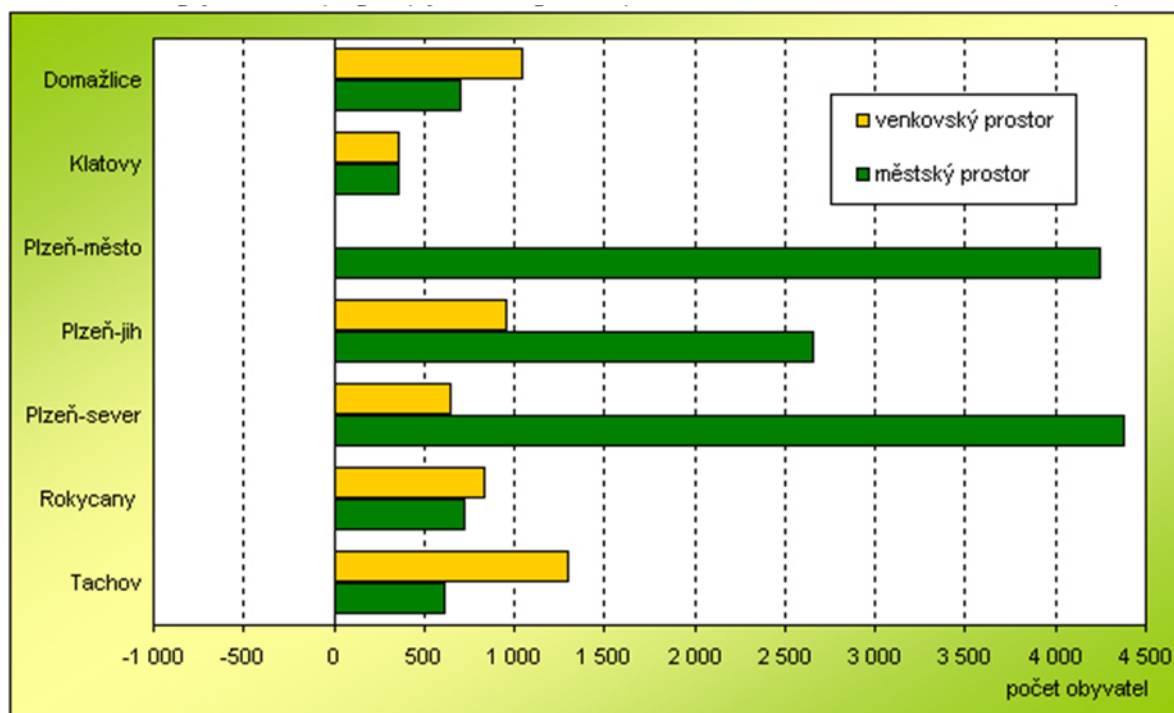
	Obyvatelstvo celkem		v tom ve věkové skupině (%)						Průměrný věk (roky)	
			0 - 14 let		15 - 64 let		65 a více let			
	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M
Plzeňský kraj	152 537	417 090	14,3	13,7	70,8	71,0	14,9	15,4	40,6	40,9
v tom okresy:										
Domažlice	31 002	29 237	14,9	14,5	71,3	71,0	13,8	14,5	39,9	40,4
Klatovy	38 941	49 728	14,0	14,1	69,9	70,7	16,1	15,2	41,4	40,8
Plzeň-město	-	185 125	-	12,6	-	70,7	-	16,7	-	41,8
Plzeň-jih	22 258	38 598	13,1	14,8	70,0	70,9	16,9	14,3	42,1	40,1
Plzeň-sever	20 811	53 192	14,2	15,4	71,2	70,7	14,6	13,9	40,5	39,6
Rokycany	16 623	30 718	13,3	13,5	69,9	71,1	16,8	15,4	41,9	41,0
Tachov	22 902	30 492	15,9	14,2	72,9	73,4	11,2	12,4	38,0	39,3

Zdroj: Český statistický úřad (2011)

Populační vývoj ovlivňuje demografický pohyb obyvatelstva vyjádřený rozením a umíráním a migrační pohyb (přistěhovaní a vystěhovaní). Celkový populační přírůstek (obr. 33) se skládá z přirozeného a migračního přírůstku (úbytku). Pro venkovský prostor

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Plzeňského kraje je charakteristická ztráta obyvatelstva přirozenou měnou (počet zemřelých je vyšší než živě narozených) a současně vysoká migrace (přírůstek obyvatelstva stěhováním). Výjimku tvoří venkov v suburbánním pásmu města Plzeň. Průměrná roční ztráta obyvatelstva přirozenou měnou dosáhla v přepočtu na 1 000 obyvatel v Plzeňském kraji -2,1 osob ve venkovském prostoru a -0,4 osob v prostoru městském. Ke ztrátě obyvatelstva přirozenou měnou docházelo téměř ve všech okresech kraje s výjimkou okresu Tachov. V městském prostoru je situace poněkud odlišná. Kladnou hodnotu přirozeného přírůstku vykazovaly okresy Domažlice, Plzeň-jih a Tachov. Ve správních obvodech ORP ke ztrátě obyvatelstva přirozenou měnou došlo ve venkovském prostoru u jedenácti ORP. Výjimku tvořily Nýřansko, Stříbrsko a Tachovsko, kde ukazatel nabývá kladné hodnoty. V obcích správních obvodů ORP zahrnutých do městského prostoru byla ztráta obyvatelstva přirozenou měnou zaznamenána pouze u pěti ORP. Zbývajících deset správních obvodů ORP vykazovaly kladnou hodnotu přirozeného přírůstku (ČSÚ, 2010). Průměrný roční přírůstek stěhováním v přepočtu na 1 000 obyvatel dosáhl ve venkovském prostoru Plzeňského kraje 6,4 osob a 4,7 v prostoru městském. Venkovské a městské obce v jednotlivých okresech měly saldo migrace kladné. Jediným správním obvodem ORP, kde migrační přírůstek měl zápornou hodnotu, bylo Horažďovicko (ČSÚ, 2010).

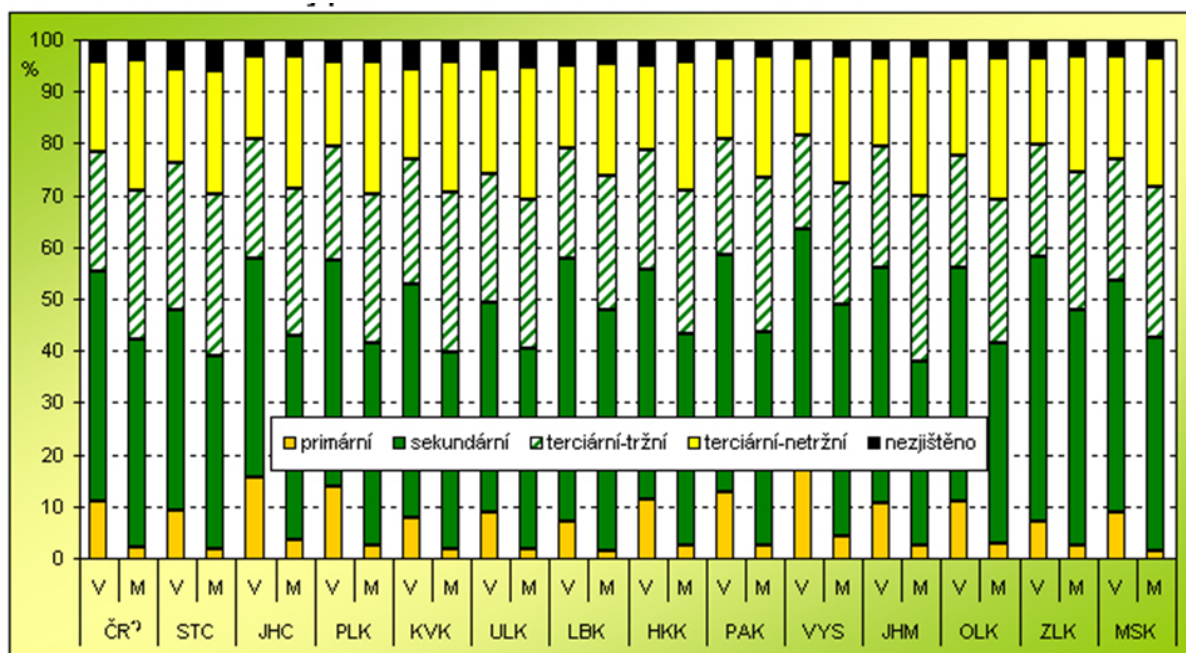

Obr. 33: Přírůstek obyvatel 2001-2008

Zdroj: ČSÚ (2010)

Z hlediska struktury zaměstnanosti se ve venkovském prostoru nadprůměrně podílí zemědělství a průmysl (obr. 34).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

² Česká republika bez Hlavního města Prahy

Obr. 34: Zaměstnané obyvatelstvo podle sektorů ve venkovských a městských oblastech ČR
Zdroj: Postavení venkova v Plzeňském kraji (2008)

V ekonomické oblasti se více než v jiných oblastech projevuje převaha městského prostoru nad venkovským. Vysoká koncentrace obyvatelstva, výkonnost ekonomiky, atraktivita pro zahraniční investory, to vše vytváří dobré předpoklady pro rozvoj ekonomického podnikání, zejména v těsné blízkosti centra kraje - Plzně. Pro další rozvoj ekonomického podnikání je nezanedbatelná i strategická dopravní poloha jednotlivých území Plzeňského kraje, kterými prochází dálnice D5, spojující Prahu se státní hranicí (Rozvadov), včetně jejích přivaděčů, a kde v lokalitách dopravně snadno dostupných vzniká prostor pro budování lokálních průmyslových zón. Mimo tato území, v méně zalidněných oblastech spíše zemědělského charakteru s omezenou dopravní obslužností, vzniká další prostor pro rozvoj malého a středního podnikání, obnovu tradičních řemeslných prací a rozvoj potenciálu cestovního ruchu.

Intenzita podnikatelské aktivity je v městském prostoru výrazně vyšší (o 1,2 procentního bodu), a to nejen v Plzeňském kraji jako celku, ale i v jednotlivých okresech. Tomu odpovídají i údaje o počtu ekonomických subjektů. Podle Registru ekonomických subjektů bylo k 31. 12. 2008 při diferenciaci venkovského a městského prostoru v přepočtu na 1 000 obyvatel evidováno 213 ekonomických subjektů ve venkovském prostoru a 250 v městském prostoru. V jednotlivých okresech kraje je však situace odlišná. V okresech Domažlice a Tachov, kde je poměrně vyšší rozdíl v relativním ukazateli ekonomických subjektů na 1 000 obyvatel ve prospěch městského prostoru, převažuje i výše intenzity podnikatelské aktivity v městském prostoru. V okrese Rokycany, kde je relativně nízký rozdíl mezi městem a venkovem v počtu ekonomických subjektů na 1 000 obyvatel, je dokonce podnikatelská aktivita vyšší ve venkovském prostoru. Při meziokresním srovnání v rámci venkovského prostoru podnikatelskou aktivitu vyvíjí nejvíce obyvatelé venkovského prostoru okresu Klatovy a Rokycany (14,5 %). Naopak méně aktivní jsou obyvatelé venkovských obcí v okrese Plzeň-sever a Tachov (Postavení venkova v Plzeňském kraji 2008).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Při vzniku nových ekonomických subjektů byli v průběhu let 2001 až 2008 aktivnější obyvatelé venkovských obcí než obyvatelé městského prostoru (Postavení venkova v Plzeňském kraji 2008). Nejvíce se v rámci kraje od roku 2001 zvýšil počet podnikatelských subjektů venkovského prostoru v okrese Tachov (o 27,4 %), naopak nejméně v okrese Klatovy (o 14,8 %). V městském prostoru kraje nejvíce vzrostl od roku 2001 počet nově vzniklých ekonomických subjektů v obcích okresu Domažlice (o 24,2 %), naopak nejpomaleji rostl počet ekonomických subjektů v okrese Klatovy (o 11 %).

Závěrem lze konstatovat, že Plzeňský kraj lze považovat za kraj převážně venkovského charakteru. Nepříliš vysoká zalidněnost je odrazem přírodních podmínek kraje (horské oblasti, lesnatost). V kraji se řídce osídlené oblasti vyskytují především v jihozápadní části, zejména z důvodů nedosídlení území po odsunu části německého obyvatelstva v první polovině 20. století. Nízká hustota osídlení sice znamená menší zatížení životního prostředí, ale na druhé straně horší životní podmínky (malá dostupnost služeb, nízká kvalita občanské a technické vybavenosti obcí, apod.).

Z hlediska velikostní struktury obcí je v Plzeňském kraji ve venkovském prostoru nejčtenější velikostní skupina obcí do 200 obyvatel (35 %).

Z demografického hlediska lze charakterizovat rozdíly mezi venkovskými a městskými oblastmi pomocí následujících tvrzení:

- průměrný věk obyvatel venkovského prostoru Plzeňského kraje se ve zvolené variantě pohyboval kolem 40 let;
- obecná míra plodnosti činila ve venkovském prostoru Plzeňského kraje 39,4 živě narozených dětí v přepočtu na 1 000 žen v reprodukčním věku 15-49 let, v městském prostoru byla obecná míra plodnosti o 0,4 vyšší;
- úmrtnost dosáhla ve venkovském prostoru Plzeňského kraje výše 11,5 zemřelých v přepočtu na 1 000 obyvatel, v městském prostoru pak 10,4;
- rozdíl mezi počtem živě narozených a celkovým počtem zemřelých, byl vyšší na venkově než ve městě;
- migrační přírůstek (přírůstek stěhování) byl ve venkovských i městských oblastech kladný a vysoký v okresech Plzeň-jih a Rokycany. Tato situace je důsledkem suburbanizace v aglomeraci krajského města Plzně. Přispívá k tomu i dopravní dostupnost reprezentovaná rozvíjejícím se integrovaným dopravním systémem.

Jako další byly sledovány ukazatele z ekonomické oblasti. Počet ekonomických subjektů v přepočtu na 1 000 obyvatel ukázal na převahu v městském prostoru, přestože při vzniku nových ekonomických subjektů byli obyvatelé venkova aktivnější. Intenzita podnikatelské aktivity vyjádřená podílem OSVČ a zaměstnavatelů na ekonomicky aktivních celkem dosahovala v městském prostoru výrazně vyšších hodnot. Z hlediska odvětvové struktury ekonomiky je značně převažující v primárním sektoru počet statistických jednotek typu podnik ve venkovském prostoru, stejně tak jako v sekundárním sektoru. Statistické jednotky v terciárním sektoru (služby) jsou vyšší v prostoru městském.

Zdrojem financování potřeb jak venkova, tak i měst jsou veřejné rozpočty obcí tvořené příjmy (zejména daňovými) a výdaji (převážně kapitálovými). Z analýzy těchto ukazatelů vyplývá, že převážná část příjmů a výdajů je ve městech vyšší (pro srovnatelnost jsou použity relativní ukazatele), pouze míra investování, vzhledem k dotační politice a rozvoji venkova, míří více do venkovských obcí. Saldo příjmů a výdajů na obyvatele nabývá kladných hodnot v obou prostorech.

V oblasti trhu práce jsou použity v mnoha případech ukazatele SLDB 2001. Míra ekonomické aktivity v Plzeňském kraji nabývá hodnot 59,8 % ve venkovském prostoru a je tak o 2,4 procentního bodu nižší než v městském. Výrazný rozdíl mezi venkovem a městem

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

byl zaznamenán v počtu pracovních míst na 1 000 zaměstnaných osob. Ve venkovském prostoru se hodnota tohoto ukazatele pohybovala kolem 630 osob, v městském prostoru pak činila 1 098 osob.

V oblasti nezaměstnanosti je nejdůležitějším ukazatelem míra nezaměstnanosti. Ve venkovském prostoru nabývá hodnot o dva až čtyři procentní body vyšší než v městském prostoru. Je však nutné mít na zřeteli to, že venkovská území kraje nejsou homogenní celek a v rámci kraje se procenta míry nezaměstnanosti diametrálně rozcházejí (např. Tachovsko 13,46 %).

Pro oblast občanské a technické vybavenosti bylo zvoleno pouze její hodnocení ve venkovském prostoru, neboť v městském je téměř 100 %. V Plzeňském kraji byla jedna čtvrtina obcí venkovského prostoru vybavena základní školou, více jak tři čtvrtiny obcí měly k dispozici služby veřejné knihovny a třetina obyvatel mohla využívat služeb pošty. Necelá jedna pětina obcí venkovského prostoru má na svém území v provozu zdravotnické služby, jedna desetina využívá služeb stomatologa. Úroveň technické infrastruktury je na venkově v Plzeňském kraji nízká, 63,7 % obcí je připojeno na veřejný vodovod, skoro jedna čtvrtina je připojena do kanalizační sítě s ČOV. Plynofikována je necelá jedna polovina obcí. Příznivě se vyvíjí ukazatel podílu obcí se schválenou územní plánovací dokumentací.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

7 Průmysl Plzeňského kraje

Průmysl byl již od poloviny 19. století nejvýznamnějším ekonomickým sektorem v Plzeňském kraji. Většina území Plzeňského kraje má však spíše zemědělský charakter, přičemž průmysl je významně koncentrován do krajského města Plzně a okresních měst. Plzeň se významně podílí na ekonomické výkonnosti celého kraje. Dle kvalifikovaných odhadů produkuje téměř dvě třetiny krajského HDP a průmyslové výkonnosti, přestože koncentruje pouze 33 % obyvatelstva kraje (Krajský úřad PK, 2010). Plzeňský kraj vyprodukoval v roce 2012 hrubý domácí produkt v hodnotě 186 412 mil. Kč, čímž se podílel 4,85 % na tvorbě HDP v celé ČR (Databáze regionálních účtů, 2012). V podílu tvorby HDP na obyvatele dosáhl Plzeňský kraj hodnoty 325 886 Kč, čímž zaujímal v porovnání s ostatními kraji třetí místo za Hlavním městem Prahou a Jihomoravským krajem.

Průmyslovou výkonnost kraje lze dokumentovat pomocí dat ČSÚ za podnikatelské subjekty s převažující průmyslovou činností. Údaje jsou zjišťovány podnikovou metodou pro subjekty se 100 a více zaměstnanci. Z hlediska tržeb z prodeje vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy dosahoval Plzeňský kraj v roce 2011 hodnoty 174,4 mld. Kč, čímž se podílel 6,1 % na tržbách v celé ČR (ČSÚ, 2011). Přepočteno na jednoho zaměstnance dosahoval tento ukazatel hodnoty 3,3 mil. Kč (v ČR byla tato hodnota rovna 3,7 mil. Kč). V porovnání s ostatními kraji se z hlediska ukazatele tržeb řadí Plzeňský kraj na sedmou pozici. V celém kraji pracovalo v roce 2011 přibližně 53 tis. zaměstnanců (fyzické osoby), přičemž průměrná hrubá měsíční mzda činila 25 827 Kč (v ČR byla tato hodnota rovna 26 268 Kč). Podíl průmyslu na zaměstnanosti vykazuje v Plzeňském kraji od roku 2005 klesající tendenci. Zejména exportně zaměřený průmysl zaznamenal výrazný pokles zaměstnanosti v období ekonomické krize (Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+, 2013). Ta se začala projevat na plzeňském trhu práce ke konci roku 2008. Nejvíce se krize dotkla zaměstnavatelů podílejících se na činnosti v automobilovém průmyslu (většinou tedy zahraničních firem). Největší propad zaměstnanosti byl v Plzeňském kraji zaznamenán v průmyslu chemickém a strojírenském, které jsou v regionu z velké části propojeny s výrobou komponentů pro automobilový průmysl. Méně se rušení pracovních míst dotklo i elektrotechnického průmyslu.

7.1 Předpoklady regionu pro rozvoj průmyslu

Průmyslová struktura kraje se postupně vyvíjela v průběhu několika staletí. Počátky řemeslné výroby v regionu sahají již do doby založení města Plzně v roce 1295 na soutoku řek Radbuzy, Mže, Úhlavy a Úslavy. Ekonomický rozvoj města měl za následek nárůst imigrace řemeslníků, a to nejen z oblasti západních Čech, ale i z Německa. Nejvíce v Plzni pracovali řemeslníci vyrábějící běžné potraviny, oděvy, obuv, ale i kováři, hrnčíři, aj. (Paichl, 1992).

V průběhu 15. a 16. století došlo k další vlně rozmachu řemeslné produkce a Plzeň se stala významným výrobním centrem (Mištera, 1994). Od této doby se začala profilovat průmyslová struktura na území města. Jedním z odvětví, které po staletí formovalo strukturu průmyslové výroby v Plzni a to až do současnosti, je pivovarnictví. Výroba piva se zprvu rozvíjela jen v malých provozovnách, nicméně již před rokem 1490 byl založen první městský pivovar, který přispěl k monopolnímu postavení zdejšího městského pivovarnictví (Paichl, 1992).

Plzeň však nebyla pouze centrem řemeslné výroby, ale i obchodním střediskem pro své široké zázemí. Mnoho řemeslníků do Plzně dojíždělo se svými výrobky obchodovat, neboť

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Plzeň disponovala zejména atraktivní polohou na křižovatce cest do Norimberka a Řezna. Ve 14. století již byla Plzeň svou rozlohou třetím největším městem v Čechách po Praze a Kutné Hoře (OIS města Plzně, 2010). Její hospodářské postavení bylo ještě posíleno vybudováním silnice spojující Plzeň s Bavorskem, Saskem, ale i Rakouskem.

Hlavní nárůst průmyslových aktivit započal v polovině 19. století jako reakce na průmyslovou revoluci. Město Plzeň a jeho zázemí splňovalo důležité předpoklady k rozvoji průmyslu, mezi které patřila zejména příhodná makropoloha regionu a jeho dopravní dostupnost, naleziště přírodních surovin, přítomnost vodních zdrojů a dostatečná kvantita a kvalita pracovní síly.

Poloha Plzně blízko bavorských hranic a zároveň Praze měla zásadní význam v historickém vývoji města. Dle Veniga (1978) mělo město Plzeň za Rakouska-Uherska dokonce intenzivnější hospodářské vztahy s Německem a Rakouskem než se zbytkem Čech. Jelikož v celé západočeské oblasti nebylo žádné další důležité centrum, neměla Plzeň významnějšího konkurenta v regionu (Bláha, 1925). Zásadní pro její rozvoj byla též poloha na rozcestí dopravních tras, zejména pak železniční síť, která vznikla v letech 1861-1878 (Zpráva o stavu města, 2007). Plzeň se stala železničním uzlem, ze kterého radiálně vycházelo šest železničních tratí. Díky tomuto spojení se umocnila dopravní dostupnost Plzně jednak pro dovoz surovin (např. hnědého uhlí aj.) a materiálů, stejně tak i vývoz plzeňských výrobků (Bláha, 1925). Zvýšená dostupnost města měla za následek další rozvoj plzeňského průmyslu.

Vedle polohy se na formování průmyslové struktury města nejvíce podílela bohatá naleziště přírodních surovin, která dala základ plzeňské výrobě ještě před průmyslovou revolucí. Velmi významná pro region byla dostatečná palivoenergetická základna, která byla reprezentována menšími černouhelnými pánvemi, z nichž nejvýznamnější byla plzeňsko-radnická pánev (450 km²). V roce 1919 se těžbou uhlí na Plzeňsku zabývalo 37 závodů a pracovalo v nich 7 193 dělníků (Bláha, 1925). Díky vybudovanému železničnímu spojení z poloviny 19. století se k Plzni též přiblížily hnědouhelné pánve severozápadních Čech. Dostupnost uhlí byla zásadní pro produkci tepelné energie, díky níž byl umožněn rozmach průmyslu.

V zázemí Plzně se vyskytovala též chudší ložiska železné rudy, která však v dané době postačila k rozmachu železářství a strojírenství ve městě. Jelikož však tato ložiska přestala pokrývat potřebu plzeňských podniků, začala se železná ruda dovážet z Ostravska (Bláha, 1925). Velmi významnou surovinou v zázemí Plzně byl též kaolín, jehož ložiska se vyskytovala u Horní Břízy a Chlumčan. Tato naleziště se považují za největší v celé střední Evropě. Díky nim se na Plzeňsku začal formovat keramický průmysl, který hraje i v současnosti stále významnou roli. Vedle zmíněných surovin je podstatné zmínit ještě poměrně neobvyklý výskyt ložisek kyzových břidlic na sever od Plzně, které se začaly používat na výrobu kyselin, louhů a zelené skalice. Již v roce 1874 existovalo v Plzni a okolí 13 chemických závodů (Venig, 1978). K dalším surovinám Plzeňska patří ještě ložiska žuly, pískovce, živce, jílu, ale i olova a zinku.

K rozvoji průmyslu v Plzni a okolo přispělo i rozsáhlé bohatství lesů, které dalo vznik dřevozpracujícími a papírenskému průmyslu. Poloha Plzně na soutoku čtyř řek nabízela zase velké množství užitkové vody, která byla potřeba do výrobních provozů. V Plzni se však vyskytuje i velmi kvalitní podzemní voda v artézských studních, která byla základem pro vznik již zmíněného pivovarnictví. K výrobě piva i úrodná půda Plzeňska, na které se pěstoval ječmen a blízkost oblasti Žatecka, z které se dovážel potřebný chmel pro výrobu piva.

Posledním významným lokalizačním předpokladem, který se uplatňoval při formování průmyslové výroby regionu, byla pracovní síla a to ve smyslu její kvantity i kvality.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Dostatečné množství pracovní síly v Plzni bylo dáno převážně přistěhováním pracovníků z širokého okolí regionu, ale též dojížděnou lidí za prací do Plzně. To vše z důvodů dlouhodobého dominantního postavení města v západních Čechách, ale i zemědělského charakteru jeho zázemí. Zejména po zprůmyslnění Plzně v druhé polovině 19. století lze zaznamenat masový příliv pracovní síly do Plzně, která nabízela lepší pracovní podmínky v těžkém průmyslu, než tomu bylo v zemědělství (Bláha, 1925). Město Plzeň mělo vždy i poměrně kvalitní pracovní sílu díky dobrým průmyslovým školám. Bláha (1925) uvádí, že na rozvoji plzeňského průmyslu se též podílely kvalitativní faktory, jakými je osobní zdatnost podnikatelů a dobrá konjunktura v některých oborech.

Na základě výčtu všech předpokladů pro rozvoj průmyslových aktivit na Plzeňsku lze shrnout, že se zde nejvíce rozvinulo strojírenství a hutnictví, kovo zpracující průmysl, potravinářský, papírenský průmysl, keramický průmysl a chemický průmysl. Zejména pak průmysl strojírenský, potravinářský a keramický si udržují svůj význam až do současnosti.

7.2 Vývoj průmyslu v regionu do roku 1989

Jak již bylo zmíněno, největší rozvoj zaznamenal plzeňský průmysl v polovině 19. století v souvislosti s průmyslovou revolucí. Před tímto obdobím se na území města Plzně vyskytovalo několik menších manufaktur, které byly většinou bez strojové výroby. Následně zde vznikla řada závodů, v některých převládala výroba strojů a jejich součástí. V průmyslovém profilu města v té době dominovaly různé obory strojírenství a výrazně se zde projevovaly závody potravinářského průmyslu, zejména později světoznámé plzeňské pivovary (Baštová, 2006). Důležitými mezníky ve vývoji plzeňského průmyslu z dnešního pohledu jsou léta 1842, kdy došlo ke vzniku Měšťanského pivovaru (Prazdroje) a 1859, který byl rokem založení Waldsteinových strojíren, později známých jako Škodovy závody. Zásadou rozvoje průmyslových aktivit a nových výroben rostlo i samotné město. V roce 1890 bylo na území města Plzně na 1500 živností, z toho 45 továren (Mištera, 1994). Závislost Plzně na růstu průmyslové základny lze dokumentovat i skutečností, že v období průmyslové revoluce 1860-1910 se zvýšil počet obyvatel města téměř čtyřnásobně (Baštová, 2011). Se vzrůstající spotřebou obyvatelstva se zároveň stimuloval trh, který byl opět lákavý pro nové podniky. Ve vývoji města se tak začaly uplatňovat aglomerační faktory lokalizace, které iniciovaly další rozvoj průmyslu ve městě. Vedle vzniku nových podniků přitahovala Plzeň obyvatelstvo z širokého, převážně venkovského zázemí. Ještě před první světovou válkou dosáhla Plzeň včetně přilehlých obcí přes 100 tisíc obyvatel.

Počátek 20. století nepřinesl výraznější změny v odvětvové struktuře průmyslu v Plzni. Veškeré výrobě v Plzni stále vévodila, od roku 1899 již akciová společnost Škodovy závody. Ještě před vypuknutím první světové války se staly Škodovy závody největší zbrojovkou Rakouska-Uherska, která vyráběla těžká děla a munici. V roce 1910 zaměstnávaly již 10 tisíc pracovníků a významně se tak podílely na plzeňské zaměstnanosti (Mištera, 1994).

Orientace Plzně na „těžký“ průmysl, reprezentovaný zejména strojírenstvím, zůstala zásadní i v období první republiky, přestože potravinářský průmysl si též držel svou významnou pozici v místní ekonomice. V roce 1930 zaměstnávalo strojírenství 23,8 tis. osob a na zaměstnanosti tohoto odvětví v ČR se podílelo téměř desetinou (pro srovnání v téže roce bylo na celém území Slovenska zaměstnáno ve strojírenství 14,2 tis. osob) (Baštová, Toušek, 2005). Na plzeňský průmysl následně dolehla velká světová krize z počátku 30. let. Drasticky vzrostla nezaměstnanost (přes 14 tis. dělníků) a začaly krachovat soukromé živnosti a obchody (Historie a současnost podnikání na Plzeňsku, 2002). S politickou situací ve 30. letech se v Plzni opět začala posilovat zbrojní výroba. Největší počet pracovníků ve

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

strojírenství byl v Plzni zaměstnán během druhé světové války, kdy v „plzeňské škodovce“ pracovalo, včetně brigádníků, na 70 tis. osob. Škodovy závody se staly součástí koncernu Hermann Göring Werke a jednou z významných zbrojovek Třetí říše.

Konec 2. světové války s sebou přinesl další radikální politické, ekonomické a organizační změny, které lze považovat za výsledek náhlých historických a geopolitických změn (Kopačka, 2004). Právě díky změně geopolitické orientace země a následně i zahraničního obchodu se ještě více umocnila okrajová poloha Plzně (Venig, 1978). Došlo k sovětizaci města, silnému rozmachu těžkého průmyslu, kolektivizaci zemědělství a nucenému znárodnování menších provozů a obchodů. Z hlediska ekonomické struktury byla v socialistické ekonomice, stejně tak i v Plzni, preferována hlavně výroba na úkor služeb, zejména pak těžký a vojenský průmysl. Určujícím faktorem vývoje města byl podnik Škoda, kterému byla přizpůsobována většina investičních podpor a dalších aktivit jako bylo zaměření vysokoškolského studia, doprava apod. (Zpráva o stavu města, 2007). Do plzeňského průmyslu byla přesouvána většina pracovní síly uvolněné jak ze zemědělství, tak i ze služeb. Zemědělská výroba uvolnila díky združstevnění v Západočeském kraji postupně až 100 tisíc osob. Terciární sektor prošel významnou redukcí, neboť došlo k zániku soukromého podnikání. Uvolněná pracovní síla často přecházela právě do průmyslu či dopravy.

V roce 1970 pracovalo v Plzni 34 tis. osob v průmyslu, což odpovídalo 44,9 % na celkové zaměstnanosti v Plzni. Tato hodnota byla vyšší než celorepublikový průměr (41,7 %) a téměř dvojnásobně vyšší než v Praze (25,5 %). Plzeň tvořila průmyslový uzel širšího průmyslového zázemí, do kterého spadalo 28 center se starou průmyslovou tradicí (Mareš, 1980). K významnějším průmyslovým centřům patřily Nýřany a hornický Zbůch, středisko chemie Kaznějov, Horní Bříza s keramickým průmyslem a hutnická a strojírenská střediska na Rokycansku. Celá tato oblast poskytovala pracovní příležitost více než 70 tis. pracovníků v průmyslu. Gravitační síla Plzně byla velmi značná, což se projevovalo na výrazné dojížděče do průmyslu. K 1.12.1970 dojíždělo do Plzně za zaměstnáním 31,3 tis. osob (z toho 8,9 tis. žen), tj. přes 21 % celkového počtu obyvatel (Mištera, 1994).

Průmyslová oblast Plzně měla výraznou strojírenskou profilaci, kdy strojírenský průmysl společně s kovodělným zahrnoval v roce 1970 téměř 63 % pracovníků, 55 % výroby a 52 % základních fondů celé oblasti (Mareš, 1980). Oblast vynikala zejména výrobou velkých zařízení pro obrábění a tváření kovů, dále energetickým strojírenstvím a výrobou jaderných elektráren, těžkou elektrotechnikou a výrobou elektrických lokomotiv. Vedle strojírenství zaujímal velký podíl ve výrobní struktuře již tradičně průmysl potravinářský (6 % pracovníků, 18 % výroby a 11 % základních prostředků), dále hutnictví železných kovů, lokalizované hlavně v Hrádku u Rokycan (4 %, 8 %, 7 %) a průmysl stavebních hmot (7 %, 5 %, 8 %) známý výrobou obkladaček v Horní Bříze (Mareš, 1980). Podíl ostatních odvětví, zastoupených ve struktuře průmyslu plzeňské oblasti, nedosahoval ani 2 %.

V roce 1980 se podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva v průmyslu snížil na hodnotu 42,1 %, přestože počet pracujících v průmyslu stoupl na 38,4 tis. osob. Data o podílu ekonomicky aktivního obyvatelstva v průmyslu jsou pouze orientační, neboť nejsou očištěna od dojíždějících lidí do průmyslu města Plzně.

7.3 Vývoj průmyslu v regionu po roce 1989

Na počátku transformace (k 31. 12. 1989) bylo v plzeňském průmyslu zaměstnáno 47,8 tis. lidí, kteří představovali 43,6 % všech pracujících. Tato hodnota převyšovala celorepublikový podíl (40,2 %) a dosahovala téměř dvojnásobného podílu pracujících v průmyslu, než tomu bylo v Praze (24,5 %). V roce 1989 byl jednoznačně největším (nejen

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

průmyslovým) zaměstnavatelem v Plzni koncernový podnik Škoda, ve kterém pracovalo 31,5 tis. lidí (tab. 14). Přestože se podnik skládal z několika specializovaných závodů, převažující činnost podniku byla ve strojírenství. Druhým největším průmyslovým zaměstnavatelem byl strojírenský podnik Železniční opravny a strojírna s.p. zaměstnávající 1,5 tis. pracovníků. Z uvedených dat je patrné, že plzeňskému průmyslu v roce 1989 dominoval strojírenský gigant Škoda a žádný jiný podnik zdaleka nedosahoval jeho významu. Třetím největším průmyslovým zaměstnavatelem byla Západočeská energetika spadající pod státní podnik České energetické závody. V TOP 10 největších zaměstnavatelů města se dále vyskytovaly převážně potravinářské podniky jako Plzeňské pivovary, Plzeňské pekárny a cukrárny či Plzeňský průmysl masný. Vedle státních podniků patřily mezi největší zaměstnavatele též podniky družstevní, konkrétně výrobní družstvo Obzor zabývající se kovovýrobou a výrobní družstvo Styl vyrábějící pracovní oděvy. Z hlediska odvětvové, ale i organizační struktury průmyslu na počátku transformace měla Plzeň díky své extrémní specializaci daleko zranitelnější průmyslovou základnu než jiná průmyslová města.

Tab. 14: Největší zaměstnavatelé plzeňského průmyslu k 31. 12. 1989

Pořadí	Průmyslový subjekt	Odvětví průmyslu	Vlastnictví	Počet pracovníků
1.	ŠKODA, k.p.	strojírenský	státní	31 552
2.	Železniční opravny a strojírna, s.p.	strojírenský	státní	1 477
3.	ČEZ – Západočeská energetika s.p.	energetický	státní	1 446
4.	Západočeské pivovary, s.p.	potravinářský	státní	1 435
5.	Západočeské papírny, s.p.	papírenský	státní	1 156
6.	OBZOR, výrobní družstvo	kovovýroba	družstevní	812
7.	Styl, výrobní družstvo invalidů	oděvní	družstevní	740
8.	Západočeské pekárny a cukrárny, s.p.	potravinářský	státní	679
9.	Západočeské plynárny, k.p.	energetický	státní	645
10.	Západočeský průmysl masný, s.p.	potravinářský	státní	635

Zdroj: Provozovny ústředně řízeného průmyslu ČR za rok 1989, ČSÚ (1990)

Právě jednostranně zaměřená průmyslová orientace města s dominantním zaměstnavatelem zapříčinila, že transformace průmyslu města byla velmi specifická a odlišovala se od vývojových tendencí v jiných městech ČR. Navíc počátkem 90. let proběhla poměrně neúspěšná privatizace strojírenského gigantu Škoda, který se záhy dostal do hospodářských potíží a musel uvolňovat své zaměstnance. Navzdory nepříznivým výchozím podmínkám se Plzni podařilo úspěšně transformovat svou průmyslovou základnu.

Vývoj ekonomiky ve městě byl ovlivněn strategickým rozhodnutím městské správy, která musela čelit hrozbě zvyšující se nezaměstnanosti. Ještě v první polovině 90. let město přijalo koncepci pro přilákání zahraničních investorů a začalo realizovat myšlenku Městského industriálního parku Borská pole. Plzeň se stala průkopníkem v přípravě a realizaci rozvojových ploch pro nové investice v ČR, neboť státní Program na podporu rozvoje průmyslových zón byl přijat až v roce 1998. Hlavním účelem vzniku MIP Borská pole bylo zajistit dostatečné množství nových pracovních míst pro uvolněnou pracovní sílu ze Škodovky, ale i transformovat a diverzifikovat průmyslovou základnu města Plzně. Podpora vzniku nových výrobních a komerčních aktivit (zakomponovaná též do Plánu rozvoje města Plzně) zvýšila investiční atraktivitu města, která se stala v podmínkách transformující se české ekonomiky výchozím indikátorem kvality ekonomického prostředí.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Díky svým strategickým krokům byla Plzeň schopna kompenzovat ztrátu pracovních míst z restrukturalizujících se tradičních podniků města novými pracovními příležitostmi. Míra registrované nezaměstnanosti dosáhla v Plzni svého maxima již v roce 1999 v porovnání s největšími městy ČR, které nejvyšších hodnot nezaměstnanosti dosáhly až v letech 2003 případně 2004. Socioekonomická úroveň města je v současnosti na předních pozicích v ČR.

Z hlediska projevů transformace ve struktuře průmyslu města uskutečnilo několik zásadních změn. Vedle celkového snížení počtu pracujících v průmyslu (deindustrializace) došlo též ke změně odvětvové struktury průmyslu města (reindustrializace) ve prospěch nových technologicky náročných odvětví, která jsou prostorově podmíněna novými lokalizačními faktory (výhodná poloha či výhody aglomerace aj.). Plzeň tak kopírovala celosvětové trendy a lze v tomto kontextu mluvit o projevech postfordismu. Přestože je v Plzni stále největším zaměstnavatelem průmysl strojírenský, došlo díky přílivu zahraničních investic k nárůstu zaměstnanosti v odvětvích elektrotechnického a chemického průmyslu města (reprezentovaného zejména výrobou plastových komponentů pro automobilový průmysl). Významný podíl na zaměstnanosti v průmyslu města má i průmysl hutnický a kovo zpracující, který však vzrostl rozdrobením koncernu Škoda na jednotlivé dceřiné společnosti.

Významně se v průběhu transformace změnil též počet a velikostní struktura průmyslových subjektů, neboť došlo k přelivu zaměstnanců z velkých do malých a středních podniků. Prostorové rozmístění průmyslových subjektů města pak zaznamenalo posun z centra do nově vzniklých rozvojových prostor na okraji města. Neustále v Plzni dochází též ke zvyšování významu nových technologií, inovací a vědy a výzkumu, což je patrné zahájením činnosti Vědeckotechnologického parku Plzeň v roce 2007.

Na konci roku 2011 tvořily TOP10 průmyslových podniků města Plzně firmy v zahraničním vlastnictví (tab. 15). Z hlediska odvětvové struktury se mezi deseti největšími průmyslovými subjekty Plzně umístily podniky z elektrotechnického, strojírenského, hutnického a kovo zpracujícího průmyslu. Podle oficiálních statistik neměl žádný průmyslový podnik v Plzni na konci roku více jak 2 tisíce pracovníků. Největším zaměstnavatelem v roce 2011 byla japonská firma Panasonic AVC Network Czech s.r.o. (původní společnost Matsushita Television Central Europe s.r.o.), která zaměstnávala 1,8 tis. pracovníků. Je nutné podotknout, že počet pracovníků tohoto podniku byl fakticky mnohem větší, neboť společnost zaměstnává též agenturní dělníky, kteří však nejsou zahrnuti do zaměstnaneckých statistik podniku. Mezi deset největších průmyslových zaměstnavatelů ve městě patří další japonské investice na „zelené louce“, a to společnost Daikin Industries Czech Republic s.r.o., která produkuje klimatizace do domácností, a společnost Yazaki Wiring Technologies Czech s.r.o., která vznikla akvizicí původního podniku Siemens Automobilová technika s.r.o.

Tab. 15: Největší zaměstnavatelé plzeňského průmyslu k 31. 12. 2011

Pořadí	Průmyslový subjekt	Odvětví průmyslu	Vlastnictví	Počet pracovníků
1.	Panasonic AVC Networks Czech, s.r.o.	elektrotechnický	zahraniční	1 793
2.	Doosan Škoda Power s.r.o.	strojírenský	zahraniční	1 260
3.	ŠKODA TRANSPORTATION a.s.	strojírenský	zahraniční	1 199
4.	ŠKODA JS a.s.	kovo zpracující	zahraniční	1 056
5.	BRUSH SEM s.r.o.	elektrotechnický	zahraniční	957
6.	PILSEN STEEL s.r.o.	hutnický	zahraniční	945
7.	Daikin Industries Czech Republic s.r.o.	strojírenský	zahraniční	897
8.	Plzeňský Prazdroj, a. s.	potravinářský	zahraniční	895

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

9.	Yazaki Wiring Technologies Czech s.r.o.	strojírenský	zahraniční	757
10.	ŠKODA ELECTRIC a.s.	elektrotechnický	zahraniční	695

Zdroj: RES, ČSÚ (2011); účetní uzávěrky subjektů, Obchodní rejstřík (2013)

Všechny ostatní průmyslové subjekty v TOP 10 jsou původně české podniky, do kterých vstoupil zahraniční kapitál. Objevují se zde zejména divize společnosti Škoda, která je v rámci své restrukturalizace odprodala strategickým zahraničním partnerům, ale i společnost Plzeňský Prazdroj, a.s., která je vlastněna jihoafrickou společností SABMiller.

Mezi další významné průmyslové podniky, které ovlivňují ekonomiku celého kraje, patří největší výrobce lihovin v ČR firma Stock Plzeň, a.s., významný producent vín Bohemia Sekt Českomoravská vinařská, a.s. ve Starém Plzenci, výrobce akumulátorů a baterií Dioss Nýřany, a.s., výrobce brýlových obrub Okula Nýrsko, a.s., společnost Lasselsberger ČR a.s. působící v keramickém průmyslu či BORGERS CS s.r.o. vyrábějící plastové komponenty pro automobilový průmysl.

Obr. 35: Pohled na areál bývalých Škodových závodů v Plzni: staré tovární budovy nahrazují částečně nové haly určené pro lokalizaci lehkého průmyslu

Zdroj: foto Matušková

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

8 Doprava v Plzeňském kraji

Dopravní poloha Plzeňského kraje je velmi strategická, neboť se nachází na spojení západní a východní Evropy. Doprava na území kraje je proto významným sektorem místní ekonomiky. Plzeňský kraj je tranzitním regionem spojujícím Prahu se sousedním Bavorskem. Nárůst tranzitní dopravy se zvýšil se vstupem ČR do EU, což se projevuje růstem zatížení hlavních silničních tahů a hraničních přechodů v kraji. Poloha kraje společně s kvalitní dopravní infrastrukturou jsou základními předpoklady pro jeho rozvoj.

Dopravní síť v kraji má výrazné radiální uspořádání, které je orientované na krajské město. Krajem prochází dva významné dopravní tahy, a to dálnice D5 spojující Prahu a Norimberk, která je součástí větve IV. transevropského multimodálního koridoru, a III. tranzitní železniční koridor Praha-Plzeň-Norimberk. Hlavním dopravním uzlem kraje je Plzeň, která se potýká s některými dopravními problémy, jako je nedostatečná kapacita dopravní infrastruktury a negativní vlivy na životní prostředí. Na snížení zátěže Plzně tranzitní dopravou mělo pozitivní vliv dobudování dálničního obchvatu D5.

Z hlediska priorit územního plánování Plzeňského kraje je zřejmá podpora dopravní obslužnosti v zázemí města Plzně, která je ovlivněna dynamikou statutárního města se silnou koncentrací obyvatel a ekonomických činností, a dopravní obslužnosti na rozvojové ose Praha-Plzeň-hranice ČR/SRN, která navazuje na rozvojovou osu v SRN a váže se na dálnici D5 a 3. tranzitní železniční koridor (Plán dopravní obslužnosti Plzeňského kraje 2012-2016, 2011).

Tab. 16: Základní údaje o dopravě v Plzeňském kraji k 31. 12. 2011

Délka silnic a dálnic (km)	5 133
v tom: dálnice	109
silnice I. třídy	425
silnice II. třídy	1 500
silnice III. třídy	3 099
Provozní délka železničních tratí (km)	711
Přeprava cestujících v rámci kraje (tis. osob)	122 878
v tom: veřejnou autobusovou dopravou	12 032
vlakovou dopravou	6 821
městskou hromadnou dopravou	104 025

Zdroj: Statistická ročenka Plzeňského kraje (2012)

Pro přepravu osob a zboží má v Plzeňském kraji význam pouze silniční a železniční doprava. Nejvýznamnější podíl na dopravě má pak doprava silniční. Plzeňský kraj měl k 31. 12. 2011 silniční síť o celkové délce 5 133 km, z čehož 2 % tvoří délka dálnice, 8 % silnice I. třídy, 29 % silnice II. třídy a 61 % silnice III. třídy (tab. 16). Hustota silniční sítě v roce 2011 byla 67,9 km/100 km², což bylo mírně pod průměrem České republiky (70,6 km/km²).

Nejdelší silniční síť měl v roce 2011 (k 31. 12.) okres Klatovy (1 131 km), nejkratší Plzeň-město (248 km) a okres Rokycany (485 km) (tab. 2). Ve sledovaném roce bylo v Plzeňském kraji registrováno 273 483 osobních vozidel (včetně dodávkových). Stupeň automobilizace v kraji tak dosáhl hodnoty 478 aut na 1000 obyvatel, což je oproti průměrné

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

hodnotě pro celou Českou republiku (436 aut na 1000 obyvatel) mírný nadprůměr (Statistická ročenka Plzeňského kraje 2012).

Tab. 17: Délka silniční sítě podle okresů k 31. 12. 2011

Region	Délka silnic a dálnic	v tom			
		dálnice	silnice I. třídy	silnice II. třídy	silnice III. třídy
Plzeňský kraj	5 133	109	425	1 500	3 099
Domažlice	754	-	67	202	484
Klatovy	1 131	-	102	355	674
Plzeň-město	248	12	64	54	118
Plzeň-jih	788	8	83	210	488
Plzeň-sever	896	19	83	266	528
Rokycany	485	26	1	139	320
Tachov	831	45	25	274	487

Zdroj: Statistická ročenka Plzeňského kraje (2012)

Hlavním silničním tahem kraje je dálnice D5 Praha-Plzeň-Rozvadov, která je součástí evropské dopravní sítě TEN-T a spojuje Německo s Českou republikou (obr. 36). Ze své celkové délky 151 km se na území kraje vyskytuje úsek dlouhý 109 km. Největší podíl na její délce mají okresy Tachov (45 km) a Rokycany (26 km). Tato dopravní tepna je zásadní pro rozvoj Plzeňského kraje, neboť na ni navazuje silniční síť kraje napojující sídelní strukturu. Na dálnici D5 dále navazují silnice I. třídy č. I/20, I/26, I/27 a I/19, které vedou radiálně do Plzně a jsou doplněny silnicemi I/21 a I/22. Těchto šest komunikací I. třídy má celkovou délku na území kraje rovnou 425 km. Nejvíce zatíženou silnicí I. třídy v kraji je silnice I/27 v úseku Plzeň-Přeštice, případně přivaděč I/26 z Ejpvovic do Plzně (Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+, 2013).

Silnice II. třídy, které navazují na silnice I. třídy zajišťují regionální vztahy a obsluhu území. Silnice III. třídy pak slouží k lokálnímu zpřístupnění a obsluhy jednotlivých obcí. Silnice II. a III. třídy dosahují na území kraje délky 4 599 km (Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+, 2013). Plzeňský kraj má nadprůměrný podíl silnic II. a III. třídy, který souvisí se strukturou osídlení, ale i s historickým vývojem území. Síť místních komunikací je značně rozsáhlá. Většina silnic II. a III. třídy má však zhoršený technický stav.

Silniční doprava je zásadní pro přeshraniční vazby, které jsou na území kraje kromě dálnice D5 reprezentovány zejména silnicí I/26 Plzeň-Folmava a I/27 Plzeň-Železná Ruda. Právě hraniční přechod Rozvadov na D5 a Folmava na silnici I/26 jsou nejvytíženějšími hraničními přechody v kraji. Příhraniční oblasti zejména Tachovska a Domažlicka se však potýkají s nedostatečnou hustotou silniční sítě a její kvalitou. Špatné napojení těchto periferních oblastí na hlavní silniční síť I. třídy či dálnici D5 pak omezuje jejich socioekonomický rozvoj.

Obdobně jako silniční doprava, má i železniční doprava v kraji výrazné radiální uspořádání. Délka provozovaných železničních tratí na území kraje v současnosti činí 711 km. Tvoří ji převážně jednokolejné železniční tratě. Hustota železnic v kraji dosahuje hodnoty 9,4 km/100 km², což je hodnota mírně pod celorepublikovým průměrem 12,1 km/100 km² (Statistická ročenka Plzeňského kraje 2012).

Nejvýznamnější železniční tratí kraje je úsek na trati č. 170 Praha – Beroun – Plzeň - Cheb, který je součástí III. tranzitního železničního koridoru spojující Mosty u Jablunkova s

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Chebem. Kromě významného vnitrostátního spojení tento koridor propojuje Slovensko s Německem, konkrétně Žilinu s Norimberkem. III. železniční koridor je neustále ve výstavbě a právě na území Plzeňského kraje dochází k jeho modernizaci, která by měla být uvedena do provozu kolem roku 2018. Jeho rozvoj má zlepšit kvalitu železniční infrastruktury, zvýšit atraktivitu a kapacitu železniční dopravy na hlavních mezinárodních tazích zařazených do tranzitních železničních koridorů (Plán dopravní obslužnosti).

Mezi další významné hlavní železniční tratě lze zařadit trať č. 190 Plzeň – České Budějovice a trať č. 183 Plzeň – Klatovy – Železná Ruda/Alžbětín. Pouze tyto tři tratě jsou elektrifikované (trať č. 183 pouze v úseku Klatovy – Plzeň hl.n.) a probíhá na nich pravidelný rychlíkový provoz. Trať č. 190 vedoucí přes České Budějovice do Rakouska, je na území kraje reprezentována úsekem Plzeň-Horažďovice předměstí. Rozvoj této tratě by umožnil propojení III. a IV. tranzitního železničního koridoru a posílení obsluhy území s možností rozvoje cestovního ruchu prostřednictvím veřejné dopravy šetrné k životnímu prostředí (Plán dopravní obslužnosti Plzeňského kraje 2012-2016, 2011).

Mezi další významné tratě s rychlíkovým provozem patří trať č. 160 Plzeň – Žatec a trať č. 180 Plzeň – Domažlice – Česká Kubice/ Furth im Wald. Zejména trať č. 180 nabývá na významu v mezinárodním kontextu, neboť je podporována i z bavorské strany. Plánovaná podpora rozvoje koridoru trati vedoucí na hranice ČR/SRN by napojila III. železniční koridor a podpořila by obsluhu území s návazností v SRN směrem na Regensburg a Mnichov. Železniční vysokorychlostní spojení Plzeň – Mnichov je dlouhodobou prioritou kraje.

Na území kraje se dále vyskytuje přibližně 10 regionálních tratí, které nejsou elektrifikované a nemají rychlíkový provoz. Jejich větší využitelnost je však limitovaná celkově neuspokojivým technickým stavem, kvalitou dopravních prostředků a nabízených služeb. Z těchto důvodů má počet cestujících přepravených po železnici bohužel klesající trend, a to i přestože si železniční síť zachovává funkci páteře veřejné dopravy. Nejvíce osob je přepraveno v pracovní dny.

Veřejná doprava je v Plzeňském kraji zajišťována zejména dálkovou i regionální autobusovou linkovou dopravou a železniční dopravou. V kraji působí přibližně 14 dopravců v autobusové přepravě a jeden dopravce v železniční přepravě. V Plzni a okolí zajišťuje dopravní obslužnost tzv. Integrovaná doprava Plzeňska (IDP) a to již od roku 2002. V rámci systému IDP je možno cestovat na jeden jízdní doklad (pouze však předplatné jízdné, nikoliv jeden jízdní doklad). Do systému IDP spadá okolo 194 obcí Plzeňského kraje a to až do vzdálenosti cca 35 km od Plzně. Tento systém tak obsluhuje přibližně 59 % obyvatel kraje (Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+, 2013).

Ostatní druhy dopravy jsou v Plzeňském kraji minimálně zastoupeny. Z pohledu letecké dopravy se v Plzeňském kraji nachází 1 mezinárodní letiště Líně a 8 vnitrostátních letišť. Všechna tato letiště jsou civilní. V kraji neexistuje žádné pravidelné letecké spojení a současná letiště jsou využívána pro nepravidelné lety a sportovní využití. Vodní doprava pak nemá v kraji (kromě sportovního, turistického a rekreačního využití) význam, neboť zde neexistuje využitelná vodní cesta. Obdobně i kombinovaná doprava v současnosti na území kraje téměř neexistuje, avšak v poslední době se zde rozvíjí veřejná logistická centra, jejichž síť by postupně měla optimalizovat silniční dopravu a zapojit další druhy dopravy.

Z hlediska dopravy lze v kraji vyčlenit problémové oblasti, které trpí zhoršenou dopravní obslužností. Mezi takové oblasti lze zařadit problémová venkovská území jako je Bezručicko a Manětínsko, případně Nepomucko a Plánicko (Plán dopravní obslužnosti Plzeňského kraje 2012-2016, 2011).

Tyto rozsáhlé venkovské prostory jsou charakteristické zhoršenými sociálně-ekonomickými podmínkami. Je proto nutné zlepšit dopravní obslužnost těchto oblastí

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

s návazností na radiály silnic I/20 a I/27 a železniční tratě č. 160 a č. 170 v prvním případě a radiály silnice I/20 a železniční tratě č. 190 ve druhém případě (Plán dopravní obslužnosti Plzeňského kraje 2012-2016).

Poměrně specifická je z pohledu dopravy i oblast Šumavy, která je na území kraje vymezená správním obvodem obcí ORP Klatovy a Sušice. V této oblasti je potřeba rozvíjet dopravní obslužnost s ohledem na udržitelný rozvoj území a vysoký rekreační potenciál krajiny a přitom tak posílit ekonomický a sociální rozvoj území.

V rámci dokumentu Aktualizace programu rozvoje Plzeňského kraje (2008) a Koncepce dopravy Plzeňského kraje (2007) byly zpracovány SWOT analýzy zabývající se dopravou v kraji respektive v ROP NUTS2 Jihozápad. Na základě těchto analýz lze mezi základní skutečnosti ovlivňující dopravu obecně a dopravní obslužnost zvláště v případě Plzeňského kraje zařadit:

1. Silné stránky

- strategická poloha regionu na spojení východ-západ a sever-jih;
- silné komplexně vybavené centrum Plzeň plnicí i funkci nadregionálního významu;
- dálnice D5 propojující Plzeňský kraj s hlavním městem Prahou a SRN;
- dostupnost Plzně a center venkovského osídlení daná relativně hustou a rovnoměrně uspořádanou radiální železniční a silniční sítí.

2. Slabé stránky

- nízká hustota osídlení a rozsáhlé nestabilní venkovské oblasti;
- velké socioekonomické rozdíly mezi městskými a venkovskými oblastmi;
- zaostávající výstavba III. tranzitního železničního koridoru;
- nevyhovující dopravní napojení na nadřazenou silniční síť;
- chybějící obchvaty sídel;
- nekvalitní dopravní síť silnic nižších tříd a regionálních železničních tratí;
- dopravní problémy Plzně.

3. Příležitosti

- posílit vazby center na rozvojových osách;
- modernizace III. tranzitního železničního koridoru a železničního spojení Praha-Mnichov;
- zavedení integrovaného dopravního systému;
- optimalizace sítě silnic II. a III. třídy;
- rozvoj jiných druhů dopravy než silniční.

4. Hrozby

- nepříznivý stav a vývoj populace;
- zhoršení dostupnosti center z venkovského prostoru (práce, služby);
- další zhoršení technického stavu dopravní infrastruktury;
- příprava a realizace dopravních staveb;
- nedostatečné zdroje pro veřejné investice.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 36: Silniční a dálniční síť Plzeňského kraje
Zdroj: Ředitelství silnic a dálnic ČR (2013)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

9 Cestovní ruch

Území dnešního Plzeňského kraje spadá z hlediska současné regionalizace cestovního ruchu do dvou turistických regionů České republiky: Plzeňsko a Český les, Šumava a v podrobnějším členění do tří turistických oblastí Plzeňsko, Český les, Šumava (Czechturism, 2013). V jejich rámci probíhají různé druhy cestovního ruchu podle různých kritérií členěné např. na vnitrostátní (domácí) i zahraniční, krátkodobý i dlouhodobý, organizovaný, i neorganizovaný, tedy individuální, volný i vázaný.

Podle počtu účastníků cestovního ruchu i průměrného počtu jejich přenocování nepatří Plzeňský kraj v rámci České republiky k těm nejnavštěvovanějším (tab. 18). Přesto jej v roce 2013 navštívilo přes půl miliónu návštěvníků a od roku 2010 lze sledovat sice mírný, ale stálý nárůst této návštěvnosti. Z dalších ukazatelů jsou důležité průměrná délka pobytu návštěvníků v kraji (což byla v roce 2013 3,9 dnů) a průměrný počet přenocování (v témže roce činil 2,6 dnů), s mírnou tendencí poklesu (tab. 19).

Tab. 18: Návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních podle krajů v roce 2013 (předběžné údaje)

	Hosté			Přenocování			Průměrný počet přenocování		
	celkem	nerezidenti	rezidenti	celkem	nerezidenti	rezidenti	celkem	nerezidenti	rezidenti
Česká republika	13 868 336	7 309 856	6 558 480	39 316 017	20 719 826	18 596 191	2,8	2,8	2,8
v tom kraje:									
Hl. město Praha	5 502 591	4 753 824	748 767	13 668 892	12 269 538	1 399 354	2,5	2,6	1,9
Středočeský	685 646	180 063	505 583	1 736 042	438 850	1 297 192	2,5	2,4	2,6
Jihočeský	1 026 084	329 345	696 739	2 887 568	714 942	2 172 626	2,8	2,2	3,1
Plzeňský	505 903	174 814	331 089	1 306 780	360 608	946 172	2,6	2,1	2,9
Karlovarský	749 496	510 331	239 165	4 459 920	3 430 903	1 029 017	6,0	6,7	4,3
Ústecký	375 208	137 975	237 233	1 022 656	392 430	630 226	2,7	2,8	2,7
Liberecký	679 713	148 271	531 442	2 288 347	526 851	1 761 496	3,4	3,6	3,3
Královéhradecký	885 992	215 559	670 433	2 981 325	771 899	2 209 426	3,4	3,6	3,3
Pardubický	338 017	53 374	284 643	943 762	138 402	805 360	2,8	2,6	2,8
Vysočina	377 057	54 258	322 799	979 816	140 368	839 448	2,6	2,6	2,6
Jihomoravský	1 178 724	438 492	740 232	2 318 768	768 359	1 550 409	2,0	1,8	2,1
Olomoucký	441 417	96 386	345 031	1 439 753	194 566	1 245 187	3,3	2,0	3,6
Zlínský	516 471	80 792	435 679	1 562 016	206 554	1 355 462	3,0	2,6	3,1
Moravskoslezský	606 017	136 372	469 645	1 720 372	365 556	1 354 816	2,8	2,7	2,9

Zdroj: Cestovní ruch v Plzeňském kraji ve 4. čtvrtletí 2013 a v roce 2013, ČSÚ (2014)

Plzeňský kraj má pro rozvoj cestovního ruchu dostatek lokalizačních i realizačních předpokladů. Lokalizační předpoklady rozdělujeme zejména na přírodní a kulturně-historické. Z přírodních předpokladů je to existence vzácných přírodních celků, chráněných velkoplošných území, jako jsou Národní park Šumava a Chráněná krajinná oblast Šumava, zároveň je toto území i biosférickou rezervací v rámci organizace UNESCO, Chráněná krajinná oblast Český les a částečně do kraje zasahující Chráněná krajinná oblast Slavkovský les a Chráněná krajinná oblast Křivoklátsko. Připravuje se s největší pravděpodobností zřízení CHKO Brdy s tím, že brdským obcím, které přišly o své katastry při zřizování vojenského újezdu, budou tato území vrácena nazpět. Tato velkoplošná chráněná území jsou navštěvována pro svoji cennou přírodu (Brdy zatím v určitém omezeném režimu), ale protože se jedná o horské a vrchovinné oblasti, jsou využívána i k provozování turistiky a různých letních a zimních sportů. Zájmy ochrany přírody na jedné straně a zájmy rozvoje cestovního

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ruchu a sportovních aktivit působí často protisměrně, proto je nutné sladit různé činnosti člověka v takových územích s ochranou přírody a se zásadami udržitelného rozvoje.

Tab. 19: Vybrané údaje o cestovním ruchu v Plzeňském kraji (předběžné údaje)

	2010	2011	2012	2013	Rozdíl 2013-2010	Index 2013/2010
Hosté celkem	484 178	495 609	539 432	505 903	21 725	104,5
nerezidenti	154 122	172 810	190 792	174 814	20 692	113,4
rezidenti	330 056	322 799	348 640	331 089	1 033	100,3
Přenocování	1 384 556	1 330 204	1 373 295	1 306 780	-77 776	94,4
nerezidenti	355 733	376 289	401 522	360 608	4 875	101,4
rezidenti	1 028 823	953 915	971 773	946 172	-82 651	92,0
Průměrný počet přenocování	2,9	2,7	2,5	2,6	-0,3	x
nerezidenti	2,3	2,2	2,1	2,1	-0,2	x
rezidenti	3,1	3,0	2,8	2,9	-0,3	x
Průměrná doba pobytu (dny)	3,9	3,9	3,5	3,6	-0,3	x
nerezidenti	3,3	3,3	3,1	3,1	-0,2	x
rezidenti	4,1	4,0	3,8	3,9	-0,3	x

Zdroj: Cestovní ruch v Plzeňském kraji ve 4. čtvrtletí 2013 a v roce 2013, ČSÚ (2014)

Kraj má i řadu maloplošných chráněných území se vzácnou neživou přírodou, flórou a faunou. Jako příklady lze jmenovat národní přírodní rezervace Černé a Čertovo jezero na Šumavě, Čerchovské hvozdy v Českém lese, přírodní rezervace Pleš a Postřekovské rybníky na Domažlicku, Žďár na Rokycansku, Přimdu na Tachovsku, Kamenný rybník a Zábělou u Plzně. Velkými zvláštnostmi jsou např. výchozy černouhelné sloje z období karbonu až na zemský povrch v Břasích (Bašta) a pozůstatky po existenci fauny ze spodního ordoviku v Dýšině a Ejpovicích na Rokycansku, chráněné jako přírodní památky. Nižší stupeň ochrany přírody mají přírodní parky. Jsou to území s cenným krajinným rázem, v nichž jsou omezovány činnosti, které by mohly vést k jejich významnějšímu narušení. Často v nich však probíhá rekreační činnost, a v některých z nich nacházíme ve větší míře i objekty individuální rekreace. Jako příklady lze jmenovat přírodní parky Kornatický potok, Horní Berounka, Hřešihlavsko, Hadovka (lokalizované podél vodních toků) či Radeč, Sedmihoří, Trhoň (ležící v oblasti významných vyvýšenin v krajině).

Za jiné přírodní předpoklady cestovního ruchu lze považovat např. vývěry minerálních pramenů (Konstantinovy lázně – obr. 37, využívané k léčebným a wellness účelům), řeky (např. Otava, Berounka, využívané vodáky, ale i sportovními rybáři), přehradní nádrže (např. Hracholusky, České údolí, využívané k vodním sportům, rekreaci i lovu ryb a např. i k adrenalinovým sportům - bungee jumping v oblasti Hracholusek), rybníční soustavy (např. v oblasti Plzně – Bolevce, Kařezské rybníky, částečně chráněné, ale hojně též využívané k rekreaci a lovu ryb a nově navštěvované Padrtšské rybníky v oblasti vojenského prostoru Brdy). Rekreační hodnotu mají také krajiny mimo chráněná území, kde lze provozovat zajímavé činnosti z hlediska cestovního ruchu, např. venkovskou turistiku, agroturistiku, ekoturistiku, cykloturistiku. Vysoký rekreační potenciál mají po celém kraji lesy, využívané k regeneraci sil pobytem a procházkami v nich, ale také k různým zájmovým činnostem, jako jsou houbaření, sběr lesních plodů, myslivost).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 37: Lázeňský pavilon v parku v Konstantinových lázních

Zdroj: foto Matušková

Další skupinou lokalizačních předpokladů jsou kulturně historické památky, ale i různé kulturní akce ap. V seznamu světového kulturního dědictví v rámci UNESCO je zapsána unikátní barokní lékárna U bílého jednorožce v Klatovech.

Vysoký stupeň ochrany v rámci naší republiky požívají především národní kulturní a národní technické památky, v kraji je však i mnoho lokalit se statutem kulturních či technických památek.

Významnými nemovitými národními kulturními památkami jsou hrady (vodní hrad Švihov, zříceniny hradů Rabí, Velhartice, Přimda), zámky (Horšovský Týn, Červené Poříčí, Kozel, Manětín), kostely (katedrála sv. Bartoloměje v Plzni, kostel sv. Mikuláše v Čechovicích, kostel Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích), kláštery (Chotěšov, Plasy, Kladruby), památky lidové architektury (selský dvůr v Plzni – Bolevci), slovanská hradiště Hůrka ve Starém Plzenci, hradiště a mohylové pohřebiště Bezemína - Cebiví a hradiště na vrchu Hradiště u Konstantinových lázní), jízďárna ve Světcích u Tachova a národní technická památka vodní hamr Dobřív na Rokycansku (obr. 38).

Movitými národními kulturními památkami na území kraje jsou soubory barokních oltářních obrazů Karla Škréty a Petra Brandla (Manětín) a Plzeňská madona ze souboru gotických soch z období krásného slohu v českých zemích.

Z kulturních památek jistě stojí za zmínku ještě mnoho dalších hradů nebo zřícenin (jako příklady lze jmenovat Radyni ve Starém Plzenci, Gutštejn na Tachovsku či Kašperk na Šumavě), zámků (např. Bezručice, Bor, Březina, Horažďovice, Chodová Planá, Kaceřov, Liblín, Lužany, Nebílovy, Nečtiny, z technických památek především mosty (např. barokní most přes Radbuzu v Bělé nad Radbuzou, barokní most v Dobřívě přes Padrtský potok), plavební kanály (Vchynicko–tetovský plavební kanál), železniční tunel pod vrchem

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Špičákem, Rosenauerův mlýn ve Velkých Hydčicích, Královská Prokopská štola ve Stříbře či Husmannův mlýn v Tachově.

Obr. 38: Vodní hamr Dobřív

Zdroj: foto Matušková

Obdivovanými architektonickými celky jsou zejména městské památkové rezervace (historické jádro Plzně, Horšovského Týna a Domažlic) či památky lidové architektury na venkově. Památkově chráněné soubory lidové architektury nalezneme i na území dnešního města Plzně, v částech Koterov, Božkov, Bolevec, Černice. Vesnické rezervace jsou v Dobříšně v Pošumaví na Klatovsku a v Ostrovci na Rokycansku.

Roubené stavby nalezneme jednak v oblasti Šumavy a Pošumaví, jednak v Podbrdí (např. Strašice, Dobřív), hrázdné domy jsou zastoupeny v západních oblastech kraje, ve kterých žil dříve významný podíl německého obyvatelstva, např. na Tachovsku, Stříbrsku.

Často navštěvovanými objekty v rámci cestovního ruchu v kraji jsou muzea se spíše všeobecným zaměřením expozic (Západočeské muzeum v Plzni, Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, Muzeum Českého lesa v Tachově, Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech, Muzeum Chodska v Domažlicích, Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, Muzeum jižního Plzeňska v Blovicích), či přímo specializovaná (např. v Plzni Pivovarské muzeum, Patton Memorial Pilsen, Muzeum loutek a Muzeum strašidel).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Specifickou nabídku a nevšední zážitky nabízejí speciálně zaměřená zařízení, např. ZOO a Dinopark v Plzni, Techmánie a 3D planetárium v Plzni, hvězdárny (Rokycany), galerie (např. Západočeská galerie v Plzni, Galerie Klatovy/Klenová), archeologický park v obci Prášily, skanzen v Chanovicích na Horažďovicku, naučné stezky (např. Hornická stezka ve Stříbře a okolí, Naučná lesnická stezka Zábělá u Plzně, Naučná stezka Povydří, Klostermanova stezka a jiné), westernový areál Halter Valley u Dnešic.

Turistickými cíli se stávají často i židovské památky. Jsou to především synagogy (přístupné v Plzni a Hartmanicích, další např. v Kasejovicích, Bezručicích a Kdyni) a židovské hřbitovy, roztroušené po kraji.

Cestovní ruch v Plzeňském kraji se snaží navazovat i na různé tradice a využívat je k získávání zájmu návštěvníků kraje v současnosti. Jsou to např. chodské tradice na Domažlicku (včetně konání Chodských slavností), obnova sklářské tradice na Šumavě, pokračování tradice vaření piva v Plzni, ale i např. v Chodové Plané, využívání kovářské tradice při Hamnických slavnostech v Dobřívě, využívání hornické tradice (např. rýžování a těžba zlata na Kašperskohorsku, těžby rud na Stříbrsku) a hrncířské tradice (Kožlany), tradice výroby keramiky v Kolovči.

Oblíbené jsou i ukázky tradičních řemesel, často spojené s pořádáním různých trhů, jarmarků či slavností, např. pravidelné trhy ve větších městech či různé slavnostní akce v areálech historických objektů.

Místní obyvatelé se často vracejí i k obnově lidových tradic, spojených např. s příchodem jara (vynášení smrtky), k pálení čarodějnic, k pořádání staročeských májů, k udržování lidových tradic spojených s křesťanskými svátky Velikonocemi a Vánocemi, ap.

Obr. 39: Obnovená tradice májů (Mýto u Rokycan)

Zdroj: foto Matušková

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Často se využívají i gastronomické tradice navštěvovaných oblastí (chodské koláče, plzeňské pivo, tradiční šumavské pokrmy). Oblíbené jsou akce, spojené s působením významných osobností v kraji (např. Smetanovské dny).

Vytvářejí se i novodobé tradice, např. pravidelné pořádání Slavností svobody v Plzni, spojené s přehlídkami vojenských historických vozidel, vojáků v dobových uniformách a vybudováním vojenských campů, pravidelné pořádání akce Historický víkend aneb strašidla a mumraje plzeňské či pořádání různých kulturních festivalů a akcí v různých místech kraje.

Pro informování veřejnosti slouží tradiční, každoročně pořádaný veletrh cestovního ruchu Plzeňského kraje ITEP.

V neposlední řadě je nutné hovořit i o realizačních předpokladech cestovního ruchu. Představují je zejména možnosti dopravy a dále ubytovací a stravovací zařízení, zařízení sportovní, kulturní, wellness, obchodní a další, bez kterých by cestovní ruch nemohl být realizován. Rozložení těchto zařízení je v kraji nerovnoměrné. Nejvíce možností poskytuje Plzeň s nejbližším okolím, oblast západní Šumavy a některá větší města. V některých oblastech, např. na Šumavě se rozvíjejí rychlým tempem služby, které mohou návštěvníci využívat při a nebo po aktivních, např. sportovních, činnostech, např. půjčovny sportovních potřeb, školy lyžování, horská služba, masáže, kadeřnictví, kosmetika, solárium, catering, zábavní podniky a další, které by bez návštěvníků v rámci cestovního ruchu nemohly v takových lokalitách v tak rozvinuté míře existovat.

V kraji jsou však i velmi turisticky zajímavé oblasti s mnoha předpoklady pro využití v cestovním ruchu, kde je však horší kvalita dopravních sítí, špatné dopravní spojení veřejnou dopravou, nedostatek stravovacích a ubytovacích kapacit a doplňkových služeb, vhodných pro cestovní ruch (např. Manětínsko).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

10 Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje

Zásady územního rozvoje jsou relativně novým nástrojem územního plánování, neboť byly na území České republiky zavedeny v roce 2007. Historicky první zásady územního rozvoje (dále také ZÚR) byly schváleny usnesením č. 843/08 Zastupitelstva Plzeňského kraje ze dne 2. září 2008. Tyto zásady představují závazný územně plánovací dokument, jenž svým obsahem definuje požadavky na účelné a hospodárné uspořádání a využívání území Plzeňského kraje a dále vymezuje zastavitelné plochy. ZÚR Plzeňského kraje byly pořízeny na základě zákona č. 183/2006 Sb., o územní plánování a stavebním řádu a jejich součástí je také vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území.

Při pořizování ZÚR je nutné postupovat v souladu s následujícími legislativními dokumenty:

- zákon č. 129/2000 Sb., o krajích – kraj koordinuje rozvoj územního obvodu v samostatné působnosti;
- zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) – krajský úřad pořizuje v přenesené působnosti;
- vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti;
- zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí (SEA);
- zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (NATURA);
- a další právní předpisy.

Jako obecné cíle při pořizování zásad územního rozvoje lze stanovit:

- ZÚR slouží jako nástroj ke koordinování zájmů v území – zajištění funkčnosti a ochrany životního prostředí;
- ZÚR prosazují veřejný zájem v území – veřejně prospěšné stavby a veřejně prospěšná opatření;
- ZÚR zohledňují ekonomické zájmy v území – zastavitelná území, apod.

ZÚR zpřesňují v nadmístních souvislostech cíle územního plánování v souladu s politikou územního rozvoje³. ZÚR stanovují požadavky na účelné a hospodárné uspořádání území kraje a koordinují územně plánovací činnosti obcí. Vymezují plochy a koridory nadmístního významu a definují požadavky na jejich využití. Dále ZÚR vymezují plochy a koridory pro veřejně prospěšné stavby a opatření a zároveň stanovují kritéria pro rozhodování o alternativním využití území. Nedílnou součástí ZÚR je vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj, jehož cílem je určit a vyhodnotit eventuální závažné vlivy na životní prostředí a popsat přijatelné alternativy pro eliminaci negativních vlivů na životní prostředí. ZÚR se pořizují pro celé území jednotlivého kraje a jsou závazným dokumentem pro pořizování a vydávání územních plánů obcí, regulačních plánů a pro rozhodování v území.

10.1 Proces pořizování a obsah ZÚR

Proces pořizování ZÚR Plzeňského kraje lze rozdělit od čtyř etap:

³ Politika územního rozvoje ČR dle Ministerstva pro místní rozvoj ČR (2013) představuje celostátní nástroj územního plánování, jenž slouží pro koordinaci územního rozvoje na celostátní úrovni a pro koordinaci územně plánovací činnosti krajů.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- pořizování – zadání (zpráva o uplatňování ZÚR);
- zpracování – projektant (autorizovaná osoba);
- projednávání – obce, dotčené orgány, veřejnost, sousední kraje a obce, popř. sousední stát (např. konzultace pro území s německou (bavorskou) stranou v podmínkách Plzeňského kraje);
- vydání (schválení) – krajské zastupitelstvo.

ZÚR jsou koncepcí ve smyslu zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, a proto je v rámci ZÚR zpracovat vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území (včetně posouzení vlivů na životní prostředí – SEA, vlivů na zdraví a vlivů na území soustavy NATURA 2000). Pravidelná aktualizace ZÚR je zákonem stanovena na nejdéle 4 roky. Podklady pro pořizování ZÚR jsou územní analytické podklady, které vycházejí z politiky územního rozvoje ČR.

Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje se skládají z následujících částí (Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje, 2008):

- textová část
 - výrok;
 - odůvodnění;
- grafická část
 - výkresy výroku;
 - výkresy odůvodnění;
- vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území (součást odůvodnění)
 - vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území;
 - vyhodnocení vlivů na životní prostředí (SEA);
 - vyhodnocení vlivů na území NATURA;
 - vyhodnocení vlivů na zdraví.

10.2 Priority územního plánování Plzeňského kraje

Pro účely této studijní opory budou na následujících stranách představeny příklady priorit územního plánování na území Plzeňského kraje. Čtenáři bude představeno prostorové uspořádání Plzeňského kraje, rozvoj dopravní infrastruktury a veřejně prospěšné stavby.

10.2.1 Prostorové uspořádání – rozvoj sídelní struktury

V rámci prostorového uspořádání je na území Plzeňského kraje nutné vytvářet změnami v území takové podmínky, které posílí stabilitu osídlení a hospodářské výkonnosti. Především se jedná o změny v územích ve specifických oblastech se sociálně-ekonomickými problémy a o změny v rozvojových oblastech, které determinují přirozené póly ekonomického rozvoje území (Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje, 2008). Tyto změny by měly zajišťovat posilování rozvoje specifických, okrajových oblastí, které povedou ke snižování územních disparit.

Z výše uvedeného vyplývá, že rozvoj sídelní infrastruktury na území Plzeňského kraje je řešen především podporou rozvojových oblastí a koridorů a specifických oblastí. Pro sídelní strukturu je typická monocentrická struktura osídlení, tzn. existence silného krajského centra (město Plzeň) a velkého podílu menších sídel (bývalá okresní města) a neexistence měst střední velikosti. Město Plzeň s celkovým počtem obyvatel cca 170 tisíc výrazně převyšuje ostatní města v regionu a utváří relativně široké spádové území. Bývalá okresní města, např.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Klatovy, Rokycany, Domažlice atd., tvoří výrazně slabší centra osídlení, a proto je nutné podporovat jejich rozvoj.

Na území Plzeňského kraje lze pozorovat poměrně nízkou hustotu zalidnění (dle statistik Českého statistického úřadu má Plzeňský kraj druhou nejmenší hustotu zalidnění v rámci ČR). Z tohoto důvodu by další koncentrace aktivit v okolí krajského města měla být vyhodnocována a regulována s ohledem na rozvoj celého kraje.

10.2.2 Rozvoj dopravní infrastruktury

Rozvoj dopravní infrastruktury na území Plzeňského kraje je realizován na základě územních plánů velkých celků Plzeňské aglomerace a okresů Domažlice, Klatovy a Tachov. Dále pak vychází rovněž z Koncepce dopravy Plzeňského kraje, které byla projednána Radou Plzeňského kraje 21. srpna 2007.

Politika územního rozvoje spolu s návrhem ZÚR Plzeňského kraje vymezuje dopravní koridory nezbytné pro zajištění optimálních podmínek udržitelného rozvoje regionu. Využití území mimo centrální oblasti ovlivňuje nedostatečná připravenost sítě celostátních silnic I. třídy na rychle rostoucí dopravní zatížení a omezenost prostředků pro rychlou přestavbu dopravní infrastruktury.

V několika posledních letech byl zaznamenán nárůst podílu tranzitní dopravy, který vychází z rostoucí přeshraniční spolupráce. V případě Plzeňského kraje se jedná o přeshraniční spolupráci se sousedním Bavorskem ve směru Cham – Regensburg. Tímto dochází k požadavku na kvalitní regionální a meziregionální propojení.

Nárůst negativního vlivu na životní prostředí a zhoršení bezpečnosti jsou příčinou nerovnoměrného růstu přepravy a zvyšující se disproporce s propustností přepravní sítě. Cílem ZÚR Plzeňského kraje v rámci této priority je přestavba a doplnění dopravní sítě tak, aby byly vytvořeny územní předpoklady pro další stabilizaci a udržitelný rozvoj tohoto regionu.

Příklady opatření vedoucí ke stabilizaci rozvoje dopravní infrastruktury lze jmenovat tyto (Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje, 2008):

- rozvoj regionálního okruhu;
- rozvoj železniční trati č. 180, 183 a 190;
- rozvoj územní vazby s Německem prostřednictvím přeložení a úpravy silnice I/26 s nově řešeným připojením na dálnici D5;
- zpřesnění návaznosti na vymezené koridory mezinárodních a nadregionálních dálkových a regionálních cyklotras.

10.2.3 Veřejně prospěšné stavby

Veřejně prospěšné stavby na území Plzeňského kraje jsou vymezovány na základě územních plánů velkých územních celků. Ty stavby, které již byly realizovány, nebo jejich záměr zanikne, jsou následně ze seznamu vypuštěny. Veřejně prospěšné stavby představují vymezené plochy a koridory a zahrnují i plochy a koridory souvisejících staveb a zařízení.

Jako konkrétní příklady těchto staveb v rámci Plzeňského kraje lze uvést následující (Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje, 2008):

- dálnice: D5/01 – Svojkovice, dálniční křižovatka;
- silnice I. třídy: SD20/08 - Nepomuk, obchvat; SD19/01 - Losiná (MÚK) Mimoúrovňová křižovatka s I/20 - Nezavětice – Nezvěstice – Žákava, přeložka;

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- železniční doprava: 183/01 - trať č. 183 - úsek Plzeň – Přeštice - zdvojkolejnění, směrové úpravy;
- zásobování elektřinou: E7 - výstavba transformace 110/22 kV Blovice;
- zásobování plynem: P06 - plynofikace Žďár - Ostrov u Stříbra - Kostelec – Nedražice;
- dálkovody: R2 - záměr výstavby skladovacích nádrží u přečerpávací stanice Benešovice a další.

10.2.4 Aktualizace č. 1 Zásad územního rozvoje Plzeňského kraje

V roce 2013 došlo v Plzeňském kraji k první aktualizaci ZÚR Plzeňského kraje. Tato aktualizace reflektuje aktuální požadavky územního rozvoje. Aktualizace č. 1 ZÚR Plzeňského kraje nevykazuje z hlediska koncepčního řešení zásadní negativní vliv na životní prostředí a přispívá k vytváření vhodných územních podmínek pro předcházení zjištěných rizik ovlivňujících potřeby současné generace obyvatel Plzeňského kraje i pro předcházení předpokládaných ohrožení podmínek života generací budoucích.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

11 Strategie regionálního rozvoje Plzeňského kraje

Ústředním dokumentem v oblasti regionálního rozvoje je Program rozvoje Plzeňského kraje, který byl schválen Zastupitelstvem Plzeňského kraje dne 18. června 2002. Program rozvoje kraje byl vypracován v souladu s podmínkami zákona č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje v platném znění. Pořizovatelem Programu rozvoje kraje byl Odbor regionálního rozvoje Krajského úřadu Plzeňského kraje a jeho zpracovatelem byla Regionální rozvojová agentura Plzeňského kraje o. p. s.

Program rozvoje Plzeňského kraje je střednědobým strategickým dokumentem, v němž jsou konkretizovány cíle a rozvojové aktivity. Pro dosažení těchto cílů jsou navržena opatření včetně jejich nositelů a zároveň je určen i způsob jejich realizace. Program rozvoje kraje využívá pro naplnění svých cílů finanční i nefinanční nástroje (např. politika, organizační opatření, legislativa apod.).

Program rozvoje kraje se skládá většinou ze třech částí:

- část analytická – identifikace problémových oblastí a příležitostí prostřednictvím objektivně zvolených ukazatelů;
- část strategická – determinace všech vhodných a potřebných změn vedoucích k úspěšnému rozvoji kraje po celé období platnosti programu rozvoje kraje;
- část implementační – stanovení hlavních úloh implementace a podmínek jejich realizace.

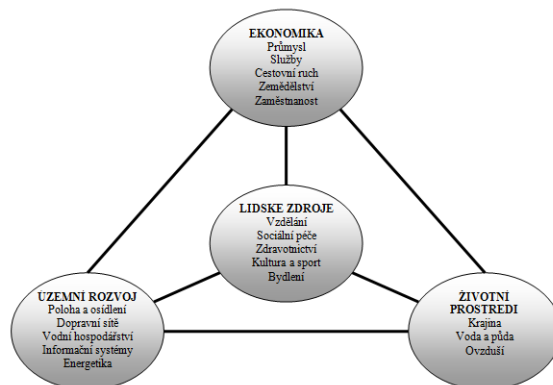
Program rozvoje Plzeňského kraje (2002) představuje komplexní sociálně-ekonomický rozvojový dokument, který funguje jako nástroj krajské samosprávy při rozhodování o dalším vývoji sociálního, ekonomického a kulturního rozvoje na území kraje. Legislativní rámec (zejména zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje a zákon 129/2000 Sb., o krajích) doporučuje vhodnou strukturu tohoto programu.

V rámci Programu rozvoje Plzeňského kraje (2002) byl stanoven globální cíl „Růst kvality života obyvatel“. Na základě vyhodnocení analytické části a vymezení globálního cílu byly vymezeny čtyři problémové okruhy:

- oblast ekonomické rozvoje
 - rozvoj podnikání;
 - rozvoj lidských zdrojů a další opatření v oblasti trhu práce;
 - výzkum a technologický vývoj;
 - rozvoj cestovního ruchu;
- oblast územního rozvoje
 - rozvoj dopravní infrastruktury;
 - zajištění dopravní obslužnosti;
- oblast lidských zdrojů a občanské vybavenosti
 - rozvoj tělovýchovných, mládežnických a sportovních aktivit;
 - rozvoj kultury a památkové péče;
 - rozvoj občanské vybavenosti;
 - rozvoj služeb sociální péče a sociální pomoci;
- oblast ochrany životního prostředí
 - zavádění opatření na ochranu životního prostředí;
 - realizace pozemkových úprav.

V následujícím schématu (obr. 40) lze pozorovat vztahy a obsah identifikovaných problémových oblastí.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 40: Struktura a obsah identifikovaných problémových okruhů Programu rozvoje kraje v roce 2002

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů dle Programu rozvoje Plzeňského kraje (2014)

K výše popsaným problémovým oblastem je přiřazen ještě problémový okruh Venkov, který je průřezovou oblastí, ve které jsou uplatňována navržená opatření z různých odvětvových problémových okruhů. Oblast venkova je v Plzeňském kraji velmi významná, neboť tvoří více než 4/5 rozlohy kraje, na níž žije přibližně 1/3 obyvatel.

Stanovený globální cíl spolu s identifikovanými problémovými oblastmi představuje základní rámec strategické části programu rozvoje kraje. Při zpracovávání strategické části je nutné respektovat sociální a územní hledisko, neboť poměrně podstatným specifickým Plzeňského kraje je jeho nerovnoměrná sídelní struktura. Z tohoto důvodu je vhodné rozdělit sídelní strukturu na tři typy: krajské město Plzeň, venkov a centra venkovského osídlení. Za centra venkovského osídlení na území Plzeňského kraje lze považovat sídla nad 2000 obyvatel až do úrovně okresních měst. Tato centra představují most mezi městem Plzní a venkovem. Venkov vytváří zázemí větších sídel. Město Plzeň pak představuje silné rozvojové centrum, které má podstatný vliv na své okolí (např. doprava, životní prostředí apod.). Celková strategie rozvoje kraje z roku 2002 je aplikována za předpokladu, že jsou využity všechny výhody všech tří typů urbanistické struktury, které se vzájemně doplňují. Pro jasnější představu výše uvedeného je vyobrazeno schéma celkové strategie z roku 2002 (obr. 41).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

globální cíl programu	RŮST KVALITY ŽIVOTA OBYVATEL					
odvětvové problémové okruhy	základní typy urbanistické struktury Plzeňského kraje			prvky akcelerace		
	Plzeň	centra venkovského osídlení	venkov = průřezový problémový okruh			
ekonomika	Specifický cíl programu: Ekonomický růst a zaměstnanost		Specifický cíl programu: Trvale udržitelný rozvoj venkova	inovace	informační společnost	učící se společnost
lidské zdroje	Specifický cíl programu: Kvalitní podmínky pro život, vzdělání a práci					
územní rozvoj	Specifický cíl programu: Stabilizace sídelní struktury rozvojem vybavenosti území					
životní prostředí	Specifický cíl programu: Zdravé životní prostředí					

Obr. 41: Schéma celkové strategie rozvoje kraje (2002)

Zdroj: Program rozvoje Plzeňského kraje (2002)

11.1 Příklady některých opatření pro zlepšení problémových oblastí

Aby byl naplněn globální cíl programu rozvoje kraje, jsou pro každou problémovou oblast navržena opatření, jejichž zavedením (realizací) by mělo dojít ke zlepšení identifikovaných problémových oblastí. Pro názornost jsou níže uvedena některá opatření:

- oblast ekonomického rozvoje – opatření: podpora malého, středního a inovačního podnikání prostřednictvím přístupu k finančním zdrojům, zdrojům informací, podpora poradenských činností apod.;
- oblast územního rozvoje – opatření: stabilizace sídelní struktury prostřednictvím racionálních investic do vybavenosti sídel v souladu s jejich funkcemi;
- oblast lidských zdrojů a občanské vybavenosti – opatření: rozvoj bydlení prostřednictvím podpory bytové výstavby pro všechny vrstvy obyvatelstva, zvýšení stávajícího bytového fondu;
- oblast ochrany životního prostředí – opatření: snížení úrovně zatížení prostředí emisemi a hlukem z dopravy a dalších komerčních aktivit (výroby);
- oblast venkova – opatření: zvyšování konkurenceschopnosti prostřednictvím stabilizace zemědělských a potravinářských podniků a zvýšení jejich odbytu.

11.2 Aktualizace Programu rozvoje kraje – 2008

Dne 2. září 2008 byl usnesením Zastupitelstva Plzeňského kraje č. 833/08 schválen koncepční dokument s názvem „Aktualizace Program rozvoje Plzeňského kraje“. Tento dokument je aktualizovanou verzí předcházejícího programu rozvoje z roku 2002. Globálním cílem rozvoje kraje je „Zvýšení kvality života obyvatel Plzeňského kraje“ a upřednostňuje především naplňování potřeb obyvatelstva. Specifické cíle aktualizované verze byly definovány následovně (Aktualizace Programu rozvoje Plzeňského kraje, 2008):

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- zajištění postavení Plzeňského kraje z pohledu jeho ekonomické výkonnosti v rámci České republiky;
- zkvalitnění podmínek pro život, práci a vzdělání;
- zlepšení technické vybavenosti sídel a jejich vazby;
- eliminace hlavních problémů a rizik spojených se životním prostředím.

Tyto specifické cíle vymezily stejné problémové okruhy, které byly identifikovány v předchozím programu rozvoje kraje: ekonomika, lidské zdroje, územní rozvoj, životní prostředí a venkov.

11.3 Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+

Na podzim roku 2013 probíhal proces další aktualizace Programu rozvoje Plzeňského kraje 2014+, jejíž podstatou je kromě jiného také příprava relevantních podkladů pro rozdělování finančních prostředků do území Plzeňského kraje z evropských fondů v programovém období Evropské unie 2014–2020. Do projednání programů rozvoje kraje jsou vždy zapojeni členové odborných pracovních skupin ustanovených na základě identifikovaných problémových oblastí. Tyto pracovní skupiny se skládají např. z některých členů Zastupitelstva Plzeňského kraje nebo zástupců významných institucí v rámci kraje, např. ZČU v Plzni, město Plzeň, Úřad práce, Sdružení města a obcí Plzeňského kraje a další). Zástupci v těchto pracovních skupinách byli nominováni z pozice svých funkcí proto, že mají dobré znalosti o Plzeňském kraji nejen z územního, ale také i z oborového/sectorového hlediska. V listopadu 2013 byl zpracován 1. návrh Programu rozvoje Plzeňského kraje 2014+, jehož součástí je analytická část, strategická část vč. návrhu globálního cíle „Zvýšení konkurenceschopnosti a atraktivity Plzeňského kraje efektivním a udržitelným rozvojem zdrojů“, strategických cílů a implementační část. Strategické cíle pro období 2014–2020 jsou navrženy následovně (Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+, 2013):

- zajištění dostatku kvalifikovaných pracovních sil;
- zlepšení dostupnosti a kvality veřejných služeb;
- zvýšení konkurenceschopnosti regionální ekonomiky;
- zlepšení fungování a vzhledu měst a obcí a jejich vztahů;
- zajištění funkčnosti a rozvoje dopravního systému kraje;
- zabezpečení příznivého životního prostředí pro obyvatele kraje.

Novým jevem v přípravě programu rozvoje kraje je vytvoření akčního plánu, což je samostatný dokument navrhuující priority rozvoje, které jsou obsahově vymezeny pro kratší časové období. Tento návrh programu rozvoje kraje bude projednáván v roce 2014 i širokou veřejností a poté vejde v platnost po schválení Zastupitelstvem Plzeňského kraje.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

12 Strukturální fondy Evropské unie na území Plzeňského kraje

12.1 Úvod do regionální politiky Evropské unie

Strukturální fondy a fondy soudržnosti Evropské unie (dále také EU) jsou nástrojem regionální politiky EU, která je rovněž označována jako politika hospodářské a sociální soudržnosti nebo kohezní politika. Cílem regionální politiky EU je podpora harmonického a udržitelného rozvoje ekonomických činností, vysoké úrovně zaměstnanosti, ochrany a zlepšování životního prostředí na území Evropského společenství. Regionální politika EU se orientuje na realizaci lisabonské strategie, což znamená, že je kladen důraz na udržitelný růst, inovace a konkurenceschopnost. Současně je uplatňován tzv. princip solidarity uvnitř EU, čímž by mělo docházet ke zvyšování kvality života obyvatel celé EU tím, že bohatší státy přispívají na rozvoj chudších států a regionů.

Strukturální fondy jsou určeny pro chudší nebo jinak znevýhodněné regiony a jsou čerpány v rámci několikaletých cyklů, tzv. programových období, a to na základě striktně vymezených cílů a priorit. V rámci programového období 2007–2013 bylo pro celou EU vymezeno 347 miliard EUR, které byly rozdělovány v rámci třech cílů regionální politiky:

- Cíl Konvergence
 - podpora hospodářského a sociálního rozvoje regionů na úrovni NUTS II s HDP na obyvatele nižším než 75 % průměru EU nebo státy, jejichž HND na obyvatele je nižší než 90 % průměru EU;
 - financovaný z ERDF, ESF i FS – celkem 283 mld. EUR;
 - v ČR všechny regiony soudržnosti kromě hlavního města Prahy.
- Cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost
 - podpora regionů na úrovni NUTS II nebo NUTS I, které přesahují limitní ukazatele pro Cíl Konvergence;
 - financovaný z ERDF a ESF – celkem 55 mld. EUR;
 - v ČR pouze Hl. město Praha.
- Cíl Evropská územní spolupráce
 - podpora přeshraniční spolupráce regionů na úrovni NUTS III nacházejících se podél všech vnitřních a některých vnějších pozemních hranic a všech regionů úrovně NUTS III podél námořních hranic, které jsou od sebe vzdáleny nejvýše 150 km;
 - financovány z ERDF – celkem 9 mld. EUR;
 - v ČR pod něj spadají všechny regiony.

V programovém období 2007–2013 bylo v rámci EU možné využít dva strukturální fondy a fond soudržnosti:

- Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF)
 - objemem peněžních prostředků největší ze strukturálních fondů;
 - určen pro všechny tři cíle regionální politiky pro období 2007–2013;
 - zaměřuje se na modernizaci a posilování hospodářství – široký záběr, zasahuje do mnoha oblastí;
 - podporovány jsou především investiční (infrastrukturní projekty).
- Evropský sociální fond (ESF)
 - podporuje aktivity v oblastech zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů;

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- svých cílů dosahuje například posilováním sociálních programů členských států,
- pomáháním rizikovým skupinám obyvatel, podporou rovných příležitostí na trhu práce a zlepšováním mobility pracovních sil v rámci EU;
- podporuje především neinvestiční (neinfrastrukturní) projekty.
- Fond soudržnosti (kohezní fond)
 - určený na podporu rozvoje chudších států nikoliv regionů;
 - podporuje investiční (infrastrukturní) projekty většího rozsahu se zaměřením na dopravní infrastrukturu, ochranu životního prostředí, oblast energetické účinnosti a obnovitelných zdrojů energie;
 - pro státy jejich HDP nepřekročí 90 % průměru EU + musí mít konvergenční program (program hospodářského sblížení).

12.2 Operační programy na území České republiky v programovém období 2007–2013

Pro programové období 2007–2013 bylo v rámci ČR ustanoveno celkem 26 operačních programů (dále také OP). Tyto operační programy jsou rozděleny mezi tři cíle regionální politiky (tab. 20). Celková částka k rozdělení v rámci tohoto období je 26,7 miliard EUR (cca 740 miliard CZK), což představuje přibližně 75 % ročního státního rozpočtu.

Tab. 20: Celkový přehled operačních programů na území ČR

Programy pro Cíl Konvergence		Programy pro Cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost	Programy pro Cíl Evropská územní spolupráce
Tematické operační programy	Regionální operační programy		
OP Doprava	ROP NUTS II Severozápad	OP Praha – Konkurenceschopnost	OP Přeshraniční spolupráce ČR-Bavorsko
OP Životní prostředí	ROP NUTS II Moravskoslezsko	OP Praha - Adaptabilita	OP Přeshraniční spolupráce ČR-Polsko
OP Podnikání a inovace	ROP NUTS II Jihovýchod		OP Přeshraniční spolupráce ČR-Rakouská republika
OP Výzkum a vývoj pro inovace	ROP NUTS II Severovýchod		OP Přeshraniční spolupráce ČR-Sasko
OP Lidské zdroje a zaměstnanost	ROP NUTS II Střední Morava		OP Přeshraniční spolupráce ČR-Slovensko
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost	ROP NUTS II Jihozápad		OP Mezuregionální spolupráce
Integrovaný operační program	ROP NUTS II Střední Čechy		OP Nadnárodní spolupráce
OP Technická pomoc			Síťový operační program ESPON

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

			Síťový operační program INTERACT II
--	--	--	-------------------------------------

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů Ministerstva pro místní rozvoj ČR (2014)

Na území Plzeňského kraje bylo v tomto období možné čerpat dotační prostředky v rámci tematických operačních programů (kromě OP Technická pomoc), regionálních operačních programů (ROP NUTS II Jihozápad) a operačních programů pro Cíl Evropská územní spolupráce (OP Přeshraniční spolupráce ČR-Bavorsko a další nadnárodní programy).

12.3 Čerpání finančních prostředků ze strukturálních fondů na území Plzeňského kraje

Pro potřeby tohoto studijního textu budou na následujících stránkách blíže specifikovány dva operační programy, které se velkým dílem podílely na rozvoji Plzeňského kraje v programovém období 2007–2013. Jedná se o OP Přeshraniční spolupráce ČR – Svobodný stát Bavorsko 2007–2013 a ROP NUTS II Jihozápad 2007–2013.

12.3.1 OP Přeshraniční spolupráce ČR – Svobodný stát Bavorsko 2007–2013

Strategickým cílem Programu Cíl 3 je další rozvoj česko-bavorského příhraničí jako společného a perspektivního životního, přírodního a hospodářského prostoru, posílení konkurenceschopnosti česko-bavorského příhraniční oblasti a zlepšení udržitelnosti životních podmínek pro její obyvatele. K dosažení tohoto strategického cíle jsou formulovány dva specifické cíle:

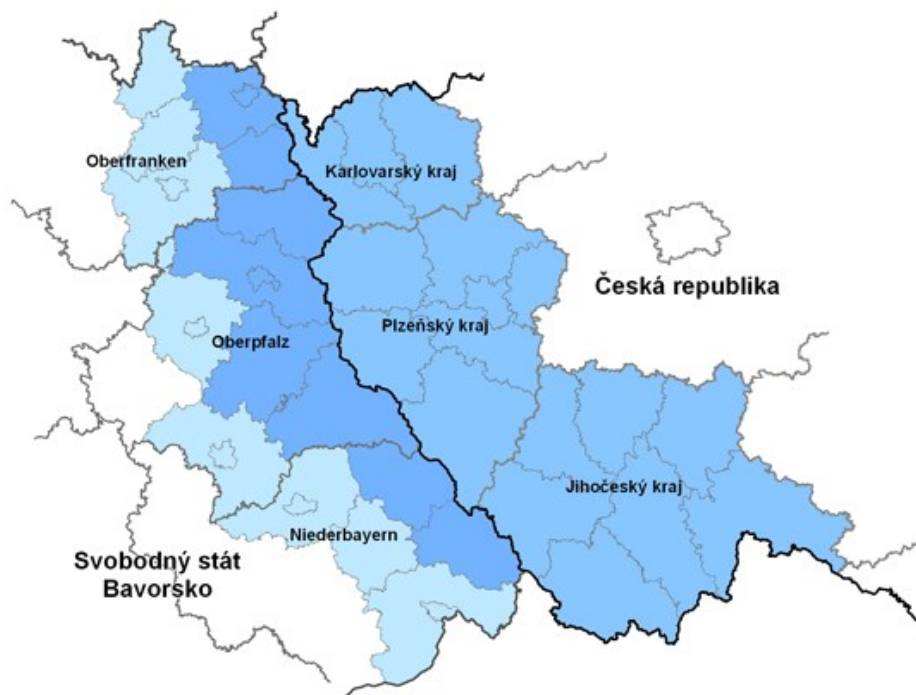
- zajištění trvale udržitelného hospodářského a sociálního rozvoje česko-bavorské příhraniční oblasti;
- vytvoření základních předpokladů trvale udržitelného rozvoje česko-bavorské příhraniční oblasti (Programový dokument, 2007).

Specifikem všech programů přeshraniční spolupráce je to, že projekt se musí skládat minimálně ze dvou projektových partnerů z dotačního území (obr. 42), přičemž alespoň jeden musí být z České republiky a alespoň jeden musí být ze Svobodného státu Bavorsko. V programovém období 2007 – 2013 musí být dále v rámci jednotlivých projektů splněny minimálně dvě ze čtyř kritérií přeshraniční spolupráce: společná příprava, společná realizace, společné financování a společný personál. Obecně je vymezeno, že způsobilými žadateli v tomto operačním programu jsou subjekty neziskového a veřejnoprávního charakteru.

Tento operační program se dělí v tomto programovém období pouze na dvě prioritní osy:

- hospodářský rozvoj, lidské zdroje a sítě – podpora pro projekty z oblasti hospodářské spolupráce a rozvoje ekonomického prostoru, cestovního ruchu, volného času a rekreace, profesního vzdělávání a trhu práce, výchovy a všeobecného vzdělávání, vědy, výzkumu, kultury, zdravotnictví a sociální péče, civilní ochrany a ochrany před katastrofami, sítí a technické pomoci;
- územní rozvoj a rozvoj v oblasti životního prostředí – podpora pro projekty z oblasti životního prostředí a ochrany přírody, územního plánování a rozvoje venkovského prostoru, dopravy, výstavby a zlepšení přeshraničních komunikačních systémů a technologií (Programový dokument, 2007).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 42: Dotační území Programu přeshraniční spolupráce Cíl 3 Česká republika – Svobodný stát Bavorsko 2007–2013

Zdroj: Centrum pro regionální rozvoj ČR (2013)

Dotační podpora z Evropského fondu pro regionální rozvoj, z něhož je spolufinancován Program přeshraniční spolupráce Cíl 3 Česká republika – Svobodný stát Bavorsko 2007 – 2013, je žadatelům poskytována ve dvou prioritních osách. Z Evropského fondu pro regionální rozvoj bylo na Program přeshraniční spolupráce Cíl 3 ČR – Bavorsko 2007 – 2013 alokováno celkem 115 510 449 EUR (pro české i bavorské dotační území).

12.3.2 Implementace programu

Řídícím orgánem programu je Bavorské státní ministerstvo hospodářství a médií, energie a technologie. Národním orgánem programu je Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Všeobecnou podporu činností v rámci fungování programu vykonává Jednotný technický sekretariát se sídlem v bavorském Bayreuthu. Rozhodující úlohu v programu má především Monitorovací výbor, který je zřízen Řídícím orgánem a je složen z českých a bavorských členů. Funkci kontrolora, který dohlíží na správnost využití prostředků a shodu s národními pravidly a pravidly EU v rámci projektů, plní Centrum pro regionální rozvoj. Práci přímo v dotačním území provádějí tzv. místa zpracovávající žádost, kterými jsou v ČR jednotlivé krajské úřady a v Bavorsku příslušné zemské vlády. Dispoziční fondy spravují euroregiony.

12.3.3 Stav čerpání dotačních prostředků programu k 31. 10. 2013

Od roku 2007 bylo do Programu přeshraniční spolupráce Cíl 3 Česká republika – Svobodný stát Bavorsko 2007–2013 předloženo na obou stranách hranice celkem 351 projektových žádostí. Monitorovací výbor programu následně schválil z celkového počtu předložených projektových žádostí k realizaci 255 projektů (tab. 21).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ
Tab. 21: Údaje o projektech Programu přeshraniční spolupráce Cíl 3 Česká republika – Svobodný stát Bavorsko 2007–2013

Prioritní osa / Oblast podpory	Podané žádosti o podporu	Zamítnuté / stažené projekty	Projednávané / pozastavené projekty	Schválené projekty		Finančně ukončené projekty	
				počet	mil. EUR	počet	mil. EUR
				od zač. období	od zač. období	aktuální stav	od zač. období
1	227	40	9	178	70,3	91	25,9
2	124	35	12	77	41,0	32	15,2
CELKEM	351	75	21	255	111,3	123	41,1

Zdroj: měsíční monitorovací zpráva MMR ČR – září 2013, vlastní zpracování (2013)

Z celkové alokace programu 115 510 449 EUR bylo k 31. 10. 2013 vyčerpáno (zasmluvněno nebo proplaceno) již 111 272 496 EUR z Evropského fondu pro regionální rozvoj. Z celkové výše prostředků programu připadajících na bavorské projektové partnery 60 472 850 EUR bylo k 31. 10. 2013 vyčerpáno (zasmluvněno nebo proplaceno) již 59 508 864,7 EUR. Z celkové výše prostředků programu připadajících na české projektové partnery 53 037 599 EUR bylo k 31. 10. 2013 vyčerpáno (zasmluvněno nebo proplaceno) již 51 763 649,73 EUR (tab. 22 a obr. 43).

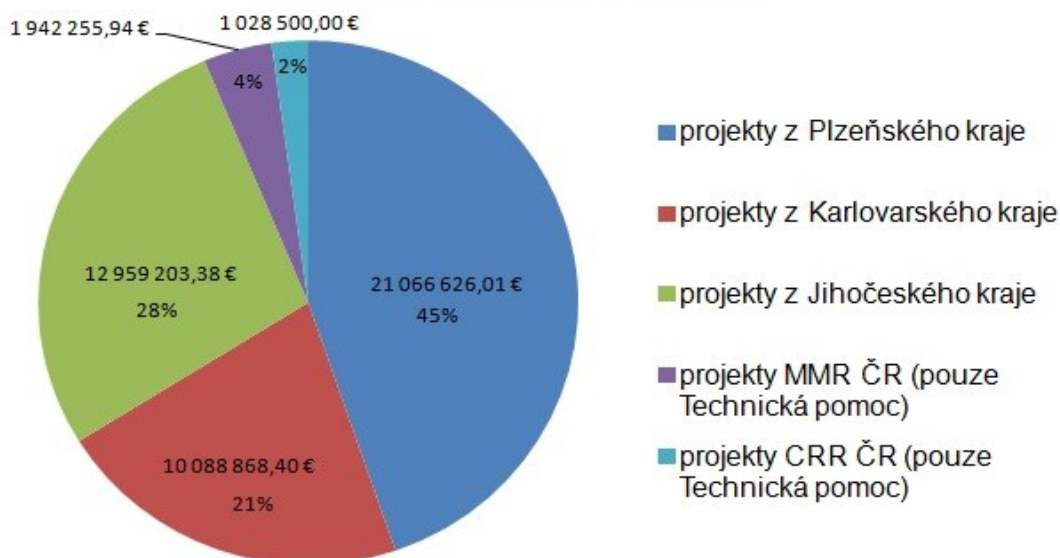
Tab. 22: Čerpání Programu přeshraniční spolupráce Cíl 3 Česká republika – Svobodný stát Bavorsko 2007 – 2013 k 31. 10. 2013

Alokace programu	Celková alokace podpory 2007 – 2013 v EUR	Vyčerpané (zasmluvněné nebo proplacené) prostředky k 31. 10. 2013 v EUR
Bavorská část programu	60 472 850,00	59 508 846,70
Česká část programu	55 037 599,00	51 763 649,73
CELKEM	115 510 449,00	111 272 496,43

Zdroj: měsíční monitorovací zpráva MMR ČR – září 2013, vlastní zpracování (2013)

Z celkového počtu 255 schválených projektů je v české části dotačního území realizováno 130 projektů žadateli z území Plzeňského kraje, 67 projektů žadateli z Jihočeského kraje a 53 projektů žadateli z Karlovarského kraje. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR realizuje 4 projekty a 1 projekt Centrum pro regionální rozvoj ČR (ve všech případech se jedná pouze o projekty technické pomoci).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 43: Vyčerpané (zasmluvněné nebo proplacené) prostředky ERDF Programu přeshraniční spolupráce Cíl 3 Česká republika – Svobodný stát Bavorsko 2007–2013 v české části dotačního území k 31. 10. 2013

Zdroj: databanka Programu Přeshraniční spolupráce Cíl 3 Česká republika – Svobodný Stát Bavorsko 2007–2013, stav k 31. 10. 2013, vlastní zpracování (2014)

Poznámka: graf neobsahuje údaje za projekty z dispozičních fondů.

12.3.3.4 Příklady realizovaných projektů v rámci Programu přeshraniční spolupráce Cíl 3 ČR – Bavorsko 2007 – 2013

Rozvoj turistické infrastruktury v oblasti Dračího jezera

Cílem tohoto projektu bylo zvýšení atraktivity území pro návštěvníky prostřednictvím doplňujících opatření v oblasti infrastruktury cestovního ruchu ve spádových obcích oblasti Dračího jezera (obr. 44). V rámci tohoto projektu bylo např. vystavěno téměř 17 kilometrů cyklostezek, byla vytvořena 1 020 metrů dlouhá turistická a poutní cesta nebo byla zhotovena naučná stezka a cyklotrasa „Babylon a okolí“. Celkové náklady projektu činily cca 4,5 mil. EUR a výše dotace byla 3,5 mil. EUR. Partnery projektu bylo město Furth im Wald, městys Všeruby a Svazek obcí Domažlicko.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 44: Dračí jezero

Zdroj: www.vseruby.eu (2014)

Odmalička

Cílem projektu je prostřednictvím přeshraničních setkání dětí předškolního věku a získáváním prvních znalostí jazyka sousední země již v předškolním věku, přispět k odbourání kulturní a jazykové bariéry v česko-bavorském pohraničí. Jednotlivé výstupy projektu jsou např. vyvinutí metody jazykové animace speciálně pro předškolní oblast, vzdělávání jazykových animátorů pro předškolní oblast, zprostředkování, organizaci a financování jazykových animací v českých a německých mateřských školách. Projekt byl připraven Koordinačním centrem česko-německých výměn mládeže Tandem a jeho celkové náklady činily 210 tis. EUR, přičemž výše přidělené dotace byla 156 tis. EUR.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 45: Projekt „Odmalička“

Zdroj: www.odmalicka.info (2014)

12.3.4 Dispoziční fondy

Součástí Programu přeshraniční spolupráce Cíl 3 ČR – Svobodný stát Bavorsko 2007 – 2013 jsou na území Plzeňského kraje také tzv. dispoziční fondy neboli fondy malých projektů. Tento fondový přístup je účinným mechanismem k podpoře akcí malého rozsahu a umožňuje flexibilní využívání prostředků na podporu rozpočtově malých, ale z hlediska významu velmi přínosných projektů pro navazování a rozšiřování kontaktů mezi partnery z obou částí hranice. V rámci dispozičních fondů je možné podporovat projekty s celkovými náklady do 25 tis. EUR, které přispívají k rozvoji a zvýšení spolupráce mezi sousedními regiony na obou stranách hranice s výhledem na společné zlepšení kulturního, vzdělávacího a společensko-hospodářského rozvoje, životních podmínek a pokračujících kontaktů. Konkrétně je možné tedy podporovat jak neinvestiční aktivity (projekty people-to-people např. v oblasti kulturní výměny, místní demokracie, lidských zdrojů, hospodářského rozvoje, cestovního ruchu), tak investiční akce menšího rozsahu (malé investiční projekty týkající se např. životního prostředí, značení a vybavení turistických stezek, informačního značení, obnovy a výstavby malých památek). Výše dotace z Evropského fondu pro regionální rozvoj může být na jednotlivé projekty až 85 %.

Na území Plzeňského kraje se konkrétně jedná o Dispoziční fond v regionu Šumava a Dispoziční fond v regionu Egrensis. Dotačním územím Dispozičního fondu pro region Šumava je v ČR celý Jihočeský kraj a celý Plzeňský kraj kromě okresu Tachov. V rámci tohoto dispozičního fondu je částka ERDF k rozdělení mezi žadatele v období 2007–2013 celkem 2,95 mil. EUR. Dispoziční fond pro region Šumava byl na české straně vyhlášen 6. června 2008.

V Dispozičním fondu pro region Egrensis jsou v ČR dotačním územím okresy Karlovy Vary, Sokolov a Cheb v Karlovarském kraji a v Plzeňském kraji pouze okres Tachov. V rámci tohoto fondu je částka ERDF k rozdělení mezi žadatele v období 2007–2013 celkem 1,73 mil. EUR. Dispoziční fond pro region Egrensis byl na české straně vyhlášen 19. června 2008.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

12.3.5 Aktuální stav čerpání Dispozičních fondů programu k 31. 10. 2013 v českém dotačním území

V rámci Dispozičního fondu pro region Šumava bylo již ukončeno 12 výzev pro předkládání projektových žádostí. V rámci těchto výzev bylo v českém dotačním území předloženo celkem 746 projektových žádostí (z toho 123 tzv. malých investičních projektů – MIP). Na jednáních Regionálního řídicího výboru bylo následně z celkového počtu předložených projektových žádostí schváleno k realizaci 599 projektů. Z celkové alokace české části dispozičního fondu 2 944 474 EUR bylo za 1.–12. výzvu vyčerpáno (zasmluvněno nebo proplaceno) již 2 859 359 EUR z ERDF. Pro rok 2014 zbývá k rozdělení cca 85 000 EUR alokace plus případné úspory z již ukončených a vyúčtovaných projektů.

V rámci Dispozičního fondu pro region Egrensis bylo již ukončeno 19 výzev pro předkládání projektových žádostí. V rámci těchto výzev bylo v českém dotačním území předloženo více než 240 projektových žádostí. Na jednání Regionálního řídicího výboru bylo následně z celkového počtu předložených projektových žádostí schváleno k realizaci 218 projektů a 5 náhradních projektů. Celková alokace české části dispozičního fondu 1 733 722 EUR z ERDF byla již zcela zasmluvněna. Pro rok 2014 budou k rozdělení pouze prostředky z případných úspor již ukončených a vyúčtovaných projektů.

12.4 ROP NUTS II Jihozápad 2007–2013

Základním cílem ROP NUTS II Jihozápad je zvýšení konkurenceschopnosti a atraktivity regionu v zájmu dlouhodobě udržitelného zvyšování kvality života obyvatel. Tento program je jedním ze sedmi regionálních operačních programů, které na území České republiky slouží k podpoře hospodářského a sociálního rozvoje. Tento regionální operační program je financován z Evropského fondu pro regionální rozvoj a celková alokace programu je 619,65 milionů EUR (cca více jak 17 miliard CZK). Tento program byl schválen Evropskou komisí dne 3. prosince 2007 a je určen pro projekty z Plzeňského a Jihočeského kraje. Způsobilými žadateli v rámci tohoto operačního programu mohou být regiony, města a obce, sdružení obcí, zřizované a zakládané organizace kraje a obcemi, církevní organizace, podnikatelské subjekty atd. Výše dotace z tohoto programu se v rámci tohoto období pohybovala v rozmezí 36 – 92,55 % z celkových způsobilých výdajů projektu. Celková finanční alokace programu je rozdělena do jednotlivých prioritních os tak, aby program reflektoval skutečné potřeby pro všestranný rozvoj v regionu.

V rámci tohoto programu jsou vymezeny čtyři prioritní osy, které jej rozdělují na logické celky. Jednotlivé prioritní osy se dále dělí na oblasti podpory, jež konkretizují prioritní osy a určují, jaké typy projektů mohou být v příslušné prioritní ose podporovány (Regionální operační program NUTS II Jihozápad na období 2007-2013, 2007):

Prioritní osa 1 – Dostupnost center

Cílem této prioritní osy je zlepšení dopravní situace v regionu Jihozápad. Tento hlavní cíl je naplňován prostřednictvím 5 specifických cílů:

- modernizace regionální silniční sítě;
- rozvoj infrastruktury pro veřejnou dopravu;
- modernizace vozového parku veřejné dopravy;
- rozvoj regionálních letišť;
- rozvoj místních komunikací.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Projekty, které lze realizovat v rámci této prioritní osy jsou např. výstavba, rekonstrukce a modernizace silnic II. a III. třídy, odstraňování bodových závad na silnicích II. a III. třídy a místních komunikacích, výstavba a modernizace parkovišť pro přestup na veřejnou dopravu, podpora pořízení vozidel veřejné dopravy, podpora přeměny autobusů na ekologický pohon, dopravní terminály, železniční stanice, zastávky, IS, výstavba, rekonstrukce a modernizace infrastruktury veřejných regionálních letišť a další.

Prioritní osa 2 – Stabilizace a rozvoj měst a obcí

Cílem této prioritní osy je rozvoj měst a obcí včetně nezbytné infrastruktury. Pro naplnění tohoto cíle je nutné splnit následujících 6 specifických cílů:

- integrované projekty rozvojových center;
- rozvojové projekty spádových center;
- revitalizace částí měst a obcí;
- rozvoj infrastruktury základního, středního a vyššího odborného školství;
- rozvoj infrastruktury pro sociální integraci;
- rozvoj zdravotnické péče.

Projekty, které lze realizovat v rámci této prioritní osy jsou např. budování zdravotní sociální a vzdělávací infrastruktury, přípravu rozvojových území pro podnikání a služby, revitalizaci center měst, památkových zón, zanedbaných areálů a ploch, výstavbu, rekonstrukci a vybavení objektů občanské vybavenosti, objektů pro kulturní a komunitní život apod.

Prioritní osa 3 – Rozvoj cestovního ruchu

Cílem této prioritní osy je zlepšení využití potenciálu území a posílení ekonomického významu udržitelného cestovního ruchu. Tento cíl je naplňován prostřednictvím 3 specifických cílů:

- rozvoj infrastruktury cestovního ruchu;
- revitalizace památek a využití kulturního dědictví v cestovním ruchu;
- revitalizace částí měst a obcí;
- rozvoj služeb cestovního ruchu, marketingu a produktů cestovního ruchu.

Projekty, které lze realizovat v rámci této prioritní osy jsou např. výstavba a rekonstrukce turistických cest, rekonstrukce, modernizace a rozvoj ubytovacích kapacit, oprava a rekonstrukce památek, včetně aktivit pro nové využití v oblasti cestovního ruchu a kultury, zavádění ICT v oblasti řízení a propagace apod.

Prioritní osa 4 – Technická pomoc

Cílem této prioritní osy je zajištění finanční potřeby na realizaci programu ROP Jihozápad – to znamená aktivit spojených s řízením programu. Tato prioritní osa obsahuje 2 specifické cíle:

- podpora řídicích, implementačních a kontrolních úkolů řídicího orgánu;
- podpora zvyšování absorpční kapacity v regionu.

Finanční prostředky z této prioritní osy jsou učeny např. na platy pracovníků zapojených do řízení ROP NUTS II Jihozápad, zpracování studií a analýz, propagaci programu, poskytování informací, poskytování asistence a metodické pomoci potenciálním předkladatelům projektů, příprava a realizace projektů vzdělávacích programů apod.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

12.4.1 Implementace programu

Nejvyšším orgánem tohoto programu je Regionální rada, která se skládá z několika orgánů, které společně zajišťují řízení, realizaci a kontrolu čerpání dotací. Regionální rada je složena z těchto orgánů:

- předseda Regionální rady – působí jako statutární orgán Regionální rady;
- výbor Regionální rady – je složen z 8 zástupců Plzeňského a z 8 zástupců Jihočeského kraje;
- úřad Regionální rady – výkonný orgán Regionální rady.

Regionální rada řídí Regionální operační program ROP NUTS II Jihozápad na základě zákona č. 248/2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje. Hospodaření Regionální rady se řídí zákonem č. 250/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů.

Kontrolní funkci ve vztahu k implementaci plní Monitorovací výbor, který je složen z 25 zástupců různých subjektů (řídící orgán programu, státní správa, samospráva, NNO a další regionální partneři).

12.4.2 Stav čerpání programu k 30. 9. 2013

Od začátku realizace tohoto programu bylo podáno 2829 žádostí o podporu, z čehož u cca 26 % podaných žádostí bylo rozhodnuto o přidělení dotace a následně s nimi byla podepsána smlouva o realizaci projektu.

Tab. 23: Údaje o projektech ROP NUTS II Jihozápad 2007–2013

Prioritní osa / Oblast podpory	Podané žádosti o podporu		Projekty s podepsanou Smlouvou	
	počet		počet	
	od zač. období		od zač. období	
1	747		205	
2	1022		245	
3	1042		280	
4	18		14	
CELKEM	2829		744	

Zdroj: zpráva o realizaci ROP NUTS II Jihozápad (2013)

12.4.3 Příklady realizovaných projektů v rámci ROP NUTS II Jihozápad 2007–2013

Rekonstrukce terasových zahrad zámku Zbiroh

Cílem tohoto projektu byla rekonstrukce kamenných terasových zahrad (obr. 46) nacházejících se na jižní straně zámku Zbiroh. Tato rekonstrukce navazovala na předchozí rekonstrukci objektu zámku, která umožnila zpřístupnění zámku veřejnosti a využívat jej k dalším účelům pro např. kongresovou turistiku, konání různých společenských a kulturních akcí apod. Rekonstrukce zahrad probíhala od května 2009 do prosince 2010 a byla podpořena částkou 22,4 mil. Kč (celkové náklady projektu byly 25,8 mil. Kč). Projekt byl realizován společností Chateau Zbiroh s.r.o.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

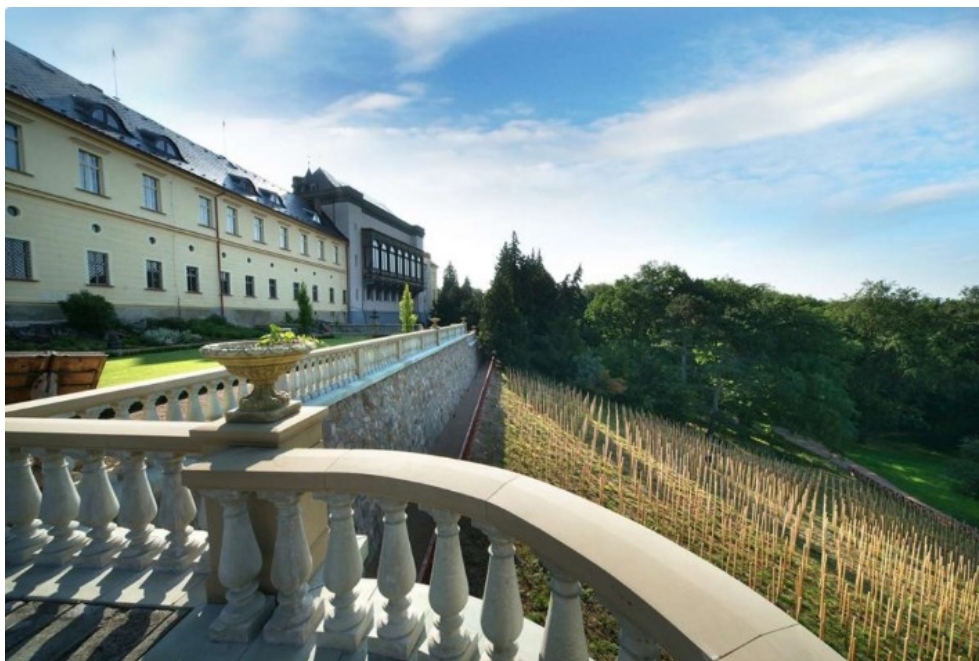

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 46: Rekonstrukce terasových zahrad zámku Zbiroh

Zdroj: archiv ROP NUTS II Jihozápad 2007–2013 (2014)

12.5 Dotační programy Plzeňského kraje

Kromě prostředků ze strukturálních fondů Evropské unie lze rovněž realizovat projekty, které jsou podporovány v rámci krajských dotačních programů Plzeňského kraje. Každý rok průběžně vyhlašuje Rada Plzeňského kraje nové dotační programy, které by měly sloužit výhradně k podpoře veřejně prospěšných projektů. Přehled aktuálně vyhlášených dotačních programů lze sledovat na Dotačním portálu Plzeňského kraje, který je dostupný na webové adrese: <http://dotace.plzensky-kraj.cz/>. V posledních několika letech se nejvíce oblíbeným stal dotační titul „Program stabilizace a obnovy venkova Plzeňského kraje“.

12.5.1 Program stabilizace a obnovy venkova Plzeňského kraje 2014

Tento dotační program je vyhlašován každoročně již od roku 2005 a postupem času se stal díky své zjednodušené administrativě jedním z nejoblíbenějších dotačních titulů mezi žadateli, kterými jsou zejména obce Plzeňského kraje. Obecným cílem tohoto programu je zvyšování kvality života obyvatel Plzeňského kraje (tento cíl vychází ze základní strategické vize Programu rozvoje Plzeňského kraje). V rámci dotačního titulu „Projekty obcí“ lze žádat o podporu ve výši 100 – 300 tis. Kč a výše dotace nesmí přesáhnout více než 60 % celkových nákladů projektu. V roce 2014 bylo možné žádat o podporu v následujících oblastech podpory: venkovská zástavba a občanská vybavenost, místní komunikace, technická infrastruktura, ekologické projekty či veřejná prostranství ve smyslu § 34 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích. V dotačním titulu „Územní plány“ měly obce Plzeňského kraje možnost získat finanční podporu do výše 200 tis. Kč na zpracování územního plánu a na zpracování vyhodnocení vlivů ÚP na udržitelný rozvoj území. Celkový rozpočet určený k realizaci projektů obcí v roce 2014 činil 50. mil Kč. Pro představu, jaké typy projektů lze v rámci tohoto programu podpořit, lze uvést např. opravu Základní školy v Dlouhé vsi (obr. 47),

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

vybavení pro rozvoj turistiky v Mikroregionu Radyně (obr. 48) či oprava místní komunikace Ostrovec – Lhotka (obr. 49).

Obr. 47: Oprava Základní školy v Dlouhé vsi

Zdroj: archiv Odboru regionálního rozvoje Plzeňského kraje (2014)

Obr. 48: Vybavení pro rozvoj turistiky v Mikroregionu Radyně

Zdroj: archiv Odboru regionálního rozvoje Plzeňského kraje (2014)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

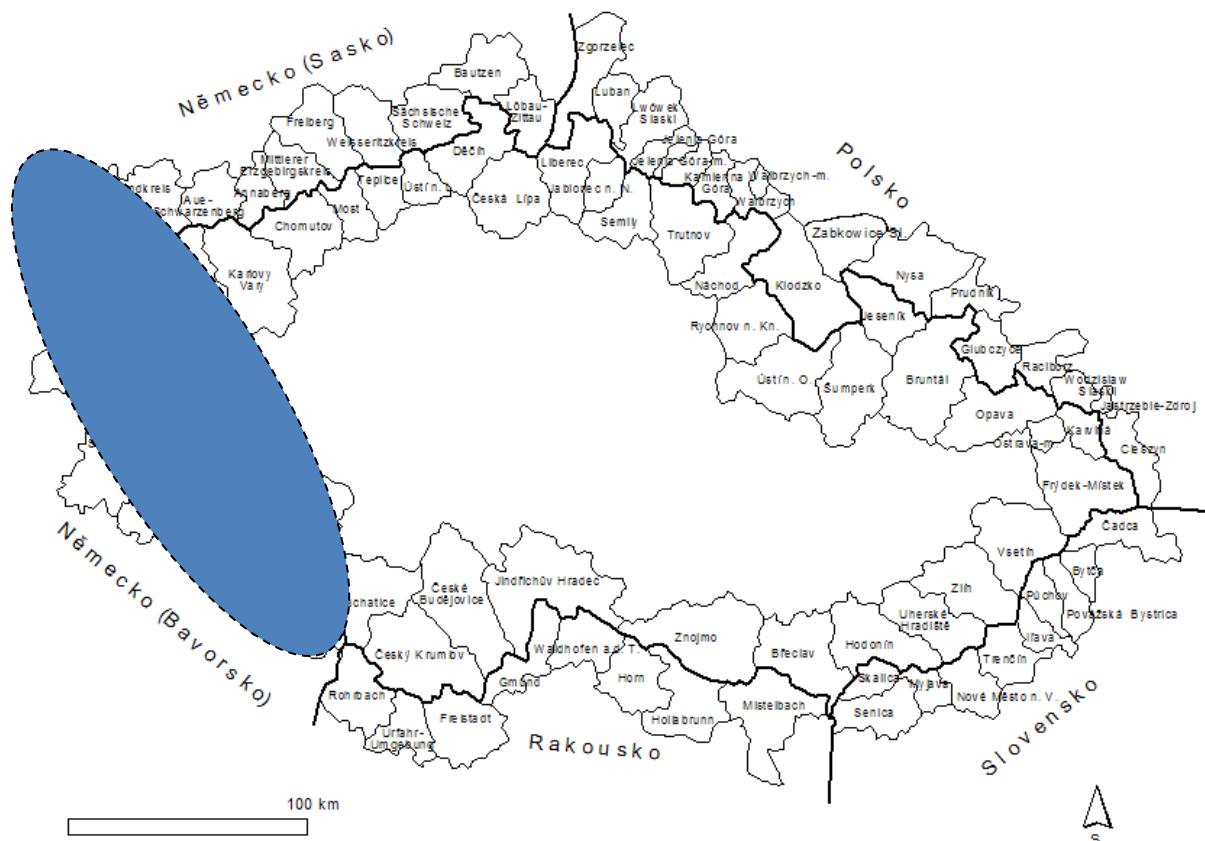

Obr. 49: Oprava místní komunikace Ostrovec – Lhotka

Zdroj: archiv Odboru regionálního rozvoje Plzeňského kraje (2014)

13 Přeshraniční spolupráce a přeshraniční rozvoj na území Plzeňského kraje

13.1 Vliv funkce hranice na příhraniční region (Česká republika - Bavorsko)

Obr. 50: Vymezení česko-bavorského pohraničí

Zdroj: vlastní zpracování

13.1.1 Historie česko-bavorského pohraničí po 2. světové válce

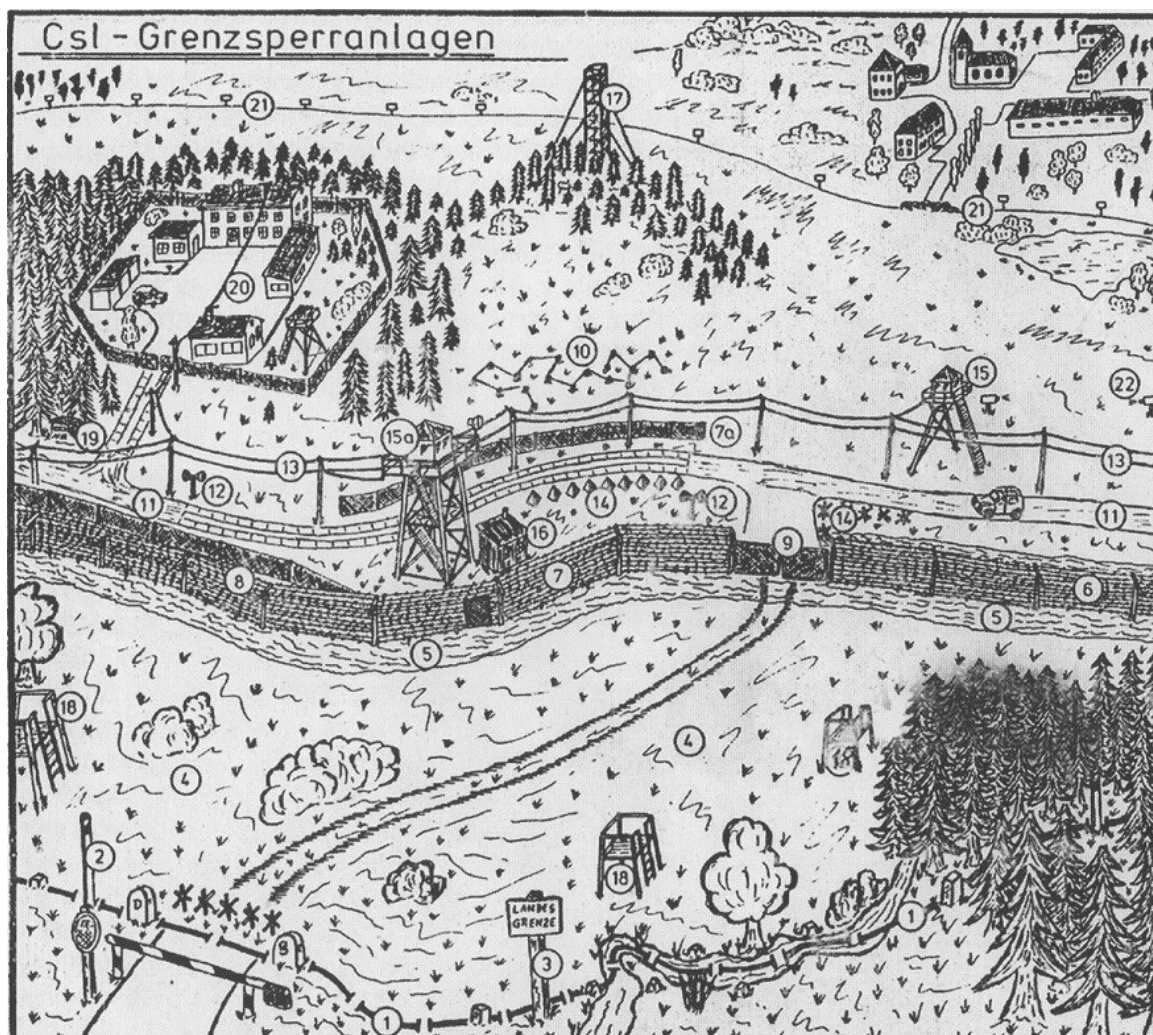
V letech 1945-47 po skončení 2. sv. války došlo k odsunu německy mluvících obyvatel, což znamenalo v oblasti razantní snížení počtu obyvatel. Nastolením „železné opony“ se prohloubila vojenská funkce hranice, státní hranice byla střežena k „ochraně vlastní suverenity“. Negativními dopady jsou likvidace sídel, komunikací, nízká hustota obyvatelstva, snižování životní úrovně. „Železná opona“ je označení pro neprostupnou hranici mezi západním a východním blokem v době studené války. Nacházela se na západní hranici NDR, Československa, Maďarska, ale i Rumunska a Bulharska. „Od Štětína na Baltu po Terst na Jadranu byla napříč celým kontinentem spuštěna železná opona“ (Sir Winston Churchill, Fulton 1946).

Česko-bavorská hranice byla nejstřeženější hranice v Evropě, na 356 km bylo 5 brigád pohraniční stráže (Cheb, Planá, Poběžovice, Sušice, Volary), hranice byla zajištěna jedno - až dvouřadým plotem z ostnatého drátu v délce 301,4 km (do roku 1965 byl plot pod elektrickým proudem, následně zde byla instalována tzv. signální stěna), 264 ocelovými

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

hlídkovými věžemi, 51 dřevěnými hlídkovými věžemi a 64 pozemními pozorovatelnami (dle záznamů Bavorská pohraniční policie z roku 1989). Podél hranice bylo vymezeno zakázané pásmo (0–2 km, bez obyvatel), dále kontrolované hraniční pásmo (2–5 km, místy až 12 km).

Železná opona oddělovala 2 různé světy, na české straně došlo k zániku obcí (40 Domažlicko, 20 Tachovsko), přestala zde existovat hospodářská činnost (průmysl, turistický ruch), do 8 km ve vnitrozemí byly odstraněny orientační tabulky.

Obr. 51: Plánek hraničních uzávěr na česko-bavorské hranici pro informaci německých turistů

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Plánek hraničních uzávěr na čs. hranici pro informaci německých turistů

Vysvětlivky: 1. st. hranice, 2. hran. sloupek SRN, 3. tabule s nápisem „Zemská hranice,“ 4. územní pruh až několik km široký, 5. zoráný pás na odkrytí stop, 6. signální stěna, 7. branka pro pěší, 8. druhá řada stěny, 9. vrata pro auta, 10. nášlapná drátěná uzávěra, 11. cesta při stěně, 12. světlomety, 13. hraniční signální vedení, 14. překážky v podobě ježků, 15. hlídková věž, 16. přístřešek pro hlídku, 17. vzdušná hláska, 18. poplachová stanoviště, 19. hliněný bunkr, 20. objekty PS s ohrazením, 21. začátek hraničního pásma, 22. světelné zabezpečovací zařízení

Zdroj: dle nepublikovaných záznamů bavorské pohraniční policie z roku 1989

Po sametové revoluci v roce 1989 se hranice otevírá, vstupem do Evropské unie v roce 2004 končí na hranici celní kontrola, vstupem do Schengenského prostoru v roce 2007 končí na hranici i pasová kontrola. Hranici lze překročit kdykoliv a kdekoliv.

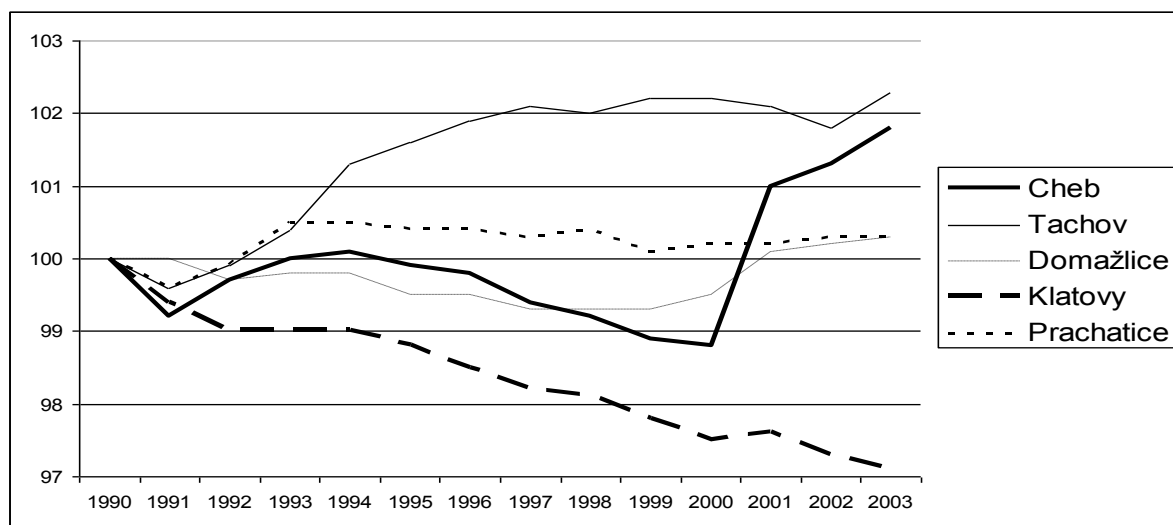
V relativně velmi krátké době se nachází česko-bavorský příhraniční region již v třetím režimu fungování, který je závislý na funkci hranice (linie oddělující různé politicko-ekonomické systémy – asymetrická hranice). Od funkce bariérové (před rokem 1990), přes funkci kontaktní (1990–2004), až postupně po faktickou likvidaci hranice (2007).

V česko-bavorském pohraničí se po pádu železné opony tvoří nové hierarchie vztahů, oblast se stává centrálním regionem mezi aglomeracemi Prahy (Plzně) a Norimberka. Roste tranzitní charakter území (na počátku 90. let otevření 4 nových hraničních přechodů na přibližně 100 kilometrovém úseku státní hranice, 20-ti násobné zvýšení počtu osob překračujících hranice), pohraničí leží na vnější hranici Evropské unie s možností využití předvstupního finančního programu CBS Phare.

13.1.2 Vývoj počtu obyvatel v příhraničních regionech na česko-bavorské hranici

Odbouráním bariérové funkce hranice se očekával v příhraničních regionech rozvoj přeshraničních kontaktů, rozvoj hospodářských aktivit. S tím je spojen pozitivní růst počtu obyvatel v pohraničí, především na české straně, kde byl dlouhou dobu přirozený vývoj omezen. Následující grafy ukazují na rozdílný vývoj počtu obyvatel v příhraničních regionech v obdobích 1990-2003 a 2003-2011, přičemž se nepotvrzuje růst ve všech příhraničních regionech ani pozitivní přeshraniční vliv. Na české straně se v období 1990-2003 pozitivně vyvíjí obyvatelstvo v severní části – okresy Cheb a Tachov s dobrým dopravním napojením na sousední region, na bavorské straně je pozitivní vývoj v jižní části – Degendorf, Schwandorf s rozvíjejícím se dopravním strojírenstvím a dostatkem pracovních míst. Naopak negativní vývoj je na české straně v jižních oblastech – Klatovy s omezenou aktivitou i dopravní dostupností v oblasti Šumavy, na bavorské straně se jedná o okres Hof na severu se stagnující hospodářskou strukturou. Nepotvrzuje se tak pozitivní přeshraniční vliv sousedních regionů, ale spíše vlastní regionální problémy.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

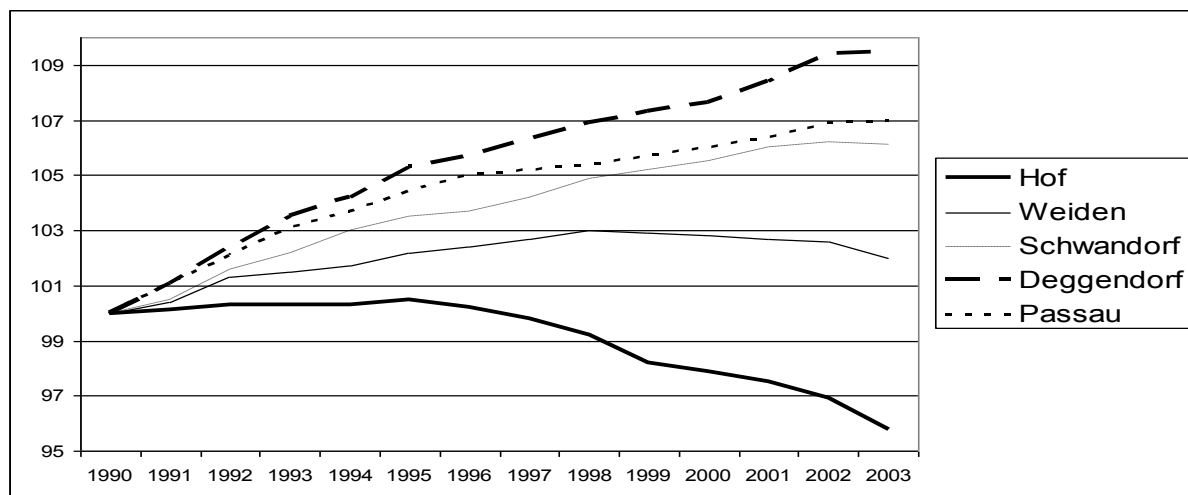

Obr. 52: Vývoj počtu obyvatel v českých příhraničních regionech dle regionů úřadů práce (1990-2003, index: 1990=100)

Zdroj: Časové řady. Krajská správa ČSÚ v Plzni 2004

http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/casove_rady_regionalni

vlastní zpracování

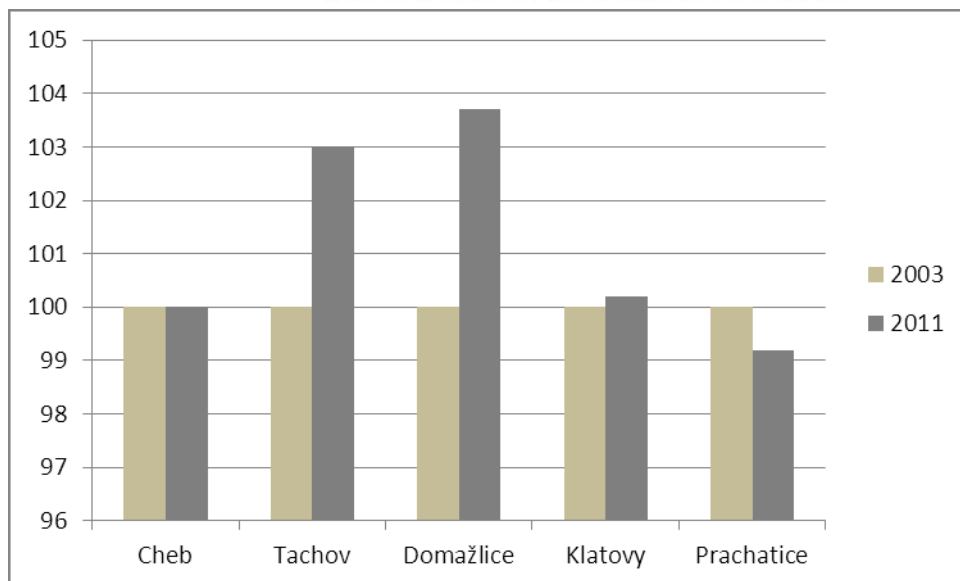
Obr. 53: Vývoje počtu obyvatel v bavorských příhraničních regionech dle pracovních agentur (1990-2003, index: 1990=100)

Zdroj: vlastní zpracování, Data: Bayerisches Landesamt für St. und Dat.

V období 2003-2011 se pozitivně vyvíjí počet obyvatel i v okresech Domažlice a Klatovy v důsledku otevření hranic a vstupu ČR do Schengenského prostoru, negativní vývoj zůstává v okrese Prachatice, kde je stále patrný bariérový vliv Národního parku Šumava podél česko-bavorské hranice s omezením hospodářských aktivit.

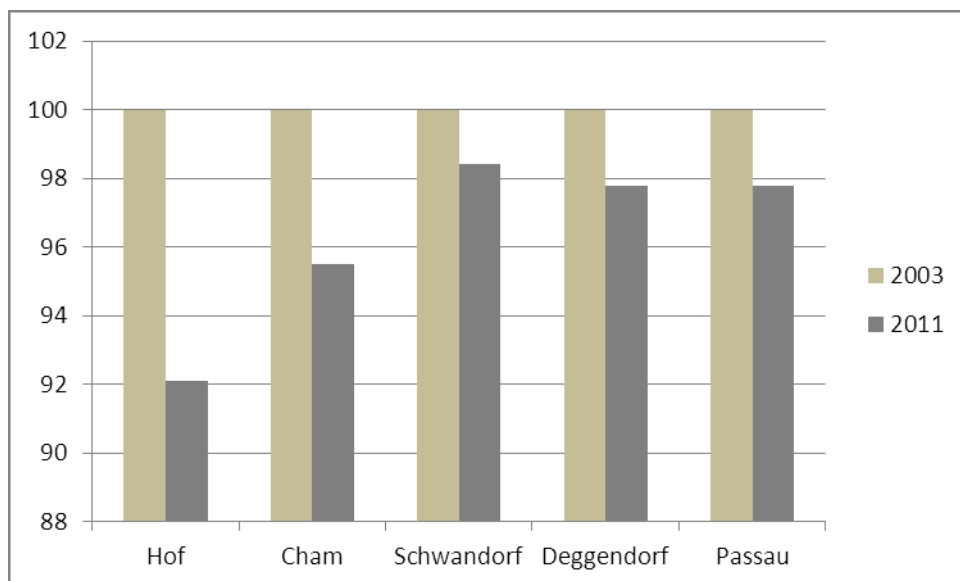
Překvapující je negativní vývoj počtu obyvatel v tomto období ve všech příhraničních okresech Bavorska, kdy na oživení prostoru nezapůsobily pozitivní hraniční efekty.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 54: Vývoj počtu obyvatel v českých příhraničních okresech (2003-2011, index: 2003=100)

Zdroj: Časové řady. Krajský úřad ČSÚ Plzeň (2014)
vlastní zpracování

Obr. 55: Vývoj počtu obyvatel v bavorských příhraničních okresech (2003-2011, index: 2003=100)

Zdroj: Bayerisches Landesamt für St. und Dat. (2014)
vlastní zpracování

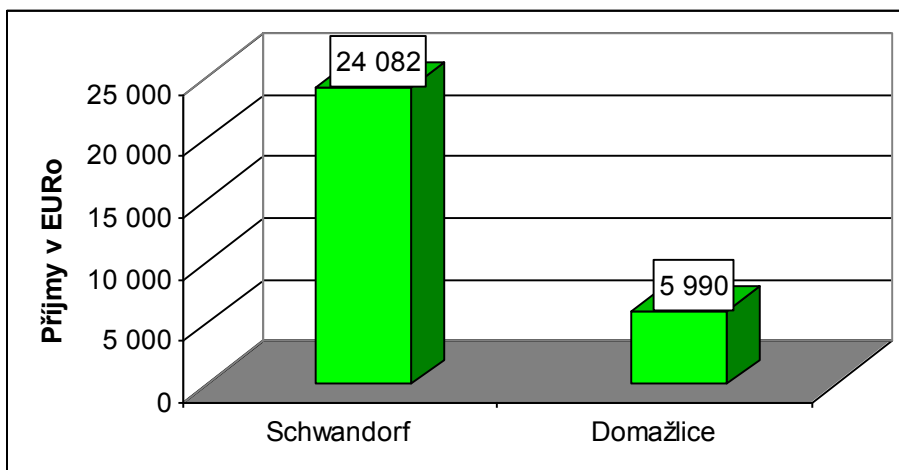
13. 2 Diferencující versus integrující aspekty příhraničních regionů

Z hlediska teorie příhraničních regionů můžeme hovořit o diferencujících a integrujících aspektech příhraničních regionů (Dokoupil, 2004).

Mezi *diferencující aspekty* patří: periferní poloha + hraniční efekt, kombinace polohových a místních faktorů a hierarchie regionů. Periferní poloha vyjadřuje vymezení pohraničí vůči

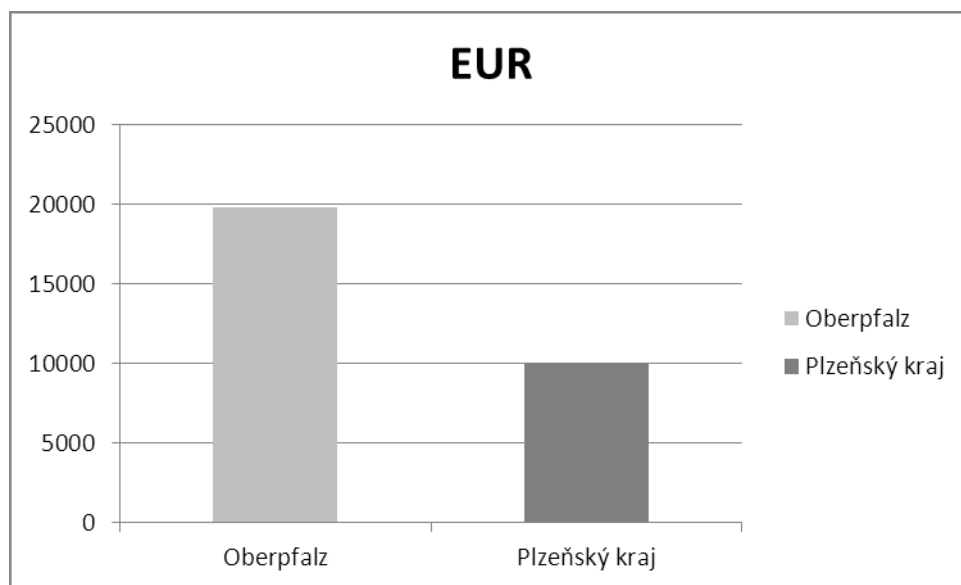
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

centrům vyššího řádu uvnitř celku, hraniční efekt - respektuje dělicí linii mezi sousedními pohraničními region (Hampl, 2000). Po roce 1989 došlo ke změnám diferencujících aspektů. Impulsem ke změnám byly charakter a intenzita přeshraničních vztahů. Na počátku se jednalo o absenci politických motivů pro přeshraniční spolupráci, historické zkušenosti, ekonomickou rozdílnost, rozdílné právní a správní struktury, kulturní a jazykové rozdíly, významná tranzitní funkci pohraničí.

Obr. 56: Srovnání úrovně mezd v česko-bavorském pohraničí – průměrné roční příjmy (2004/2005)

Zdroj: Bayerisches Landesamt für St. und Dat. (2005)
 Statistická ročenka Plzeňského kraje (2006)
 vlastní zpracování

Obr. 57: Srovnání úrovně mezd v česko-bavorském pohraničí – průměrné roční příjmy (2011)

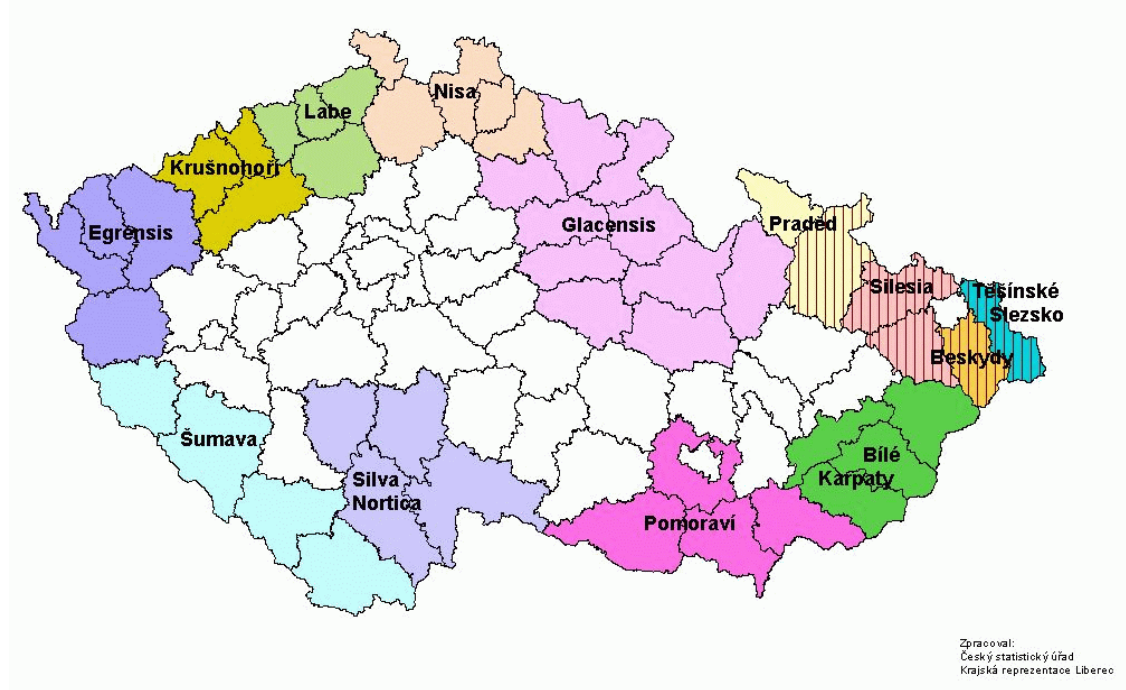
Zdroj: Bayerisches Landesamt für St. und Dat. (2014)
 Mzda, náklady, práce. Krajská správa ČSÚ v Plzni (2014)
 vlastní zpracování

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Integrovaní aspekty příhraničních regionů můžeme dělit na:

- a) přirozené (neřízené) – přírodní, společenské. Přírodní jsou základem regionální integrity, společenské mají základ v polohovém regionálním faktoru a hierarchickém regionálním uspořádání. Vývoj geografické organizace ovlivňuje procesy, které budou významným základem regionální integrity, evropská hierarchie center a vytváření rozvojových os (Hampl, 2001),
- b) umělé (řízené) – mají základ v tvorbě přeshraničních struktur, které se vyznačují různou intenzitou spolupráce, např. euroregiony (programy INTERREG, CBS PHARE).

Rozdílnou mzdovou úroveň na obou stranách hranice (obr. 56 a 57) lze vnímat jako diferencující aspekt ve smyslu rozdílné kupní síly sousedních obyvatel, ale i jako integrující aspekt ve smyslu vlivu koupěschopného spotřebitele na rozvoj sítě obchodů a služeb v sousedním regionu.

Obr. 58: Euroregiony na českých hranicích

Zdroj: Český statistický úřad

V česko-bavorském pohraničí se na jedné straně dosud projevuje minulost v podobě existence „železné opony“ a narušení normálního přeshraničního regionálního rozvoje. Na straně druhé je vidět pozitivní posun v podobě vybudování nové technické infrastruktury, v podobě oživení některých periferních regionů na české straně. Bavorská strana však zažívá pokles počtu obyvatel, což se může negativně projevit v přeshraničním rozvoji sledovaného regionu.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kontrolní otázky

<p>1 Úvod, mapy Plzeňského kraje pro potřebu výuky předmětu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prohlédněte si na starých mapách vybrané území Plzeňského kraje. Porovnejte znázorněné geografické objekty a posuďte změny v krajině během sledovaného období. • Charakterizujte administrativní členění Plzeňského kraje a uveďte příklady jeho změn v čase. • Které mapy Plzeňského kraje využijete při charakteristice přírodních poměrů, které pro charakteristiky socioekonomické sféry?
<p>2 Přírodní potenciál Plzeňského kraje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Porovnejte přírodní oblasti Plzeňského kraje na základě geomorfologického členění, uveďte jejich předpoklady pro zemědělskou výrobu. • Zhodnoťte přírodní potenciál Plzeňského kraje.
<p>3 Přírodní limity a rizika na území Plzeňského kraje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Posuďte přírodní limity a rizika v Plzeňském kraji. • Která přírodní rizika v Plzeňské kraji považujete za nejzávažnější? Proč? • Navrhněte některá opatření, která by mohla zmírnit přírodní rizika v kraji. • Které environmentální zátěže se vyskytují na území Plzeňského kraje. Navrhněte postupy jejich revitalizace.
<p>4 Obyvatelstvo a osídlení Plzeňského kraje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uveďte významné etapy v osídlování území Plzeňského kraje. • Porovnejte vybrané ukazatele dynamiky a struktury obyvatelstva Plzeňského kraje a České republiky. • Zhodnoťte národnostní problémy v Plzeňském kraji a vztahy k sousednímu státu v různých historických etapách.
<p>5 Zemědělství Plzeňského kraje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Která zemědělská výrobní oblast je nejvíce zastoupena v Plzeňském kraji? • Jak jsou zastoupeny v kraji méně příznivé oblasti. • Které plodiny se výrazně podílejí rostlinné výrobě v Plzeňském kraji? • Charakterizujte živočišnou výrobu v Plzeňském kraji. • Kde vidíte perspektivy rozvoje zemědělské výroby v Plzeňském kraji?
<p>6 Venkovské oblasti Plzeňského kraje (jejich funkce a využití), metropolitní region Plzeň versus periferní regiony Plzeňského kraje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak významnou roli v Plzeňském kraji zaujímá venkovský prostor? • Jaké jsou hlavní rozdíly mezi městským a venkovským prostorem Plzeňského kraje? • Existují uvnitř venkovského prostoru Plzeňského kraje významné regionální rozdíly? • Co je charakteristické pro venkov v Plzeňském kraji? • Uvažujte o problémech a perspektivách rozvoje venkovských oblastí Plzeňského kraje. Pokuste se nastínit různé scénáře jejich vývoje (za určitých předpokladů).
<p>7 Průmysl Plzeňského kraje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uveďte lokalizační faktory, které vedly ke vzniku průmyslu na území dnešního Plzeňského kraje v minulosti. Které z nich v současné době ztratily již svůj význam?

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

<ul style="list-style-type: none"> • Které lokalizační faktory ovlivňují změny v průmyslové výrobě kraje a vznik nových průmyslových subjektů v kraji v posledních letech? • Jak probíhala transformace plzeňského průmyslu? • Které průmyslové podniky výrazně ovlivňují ekonomiku celého Plzeňského kraje? • Na příkladu Borských polí v Plzni vysvětlete pojmy výstavba na zelené louce, průmyslová zóna, zahraniční investice, Vědeckotechnický park Plzeň. Naznačte vzájemné souvislosti mezi nimi.
<p>8 Doprava v Plzeňském kraji</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zhodnoťte dopravní polohu Plzeňského kraje. Vysvětlete relativitu tohoto jevu vzhledem k historickým obdobím (např. před a po roce 1989). • Zhodnoťte a kvalitu jednotlivých druhů dopravních sítí v kraji a porovnejte jednotlivé druhy dopravy v kraji z hlediska jejich výkonů. • Navrhněte doplnění dopravních sítí v Plzeňském kraji. • Popište vazby mezi přírodními podmínkami a strukturou dopravních sítí v kraji.
<p>9 Cestovní ruch Plzeňského kraje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zhodnoťte rekreační potenciál Plzeňského kraje. • Vymezte oblasti rozvinutého cestovního ruchu v Plzeňském kraji a popište oblasti, ve kterých je cestovní ruch málo rozvinutý. Zdůvodněte. • Navrhněte některé marketingové nástroje, které by mohly vést ke zvýšení cestovního ruchu v kraji. • Vytvořte krátký propagační materiál, který by mohl přiblížit cizinci vybrané atraktivitu Plzeňského kraje (leták, grafický výstup, internetovou stránku).
<p>10 Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje</p>
<p>11 Strategie regionálního rozvoje Plzeňského kraje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Porovnejte Program rozvoje Plzeňského kraje (2002) a Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+. V čem se hlavně liší? • Které problémové okruhy řeší strategie rozvoje kraje? • Navrhněte některá opatření, která by mohla vést k dalšímu hospodářskému rozvoji kraje.
<p>12 Strukturální fondy EU na území Plzeňského kraje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Diskutujte o přínosu strukturálních fondů EU v Plzeňském kraji. Jmenujte některé konkrétní dokončené projekty. • Navrhněte témata projektů, které by bylo vhodné řešit v dalším plánovacím období na území kraje?
<p>13 Přeshraniční spolupráce a přeshraniční rozvoj na území Plzeňského kraje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Co přinesly do vývoje česko-bavorského pohraničí významné časové milníky? • Jaký dopad měla na česko-bavorské pohraničí existence „železné opony“? • Jak se projevují v česko-bavorském pohraničí diferencující resp. integrující aspekty? • Zjistěte, jakou úlohu hrají v rozvoji česko-bavorského pohraničí euroregiony.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Literatura:

- *Aktualizace programu rozvoje Plzeňského kraje*. Plzeň: Plzeňský kraj, 2008. 44 s. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/article/aktualizace-programu-rozvoje-plzenskeho-kraje>.
- *Aktualizace Programu rozvoje Plzeňského kraje* [online]. Plzeň: Regionální rozvojová agentura Plzeňského kraje, o.p.s., 2008. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/article/aktualizace-programu-rozvoje-plzenskeho-kraje>
- *Aktualizace č. 1 Zásad územního rozvoje* [online]. Plzeň: Krajský úřad Plzeňského kraje, 2013. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/aktualizace-c1-zasad-uzemniho-rozvoje-plzenskeho-kraje>.
- Atlas Sčítání lidu, domů a bytů 2011, Plzeňský kraj. [online] ČSÚ, 2011. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/atlas_scitani_lidu_domu_a_bytu_2011_plzensky_kraj.
- BAŠTOVÁ, M. *Změna odvětvové struktury průmyslu města Plzně po roce 1989*. Miscellanea Geographica Universitatis Bohemiae Occidentalis, 2006, roč. 11, s. 133-140.
- CENIA *Národního geoportálu INSPIRE* [online]. Praha: Cenia, 2013 [cit. 2013-08-29]. Dostupné z: <http://geoportal.gov.cz>
- Cestovní ruch v Plzeňském kraji ve 4. čtvrtletí 2013 a v roce 2013 [online] ČSÚ, 2014. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/cestovni_ruch_v_plzenskem_kraji_ve_4_ctvrtleti_2013_a_v_roce_2013.
- ČEKAL, R. (ed.). *Průvodce informacemi pro odbornou vodohospodářskou veřejnost*. Praha: ČHMÚ, 2012. ISBN 978-80-87577-13-4.
- *Český les – příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2006. 880 s. ISBN: 80-7340-065-0.
- *Databáze regionálních účtů*. Praha: Český statistický úřad, 2012. [online] [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.indexnu_reg.
- DOKOUPIL, J. 2000. *Teoretické přístupy k problematice pohraničí s aplikací v česko-bavorském prostoru*. Geografie – Sborník ČGS, 105, č. 1, Praha : ČGS, s. 10–18.
- FONDY EVROPSKÉ UNIE. *Cíl 3 – Česká Republika-Svobodný stát Bavorsko 2007-2013* [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2007. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Microsites/CR-Bavorsko/Uvodni-strana>.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- HAMPL, M. 2000. *Pohraniční regiony České republiky: současné tendence rozvojové diferenciacce*. Geografie–Sborník ČGS, roč. 105, č. 3, s. 241–254.
- HAUPTMAN, I., KUKAL, Z., POŠMOURNÝ, K. et al. 2009. *Půda v České republice*. Praha: Pro Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo zemědělství vydal Consult, 2009. 255 s. ISBN 978-80-903482-4-0.
- *Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005*. [online]. ČSÚ 2006. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://notes3.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/4128-04>.
- *Hlásná a předpovědní povodňová služba* [online, cit. 2013-01-07]. ČHMÚ. Dostupné z: <http://hydro.chmi.cz/hpps/index.php>.
- *Koncepce dopravy Plzeňského kraje - 2. Etapa – 2. Koncept návrhu řešení*. Plzeň: Plzeňský kraj, 2007. 162 s. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/article/navrh-koncepce-dopravy-plzenskeho-kraje>.
- JEŘÁBEK, M., DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. a kol. 2004. *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Praha : Academia, 296 s.
- KOPP, J. Hydrologická hodnocení ve vztahu k regionálnímu rozvoji. *Rozvojový potenciál Plzeňského kraje*, Plzeň: Západočeská univerzita, 2005. s. 57-80. ISBN 80-7043-429-5.
- KOPP, J. Neživá příroda. *Život v česko-bavorském pohraničí: příroda, lidé, památky: vývoj po listopadu 1989*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2011, s. 8-17. ISBN 978-80-261-0079-9.
- KOPP, J. Hydrologie. *Plzeňsko*, Praha: Baset, 2008. s.73-79. ISBN 978-80-7340-100-9.
- KOPP, J. Kvalita životního prostředí. *Plzeňsko*, Praha: Baset, 2008. s.25-27. ISBN 978-80-7340-100-9.
- KOPP, J. Ohrožená území a ekologické zátěže. *Plzeňsko*, Praha: Baset, 2008. s.184-187. ISBN 978-80-7340-100-9.
- KOPP, J. Proměny krajiny. *Plzeňsko*, Praha: Baset, 2008. s.197-202. ISBN 978-80-7340-100-9.
- KOPP, J. Typy kulturních krajín. *Plzeňsko*, Praha: Baset, 2008. s. 22-24. ISBN 978-80-7340-100-9.
- KOPP, J. Vodní hospodářství. *Plzeňsko*, Praha: Baset, 2008. s. 742-744. ISBN 978-80-7340-100-9.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- KOPP, J., NOVOTNÁ, M. Krajinně-ekologické a environmentální změny na Plzeňsku v transformačním období. *Geografické informácie*, 2008, roč.12. č.1, s.16-23, ISSN 1337-9453.
- KOPP, J., NOVOTNÁ, M. Evaluation of the landscape potential for amenity migration : theoretical analysis. *Geography in Czechia and Slovakia*, Brno: Masaryk University, 2008, s. 53-57. ISBN 978-80-210-4600-9.
- *Mapa správního rozdělení protektorátu 21. ZÁŘÍ 1939*. Výřez. [online]. Fronta.cz. [cit. 20. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.fronta.cz/mapy/protektorat-cechy-a-morava>.
- MATUŠKOVÁ, A., NOVOTNÁ, M., ROUSOVÁ, M. *Digitální atlas socioekonomických aktivit Plzeňského kraje*. [online] Plzeň: KGE FEK ZČU, 2013. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://fek.zcu.cz/static/data/katedry/kge/atlas2014/index.php2013>
- MEMORANDUM. *Operační programu přeshraniční spolupráce Česká republika – Německo na období 2007-2013*. [online] Brusel. Evropský parlament a Rada EU, 10. 4. 2008. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/08/234&format=HTML&aged=1&language=CS&guiLanguage=en>
- MENTLÍK, P., KOPP, J. Kvalita přírodního prostředí jako předpoklad regionálního rozvoje. *Rozvojový potenciál Plzeňského kraje*, Plzeň: Západočeská univerzita, 2005. s. 106-111. ISBN 80-7043-429-5.
- MENTLÍK, P., KOPP, J. Kvalita přírodního prostředí jako předpoklad regionálního rozvoje. *Rozvojový potenciál Plzeňského kraje*, Plzeň: Západočeská univerzita, 2005. s.106-111. ISBN 80-7043-429-5.
- *Měsíční monitorovací zpráva* [online]. Praha: ministerstvo pro místní rozvoj ČR [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: http://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/7ab733d8-2d65-4c5a-a1fb-04f4b06419ff/MMZ_2013_09.pdf
- MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. *Politika územního rozvoje České republiky* [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2013. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Uzemni-planovani-a-stavebni-rad/Koncepce-Strategie/Politika-uzemniho-rozvoje-Ceske-republiky>
- MIŠTERA, L. Průmysl – zdroj ekonomické aktivity. In MIRVALD, S., MATUŠKOVÁ, A. (eds.). *Geografie města Plzně*. Plzeň: KGE ZČU, 1994, s. 35-42.
- *Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1080/2006 o Evropském fondu pro regionální rozvoj* [online]. Brusel: Evropský parlament a Rada EU, 5. 7. 2006. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0001:0001:CS:PDF>
- *Nařízení Rady (ES) č. 1083/2006 o obecních ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu a Fondu soudržnosti*. [online] Brusel: Evropský parlament a Rada EU, 11. 7. 2006. [cit. 2014-01-05] dostupné na WWW:

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0025:0025:CS:PDF>.

- NAVRÁTILOVÁ, A., ROZMANOVÁ, N. A KOL. *Principy a pravidla územního plánování* [online]. Brno: Ústav územního rozvoje, 2006. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571>.
- NĚMEC, J., HLADNÝ, J. (eds.). *Voda v České republice*. Praha: Consult, 2006. ISBN 80-903482-1.
- NĚMEC, J., HRIB, M. (eds.) *Lesy v České republice*. Praha: Consult, 2009. ISBN 978-80-903482-5-7.
- NĚMEC, J., KOPP, J. (eds.). *Vodstvo a podnebí v České republice v souvislosti se změnou klimatu*. Praha: Consult, 2009. ISBN 80-903482-7-2.
- Obce Plzeňského kraje 2012. [online] ČSÚ, 2013. [cit. 2014-01-02]. Dostupné z: <http://www.plzen.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/krajp/321307-13-xp>.
- *Plán dopravní obslužnosti Plzeňského kraje 2012-2016*. Plzeň: Plzeňský organizátor veřejné dopravy. 2011, 86 s. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/plan-dopravni-obslužnosti-plzenskeho-kraje-na-leta-2012-2016>.
- *Postavení venkova v Plzeňském kraji 2008*. [online]. 1. vyd. Plzeň: Český statistický úřad, 2009 [cit. 2013-09-19]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/krajp/321361-09-xp>
- *Povodňový plán České republiky* [online, cit. 1. 7. 2013]. MŽP. Dostupné z: <http://www.dppcr.cz/>>.
- *Plzeňsko – příroda, historie, život*. . Praha: Baset, 2008. 880 s. ISBN: 978-80-7340-100-9.
- *Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+*. Plzeň: Regionální rozvojová agentura Plzeňského kraje, 2013, 96 s.
- *Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+*. PK. Krajský úřad Plzeňského kraje. Plzeňský kraj: nejlepší místo pro život[online]. Plzeň, 2013 [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/program-rozvoje-plzenskeho-kraje-2014>
- *Program rozvoje Plzeňského kraje* [online]. Plzeň: Regionální rozvojová agentura Plzeňského kraje, o.p.s., 2002. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: http://www.regio.cz/dokumenty.lib/down.php4?url=.%2F%3Feregs%3Dsu&id=12&id_slozka=&id_sekce=&id_podsekce=&nazev=PRK.pdf&dok_data=/data/home/regio/web/hosoz/data/su/.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- *Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+* [online]. Plzeň: Regionální rozvojová agentura Plzeňského kraje, o.p.s., 2013. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/1-navrh-dokumentu-program-rozvoje-plzenskeho-kraje-2014-zpracovan>.
- PROGRAMOVÝ DOKUMENT. *Cíl 3 Česká republika – Svobodný stát Bavorsko 2007-2013* [online]. Brusel: Evropská komise, 2007. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Microsites/CR-Bavorsko/Dokumenty/Dokumenty>.
- *Projekce obyvatelstva v krajích ČR do roku 2050, část Plzeňský kraj*. [online] ČSÚ, 2014. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/publ/130052-14-n_2014.
- *Projekce obyvatelstva Plzeňského kraje do roku 2050*. [online] ČSÚ, 2014. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: http://www.plzen.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/projekce_obyvatelstva_v_plzenskem_kraji_do_roku_2050.
- *Provozovny ústředně řízeného průmyslu ČR za rok 1989*, ČSÚ (1990)
- *Příručka pro české žadatele* [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2007 [cit. 2014-01-05] Dostupné z: [http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Microsites/CR-Bavorsko/Dokumenty/Dokumenty-\(2\)](http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Microsites/CR-Bavorsko/Dokumenty/Dokumenty-(2)).
- *Regionální operační program NUTS II Jihozápad na období 2007-2013* [online]. České Budějovice: Úřad regionální rady, 2007 [cit. 2014-01-05] Dostupné z: <http://www.rr-jihozapad.cz/dokumenty/rop-jihozapad/ROP146bez.pdf>.
- *Sčítání lidu, domů a bytů 2011 - Plzeňský kraj - analýza výsledků*. [online] ČSÚ, 2013. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/krajp/324135-13-xp>.
- *Statistická ročenka Plzeňského kraje 2006*. [online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 2014-01-05] Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/krajpubl/321011-12-r_2012-xp.
- *Statistická ročenka Plzeňského kraje 2012*. [online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 2014-01-05] Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/krajpubl/321011-12-r_2012-xp.
- *Statistická ročenka Plzeňského kraje 2013*. [online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/aktual/ep-1#10a>.
- *Šumava – příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2003. 880 s. ISBN: 80-7340-021-9.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- *Výroční zpráva o provádění Regionálního operačního programu NUTS II Jihozápad za rok 2012* [online]. České Budějovice: Úřad regionální rady, 2007 [cit. 2014-01-05] Dostupné z: <http://www.rr-jihozapad.cz/dokumenty/rop-jihozapad/vyrocní-zprava-rop-jz-2012.pdf>
- *Výřez z mapy I. vojenského (josefského) mapování - Čechy, mapový list č.156.* Prezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska..[online] Laboratoř geoinformatiky Fakulta životního prostředí Univerzity J.E.Purkyně Ústí nad Labem, 2014 a [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/index.pl?z_height=500&lang=cs&z_width=800&z_newwin=0.
- *Výřez z mapy stabilního katastru – jeden ze dvou mapových listů katastru obce Klabava.* Prezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska..[online] Laboratoř geoinformatiky Fakulta životního prostředí Univerzity J.E.Purkyně Ústí nad Labem, 2014 a [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/index.pl?z_height=500&lang=cs&z_width=800&z_newwin=0.
- *Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje* [online]. Plzeň: Krajský úřad Plzeňského kraje, 2008. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/zasady-uzemniho-rozvoje-plzenskeho-kraje>.
- *Zpráva o uplatňování Zásad územního rozvoje Plzeňského kraje* [online]. Plzeň: Krajský úřad Plzeňského kraje, 2010. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/zprava-o-uplatnovani-zasad-uzemniho-rozvoje-plzenskeho-kraje>.
- *Zpráva o realizaci ROP NUTS II Jihozápad* [online]. České Budějovice: Úřad regionální rady, 2013 [cit. 2014-01-05] Dostupné z: <http://www.rr-jihozapad.cz/dokumenty/rop-jihozapad/zprava-o-realizaci-rop-nuts-ii-jihozapad-ke-dni-15-4-2013.pdf>.

Další zdroje dat

- *Agrocenzus 2010. Regiony - Strukturální šetření v zemědělství a metody zemědělské výroby* [online]. Český statistický úřad. 1. vyd. Plzeň:, 2010 [cit. 2013-10-10]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/2128-11-r_2011.
- Bayerisches Landesamt für St. und Dat. 2014. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: https://www.statistik.bayern.de/medien/statistik/gebietbevoelkerung/n50_eheschlie__ungen__geborene_und_gestorbene_2003_nach_kreisen.pdf.
- Bayerisches Landesamt für St. und Dat. (2005): Gemeindedaten 2005.
- BAŠTOVÁ, M. *Transformace průmyslu města Plzně*. Disertační práce, Brno: Masarykova univerzita, 2011. 134 s.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- BAŠTOVÁ, M., TOUŠEK, V. Brněnský a plzeňský průmysl po roce 1989. In KLÍMOVÁ, V., VYSTOUPIL, J. (eds.): *Sborník z VIII. mezinárodního kolokvia o regionálních vědách*, Brno: ESF MU, 2005, s. 15-22.
- BLÁHA, M. Plzeňský průmysl a obchod. In MACHÁČEK, F. *Plzeň a Plzeňsko v minulosti a přítomnosti*. Plzeň: Učitelstvo okresů a „luh“ v Plzni, 1925, s.150-172.
- *Časové řady*. Krajská správa ČSÚ v Plzni 2004.
http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/casove_rady_regionalni
- *Časové řady*. Krajská správa ČSÚ v Plzni 2014.
http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/casove_rady_regionalni
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2007. *Strukturální šetření v zemědělství – ZEM 2007*. 1. vyd. Praha: ČSÚ, 2007.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2014. [cit. 2014-07-13] Dostupné z:
http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/casove_rady_regionalni.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2014. [cit. 2014-07-13] Dostupné z:
<http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/oblast2/mzdy-xp>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2007. *Statistická ročenka Plzeňského kraje 2006*.
- *Geoportál veřejné správy* [online]. Cenia. 2013. Praha, 2010 - 2013 [cit. 2013-10-14]. Dostupné z: <http://geoportal.gov.cz/>.
- *Historie a současnost podnikání na Plzeňsku*. Žehušice: Městské knihy, s.r.o., 2002. 335 s.
- KOPAČKA, P. Convergence and Divergence Trends in Czech Economy Before and After the Geopolitical Break in 1989. *European Spatial Research And Policy*, 2004, roč. 33, č. 1, s. 41-56.
- KRAJSKÝ ÚŘAD PLZEŇSKÉHO KRAJE. *Koncepce ochrany přírody a krajiny*. 2005. PK. Plzeňský kraj: nejlepší místo pro život [online]. Plzeň, 2005 [cit. 2013-06-22]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/article/koncepce-ochrany-prirody-a-krajiny-pk>.
- KRAJSKÝ ÚŘAD PLZEŇSKÉHO KRAJE. *Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+*. PK. Plzeňský kraj: nejlepší místo pro život [online]. Plzeň, 2013 [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/program-rozvoje-plzenskeho-kraje-2014>.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- *Krajský úřad Plzeňského kraje* [online], 2010. [cit. 07-06-2010]. Dostupné z: www.kr-plzensky.cz.
- LASÁK, M. 1994. *Naučný slovník lesnický*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 1994.
- MAREŠ, J. *Geografický potenciál průmyslu ČSR. Studia Geographica*, 1980, roč. 69, 70 s.
- Mzda, náklady, práce. Krajská správa ČSÚ v Plzni, 2014. <http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/oblast2/mzdy-xp>.
- *Obchodní rejstřík* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2013. Dostupné z: www.justice.cz.
- *GIS města Plzně* (Oficiální informační server města Plzně) [online], 2010. [cit. 05-08-2010]. Dostupné z: www.plzen.eu/.
- *Okresy České republiky 2005* [online]. Český statistický úřad 2005. 1. vyd. Praha: Český statistický úřad, 2006 [cit. 2014-01-14]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/1303-06-za_rok_2005
- *Okresy České republiky. 2009* [online]. Český statistický úřad 2010. 1. vyd. Praha: Český statistický úřad, 2010 [cit. 2012-10-18]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/publ/1303-10-v_roce_2009
- *Okresy České republiky 2011* [online]. Český statistický úřad 2012. 1. vyd. Praha: Český statistický úřad, 2012 [cit. 2013-11-06]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/1303-12-r_2012
- *Okresy České republiky 2012* [online]. Český statistický úřad 2013. 1. vyd. Praha: Český statistický úřad, 2013 [cit. 2013-12-12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/publ/1303-13-r_2013
- PAICHL, P. *Řemesla, služby a zaměstnání – česko-latinský seznam se začátky řemesel v Plzni*. Plzeň, 1992.
- *Postavení venkova v Plzeňském kraji 2008*. [online]. Český statistický úřad. 1. vyd. Plzeň: 2009 [cit. 2013-09-19]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/krajp/321361-09-xp>
- *Provozovny ústředně řízeného průmyslu v roce 1989* (počítačová databáze). Český statistický úřad. Praha 1990.
- *Registr ekonomických subjektů* [online]. Český statistický úřad. Praha 2011. Dostupné z: www.registry.czso.cz.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- *Ředitelství silnic a dálnic ČR* [online], 2013. [cit. 22-12-2013]. Dostupné z: <http://www.rsd.cz/mapy/soubor-map---kraje>.
- SPOLEK PRO OBNOVU VENKOVA. 2006. *SPOV - Spolek pro obnovu venkova* [online]. 1. vyd. 2006 [cit. 2013-01-24]. Dostupné z: <http://www.spov.org/>
- VENIG, K. *Zeměpis města Plzně*. Plzeň: KGE ZČU, 1978, 153 s.
- *Zpráva o stavu města 2007*. Plzeň: Útvar koncepce a rozvoje města Plzně.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Geografie Plzeňského kraje

Alena Matušková a kolektiv

Vydavatel: Západočeská univerzita v Plzni, Univerzitní knihovna
Oddělení vydavatelství a tiskových služeb
Univerzitní 8, 306 14 Plzeň
tel.: 377 631 951
e-mail: vydavatel@vyd.zcu.cz

Vyšlo: prosinec 2014

Vydání: první

Nositelé

autorských práv: Alena Matušková

Západočeská univerzita v Plzni

Tato publikace neprošla redakční ani jazykovou úpravou.